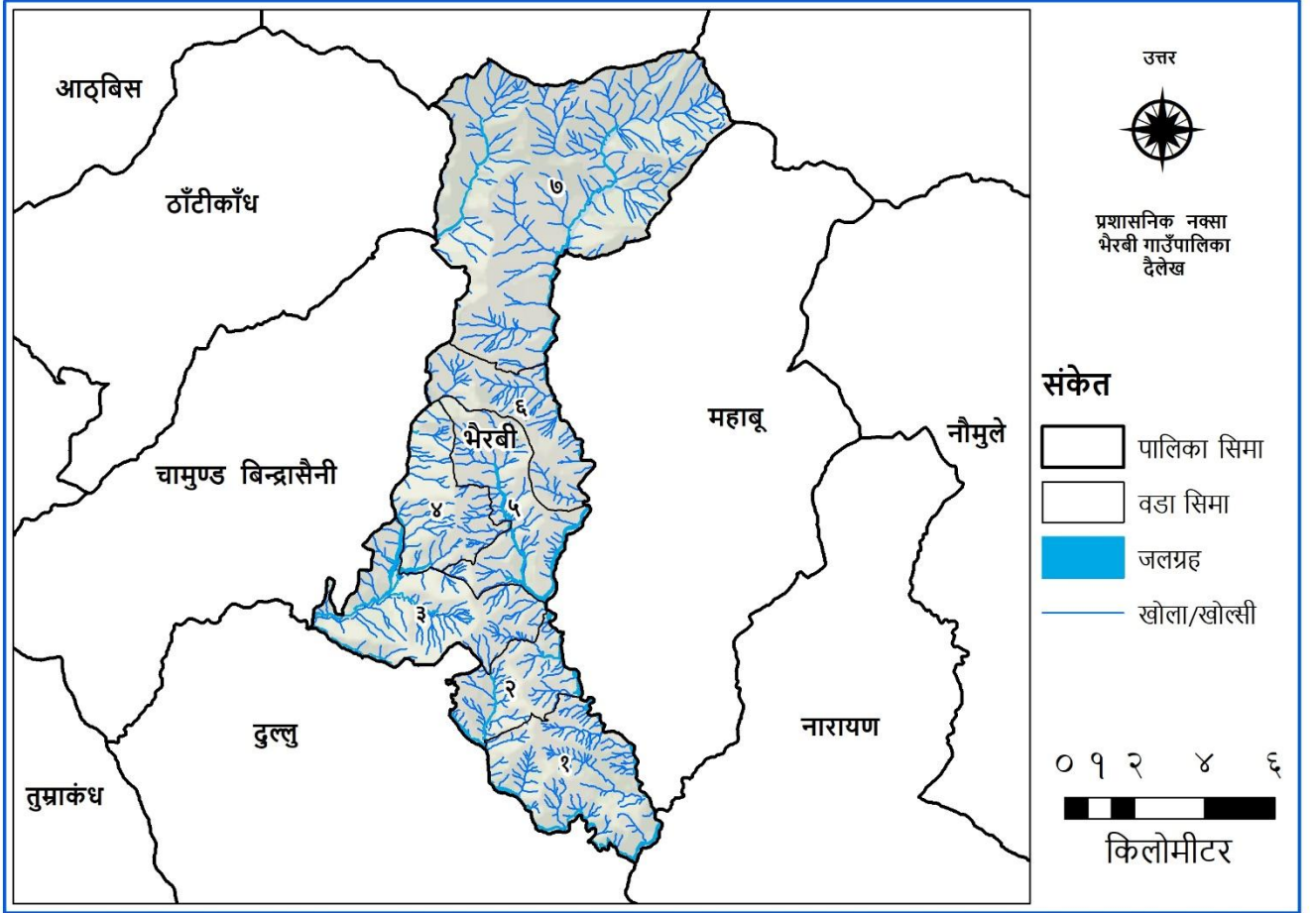

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

जलउपयोग गुरुयोजना

भैरवी गाउँपालिका, दैलेख

२०७९

भैरवी गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

भैरीकालिकाथुम, दैलेख,
कर्णाली प्रदेश, नेपाल

धन्यवाद ज्ञापन

तथ्य एवम् प्रमाणमा आधारित भएर निर्माण गरिएको योजना नै विकासको पुञ्ज हो । तथ्यमा आधारित निर्णय प्रक्रिया आजका स्थानीय तहको आवश्यकता हो । आज स्थानीय तहमा रहेको राजनैतिक खिचातानी, पूर्वाग्रह अनि यसले निर्णय प्रक्रियामा पारेको प्रभावलाई चिर्न सूचनामा आधारित विकासको आवश्यकता भएको हो । यही कुरालाई मध्यनजर गरी भैरवी गाउँपालिका र युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजनाको सहकार्यमा जलउपयोग गुरुयोजना निर्माण गरिएको हो । हामी आज खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता, सिंचाइ, उर्जा, वातावरण तथा पर्यावरणको क्षेत्रमा कहाँ छौं, नेपाल सरकारको दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नका लागि सन् २०३० सम्ममा कहाँ पुग्ने हो र ५ वर्षमा कुन कोसेढुङ्गा सम्म पुग्न आवश्यक छ, त्यहाँ पुग्नका लागि हामीले कुन रणनीति अंगिकार गर्ने हो भन्ने विषयलाई यस गुरुयोजनाले स्पष्ट मार्गदर्शन गरेको छ । यो गुरुयोजना भैरवी गाउँपालिकाले बनाएको हो, यसका लागि हाम्रो ठूलो स्रोत, साधन र समय खर्च भएको छ । यस गुरुयोजनालाई कार्यान्वयन गरी जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु हाम्रो कर्तव्य हो ।

जलस्रोत सम्वन्धि विभिन्न ऐन, कानून, नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहलाई दिएको अधिकार एवम् अन्य प्रचलित कानूनहरुको अधिनमा रही यो गुरुयोजना निर्माण गरिएको छ । गाउँपालिकाभित्र रहेका स्थानीय स्रोत साधनको उच्चतम परिचालन, स्थानीय जलस्रोतको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा दिगो उपयोग, सरकारी नीजि साझेदारिता, समुदायमा आधारित संघसंस्थाहरुको क्षमता विकास आदि रणनीतिलाई यस योजनाले आत्मसात गरेको छ । यो योजना निर्माणको क्रममा विभिन्न सहभागितात्मक विधि, समावेशी योजना प्रक्रियाको अवलम्बन गरिएको छ । योजना निर्माणमा हामी सवैले अमूल्य समय तथा श्रम खर्चिएका छौं । हामीले खर्चिएको समय र श्रम जनताको विकासका लागि उपयोगी भयो वा भएन भनेर खबरदारी गर्ने काम पनि हामी जनप्रतिनिधिहरुको हो । यो योजनामा हामीले हरेक वडा तथा वस्तीहरुको खण्डीकृत तथ्याङ्क निकै मेहनत गरेर संकलन मात्र गरेका छैनौं, ती सूचनाहरुको विश्लेषण, प्रक्षेपण तथा अद्यावधिक गर्ने काममा पनि उत्तिकै समय खर्चिएका छौं ।

भिक्टर ह्युगो भन्छन्, “समयको अभाव हाम्रो समस्या होइन, हाम्रो विकासको समस्या भनेको दिशाहिनता हो” । जलउपयोग गुरुयोजनाले हामीलाई दिशाबोध गराउने छ । हामीलाई सही बाटोमा डोर्‍याउने छ र हामी गन्तव्यमा पुग्नेछौं । नेपाल सरकारको सन् २०३० सम्मको गन्तव्यलाई भेटाउनका लागि जलस्रोत क्षेत्रको विकास प्रक्रियालाई छिटो, छरितो र सहज बनाउन अहोरात्र खट्ने सम्पूर्ण जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरु, सम्पूर्ण राजनैतिक दल, समाजसेवी, बुद्धिजीवी, महिला, गाउँपालिकाका कर्मचारीहरु लगायत गाउँपालिकामा क्रियाशिल विभिन्न संघसंस्था तथा आम जनसमुदायहरुमा हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

यस गाउँपालिकाको NwASH अद्यावधिक गर्नुका साथै जलउपयोग गुरुयोजना जस्तो महत्वपूर्ण दस्तावेज तयारीका लागि प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग पुर्याउने युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजना, अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआईडी) मार्फत अमेरिकी जनता प्रति विशेष आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । साथै गुरुयोजना निर्माण क्रममा यस गाउँपालिकामा सम्पन्न भएका क्षमता विकास क्रियाकलापहरु, सर्वेक्षणहरु र योजना तर्जुमा गोष्ठीका क्रममा सहजिकरण गर्ने सम्पूर्ण विज्ञहरुलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

यस गाउँपालिकाले आगामी दिनमा जलस्रोतसंग सम्वन्धित नयाँ तथा मर्मत सम्भार सम्वन्धि खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता, सिंचाइ, उर्जा, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण आदि क्षेत्रका योजना छनौट गर्दा तथा कार्यान्वयन गर्दा अनिवार्य रुपमा यस जलउपयोग गुरुयोजनामा निर्धारण गरिएको प्राथमिकताक्रम तथा रणनीतिको अनिवार्य रुपमा पालना गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने र लगानी सहकार्यका लागि प्रदेश सरकार र सङ्घीय सरकारहरूसंग समन्वय गर्ने प्रतिवद्धता समेत व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद ।

रिता कुमारी शाही
अध्यक्ष
भैरवी गाउँपालिका

भैरवी गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

भैरीकालिकाथुम, दैलेख,
कर्णाली प्रदेश, नेपाल

दुई शब्द

अब्राहम लिंकनको एउटा भनाई असाध्यै प्रसिद्ध छ, “यदि मलाई एउटा रुख काट्न ६ घण्टा लाग्छ भने म ४ घण्टा बन्चरो उदाउनका लागि खर्च गर्छु” । भैरवी गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना बनेको जलस्रोतको क्षेत्रमा गरिने विकासका लागि हाम्रो अग्रिम तयारी हो । यो गुरुयोजनाले हामीलाई जलस्रोत व्यवस्थापनको क्षेत्रमा बाटो देखाउने छ । युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजना र भैरवी गाउँपालिका बीच भएको साझेदारितामा बनेको यो गुरुयोजना ग्रामीण क्षेत्रमा वस्ने महिला, पछि परेका वर्ग, दलित तथा गरिवहरुको योजना हो भन्ने कुरामा म विश्वस्त छु । सहभागितात्मक छलफल, तथ्याङ्कमा आधारित ज्ञानात्मक विश्लेषण, लैङ्गिक र समावेशी योजना प्रक्रिया सहित सघन सामाजिक र प्राविधिक विश्लेषणको आधारमा यो योजना तयार भएको देख्न पाउँदा म हर्षित भएकी छु ।

खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता तथा वातावरणको क्षेत्रमा महिलाहरुको असाध्यै ठूलो भूमिका छ । पानी सवैको आवश्यकता भएतापनि घर घरमा पानी बोकेर ल्याउने जिम्मेवारी महिलाहरुको काँधमा छ । एकैछिन धारामा पानी आएन भने अरु कसैको टाउको दुःखाई हुँदैन । यसमा सवैभन्दा बढी टाउको दुःखाई महिलालाई हुन्छ । हाम्रा घरआंगन, बाटोघाटो, चर्पी सबै सफा राख्ने जिम्मेवारी पनि महिलाकै काँधमा छ तर उनीहरु उपभोक्ता समितिहरुका मुख्य पदहरुमा लैजाने सुनिश्चित भने अझै पनि गर्न सकिएको छैन । आज खानेपानीका मूलहरु सुक्दै गएका छन, बाढी तथा पहिरोका कारण हाम्रा खानेपानीका आयोजनाहरु अर्थविहीन भएका छन । जलवायुमैत्री विकास, लैङ्गिक मैत्री तथा समावेशी विकास आजको टड्कारो आवश्यकताको रुपमा विकास हुँदै गएको अवस्थामा यी क्षेत्रहरुलाई समेटेर जलउपयोग गुरुयोजना बनेको देख्न पाउँदा गौरवान्तित महसुस गरेकी छु । जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्यान्वयनबाट हरेक घरमा स्वच्छ खानेपानी, सरसफाइ तथा टोल टोलमा कुटानी पिसानी मिल आदिको सहज पहुँच स्थापना भई महिलाहरुको जीवनयापन सजिलो हुनेछ भन्ने आशा राखेकी छु ।

हामीकहाँ खानेपानीका आयोजनाहरु नभएका होइन तर ती आयोजनाहरु दिगो हुन नसक्नु नै हाम्रो दुर्भाग्य हो । गाउँपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता, उर्जा तथा वातावरण हेर्ने क्षमतावान संस्थागत संरचनाको अभाव, समुदायमा खानेपानीको आयोजना सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने क्षमताको अभाव, एकद्वार प्रणालीको अभाव, खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा पर्याप्त आर्थिक लगानीको अभाव, योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा समुदायको कमजोर सहभागिता आदि समस्याहरुका कारण गाउँपालिकाभित्र यी क्षेत्रका आयोजनाहरु दिगो हुन सकेका थिएनन । मलाई यस मानेमा खुशी लागेको छ कि अब गाउँपालिकाभित्रका खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता र जलस्रोत सम्बन्धि आयोजनाहरु दिगो र व्यवस्थित हुनेछ । साथै यो गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न गराउन यस गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरु सबैको प्रतिवद्धताको जरुरी छ । साथै गुरुयोजनामा तर्जुमा भएका आयोजनाहरुको कार्यान्वयन गर्न कर्णाली जल परियोजना र विकास साझेदारहरुको साथ रहने छ भन्ने कुरामा म विश्वस्त छु । खानेपानी लिन जाने र आउने समयमा कटौती भई महिलाहरुको वचेको समय उत्पादनशील कार्यमा लगानी हुने कुरामा म विश्वस्त छु ।

यसरी भैरवी गाउँपालिकाको दिगो विकासका लागि जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणमा प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग पुऱ्याउने युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजना, अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नयोग (युएसएआईडी) मार्फत अमेरिकी जनता प्रति विशेष आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

यो गुरुयोजनाले जनमुखी योजना निर्माणका लागि हामीलाई पाइलट बनाएको छ । हाम्रै जनताका लागि हाम्रै सहभागितामा बनेको योजनाको सही सदुपयोग गर्ने कर्तव्य पनि हाम्रै हो । अतः आगामी दिनमा गाउँपालिकाको समग्र जलस्रोत क्षेत्रको विकासका लागि योजना तर्जुमा गर्दा यस जलउपयोग गुरुयोजनाकै आधारमा रही योजना तर्जुमा गर्ने प्रतिबद्धता जाहेर गर्दै यस जलउपयोग गुरुयोजनाको सफल कार्यान्वयनको लागि सरोकारवालाहरु संघ तथा प्रदेश सरकार एवम विकास साझेदार र स्थानीय व्यक्ति तथा संघसंस्थाहरुको पूर्ण समन्वय तथा सहयोगको लागि अपिल गर्दछु ।

धन्यवाद ।

देवी भण्डारी

उपाध्यक्ष

भैरवी गाउँपालिका

विषय सूची

अध्याय १: परिचय	१
१.१ पृष्ठभूमि.....	१
१.१.१ जलस्रोत क्षेत्रका राष्ट्रिय नीति तथा कानुनी प्रावधानहरु	१
१.१.२ एकिकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका अवधारणा र सिद्धान्त	२
१.१.३ दिगो विकासका लक्ष्य	३
१.१.४ अन्तर क्षेत्रगत सवालहरु (लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद जोखिम व्यवस्थापन)	४
१.२ जलउपयोग गुरुयोजनाको उद्देश्य र क्षेत्र.....	६
१.२.१ जलउपयोग गुरुयोजनाको उद्देश्य.....	६
१.२.२ जलउपयोग गुरुयोजनाले समेट्ने क्षेत्रहरु.....	७
१.३ जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमामा अपनाइएका पद्धतिहरु	८
१.३.१ स्थानीय तहका विद्यमान रणनीतिक योजनाको समीक्षा	८
१.३.२ रणनीतिक योजनाको एकीकरण	९
१.३.३ जलउपयोग गुरुयोजना तयारी प्रक्रिया.....	९
अध्याय २ पालिका पाश्चित्र	१५
२.१ पालिकाको संक्षिप्त परिचय.....	१५
२.२ भौगोलिक अवस्थिति र पहुँच.....	१६
२.३ भौगोलिक स्वरूप तथा भू-उपयोग स्थिति	१६
२.४ प्रमुख जलाधार तथा उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण	१६
२.५ पालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक विवरण	२०
२.५.१ घरधुरी तथा जनसंख्या.....	२०
२.५.२ जातीय संरचना	२०
२.५.३ साक्षरता.....	२१
२.५.४ व्यवसाय	२१
२.५.५ कृषि र जीविकोपार्जन.....	२२
२.५.६ मौसमि पात्रो	२३
२.५.७ मानव संसाधन विश्लेषण.....	२३
२.५.८ स्थानीय निर्माण सामग्री उपलब्धता.....	२४
२.६ सेवाकेन्द्रहरु सम्बन्धि विवरण.....	२४

२.७ विकास साझेदारहरु, गैर सरकारी संस्थाहरु, समुदायमा आधारित संस्थाहरु तथा सहकारी सम्बन्धि विवरण	२५
अध्याय ३: विद्यमान जलस्रोतको अवस्था र प्रयोग	२७
३.१ जलस्रोतको विवरण.....	२७
३.२ जलस्रोतको विश्लेषण	२७
३.२.१ अवस्थितिका आधारमा	२७
३.२.२ क्षमताका आधारमा	२८
३.२.३ गुणस्तरका आधारमा	३०
३.२.४ विद्यमान उपयोग र उप-जलाधार क्षेत्रहरुमा सम्भावित उपयोगका आधारमा	३०
३.३ विद्यमान खानेपानी योजनाहरुको अवस्था विश्लेषण	३१
३.३.१ विद्यमान योजनाहरु र सेवाक्षेत्र.....	३२
३.३.२ विद्यमान योजनाहरुको सञ्चालन अवस्था	३३
३.३.३ विद्यमान खानेपानी योजनाहरुको सुविधास्तर विश्लेषण	३४
३.३.४ निर्माणाधीन योजनाहरु र लक्षित सेवा क्षेत्र	३५
३.४ विद्यमान सरसफाई अभ्यासको अवस्था विश्लेषण	३५
३.४.१ बस्तीहरुको खुल्ला दिशामुक्त क्षेत्र तथा पूर्ण सरसफाई स्थिति.....	३५
३.४.२ विद्यालय तथा सार्वजनिक स्थलको सरसफाई अवस्था	३६
३.४.३ वातावरणीय सरसफाइको अवस्था	३७
३.४.४ दिसाजन्य लेदो, ठोस फोहर तथा फोहरपानी व्यवस्थापनको विद्यमान अवस्था	३८
३.५ विद्यमान सिंचाइ योजनाको अवस्था विश्लेषण	३९
३.५.१ विद्यमान योजनाहरु र सेवाक्षेत्र	४०
३.५.२ विद्यमान योजनाहरुको सञ्चालन अवस्था.....	४०
३.५.३ निर्माणाधीन योजनाहरु र लक्षित सेवा क्षेत्र	४१
३.६ विद्यमान जलवायु परिवर्तन अनुकूलन/विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा स्रोत संरक्षण योजनाको अवस्था विश्लेषण.....	४१
३.६.१ विद्यमान योजनाहरु र सेवाक्षेत्र	४२
३.६.२ विद्यमान योजनाहरुको सञ्चालन अवस्था.....	४२
३.६.३ निर्माणाधीन योजनाहरु र लक्षित सेवा क्षेत्र	४३
३.७ विद्यमान जलउर्जा योजनाहरुको अवस्था विश्लेषण	४३
३.७.१ विद्यमान योजनाहरु र सेवाक्षेत्र	४३
३.७.२ विद्यमान योजनाहरुको सञ्चालन अवस्था.....	४४
३.७.३ निर्माणाधीन योजनाहरु र लक्षित सेवा क्षेत्र	४४
३.८ जलस्रोतहरुको दिगो उपयोगका लागि संस्थागत/उपयोग सम्बन्धि संयन्त्र	४४

३.९ जलस्रोतमा बिबाद	४५
अध्याय ४: गुरुयोजना कार्यान्वयन रणनीति र परिकल्पना.....	४६
४.१ स्थानीय तहहरुको रणनीतिक प्राथमिकता	४६
४.२ जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापनका लागि एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन.....	४७
४.३ एकजल अवधारणा	४८
४.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अवधारणा	४९
४.५ पानीको उत्पादनशिल प्रयोग	५१
४.६ प्रविधि विकल्प.....	५१
४.७ मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजार	५२
४.८ स्रोत संरक्षण	५३
अध्याय ५: जलउपयोग गुरुयोजना.....	५४
५.१ अन्तर विश्लेषण.....	५४
५.२ आवधिक योजनाको सारांश.....	५६
५.२.१ खानेपानी योजनाहरु	५८
५.२.२ सरसफाई योजनाहरु	५९
५.२.३ बहुउपयोगी योजनाहरु	५९
५.२.४ सिंचाइ योजनाहरु	५९
५.२.५ स्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण योजनाहरु.....	६१
५.२.६ जलउर्जा योजनाहरु	६३
अध्याय ६: गुरुयोजना कार्यान्वयन, बजारीकरण र अद्यावधि.....	६४
६.१ गुरुयोजनामा लगानीका लागि अल्प/ मध्यम/ दीर्घकालीन योजना.....	६४
६.२ पहिलो वर्षको कार्यान्वयन योजना	६६
६.३ बजारीकरण रणनीति तथा सरोकारवाला पहिचान	७२
६.४ जलाधार/उपजलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन रणनीति.....	७५
६.५ गुरुयोजना पुनरालोकन तथा अद्यावधि गर्ने संयन्त्र.....	७५
६.६ गुरुयोजना कार्यान्वयन रणनीति	७७

संलग्न तालिकाहरूको सुची

तालिका - 1: प्रशिक्षक प्रशिक्षणका सहभागिता विवरण.....	१०
तालिका - 2: जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका प्रमुख चरण तथा मितिहरू	१४
तालिका - 3: वडागत स्थानीय बजार केन्द्रहरू, प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू र पालिका केन्द्रबाट वडा केन्द्रहरूको सडक दुरी विवरण.....	१५
तालिका - 4: गाउँपालिकाको वडागत रुपमा भू उपयोग सम्बन्धी विवरण.....	१६
तालिका - 5: पालिकामा भित्र रहेका उप-जलाधार क्षेत्रहरूको विवरण.....	१६
तालिका - 6: वडागत घरधुरी संख्या तथा जनसंख्या विवरण	२०
तालिका - 7: जातिगत आधारमा घरधुरी विवरण.....	२०
तालिका - 8: वडागत साक्षर जनसंख्या विवरण.....	२१
तालिका - 9: व्यवसाय सम्बन्धि विवरण	२२
तालिका - 10: वर्षभरि खाद्यान्न उपलब्धता अवस्थाको आधारमा परिवार संख्या विवरण	२२
तालिका - 11: पालिकामा उपलब्ध सेवाकेन्द्र सम्बन्धि विवरण	२५
तालिका - 12: पालिकामा संचालित बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूको विवरण	२५
तालिका - 13: पालिकामा कार्यरत विकास साझेदारहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू, र समुदायमा आधारित संस्थाहरूको विवरण	२६
तालिका - 14: पालिकामा अवस्थित जलस्रोतहरूको सारांस तालिका	२७
तालिका - 15: विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था.....	३२
तालिका - 16: विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरू र सेवाक्षेत्र विवरण	३२
तालिका - 17: विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था विवरण	३३
तालिका - 18: विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरूको सुविधास्तर.....	३४
तालिका - 19: निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरूको वडागत सेवाक्षेत्र विवरण.....	३५
तालिका - 20: घरायसी सरसफाई तथा स्वच्छताको विद्यमान अवस्था	३६
तालिका - 21: विद्यालय र सार्वजनिक सेवासंस्थाहरूमा सरसफाई र स्वच्छताको विद्यमान अवस्था	३७
तालिका - 22: विद्यमान सिँचाई आयोजनाहरूको विवरण	४०
तालिका - 23: कुलो सिँचाई आयोजनाहरूको सेवा सञ्चालन अवस्था.....	४१
तालिका - 24: वातावरण तथा पर्यावरण विषयगत विद्यमान आयोजनाहरूको वडागत संख्या	४२
तालिका - 25: विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण सुधार आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था.....	४२
तालिका - 26: विद्यमान जलउर्जा आयोजनाहरूको वडागत विवरण	४३
तालिका - 27: विद्यमान पानी घट्टहरूको सञ्चालन अवस्था.....	४४
तालिका - 28: सिबिआरटी सूचक र अंकभार (नयाँ निर्माण आयोजनाको लागि)	५२
तालिका - 29: सिबिआरटी सूचक र अंकभार (विद्यमान आयोजनाको सेवास्तर वृद्धिको लागि).....	५३
तालिका - 30: दिगो विकास लक्ष्य ६.१: खानेपानी सेवा परिणात्मक लक्ष्य र सूचकहरू.....	५४
तालिका - 31: दिगो विकास लक्ष्य ६.२: सरसफाई सेवा परिणात्मक लक्ष्य र सूचकहरू.....	५५
तालिका - 32: भैरवी गाउँपालिकाको पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजनाको सारांस तालिका	५७
तालिका - 33: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका खानेपानी आयोजनाहरूको विवरण	५८
तालिका - 34: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका सरसफाई आयोजनाहरूको विवरण	५९
तालिका - 35: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका परम्परागत कुलो सिँचाई आयोजनाहरूको विवरण	६०
तालिका - 36: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका लघुसिँचाई आयोजनाहरूको विवरण	६१

तालिका - 37: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका स्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण आयोजनाहरूको विवरण	६१
तालिका - 38: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका जलउर्जा आयोजनाहरूको विवरण	६३
तालिका - 39: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरू	६६
तालिका - 40: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएको कुलो सिंचाइ योजनाहरू	६७
तालिका - 41: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएका लघुसिंचाइ योजनाहरू	६८
तालिका - 42: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा स्रोत संरक्षण योजनाहरू	६९
तालिका - 43: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएको सुधारिएको पानीघट्ट योजना	७०
तालिका - 44: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएका सरसफाई योजनाहरू	७१

संलग्न चित्रहरूको सुची

चित्र नं. 1 : दिगो विकास लक्ष्यहरू	३
चित्र नं. 2: जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका मुख्य चरण तथा खुड्किलाहरू	१०
चित्र नं. 3 : वडा स्तरीय सडक संजाल	१७
चित्र नं. 4 : गाउँपालिकाको भू उपयोग सम्बन्धि अवस्था विश्लेषण	१८
चित्र नं. 5 : पालिकामा उप-जलाधार क्षेत्रहरू र खोला खोल्सी जलग्रह	१९
चित्र नं. 6 : पालिकाको मौसमी पात्रो	२३
चित्र नं. 7 : पालिकामा उपलब्ध दक्ष जनशक्ति विवरण	२४
चित्र नं. 8 : अवस्थितिका आधारमा पालिकामा जलस्रोतहरू	२८
चित्र नं. 9 : क्षमता (लिटर प्रति सेकेन्ड पानीको बहाव) का आधारमा जलस्रोतहरूको विश्लेषण	२८
चित्र नं. 10 : स्रोतको भौगोलिक अवस्थिति विश्लेषण नक्सा	२९
चित्र नं. 11 : विद्यमान मूलमुहान स्रोतहरूमा उपलब्ध पानीको गुणस्तर विश्लेषण	३०
चित्र नं. 12 : विद्यमान परिप्रयोगका आधारमा जलस्रोत विश्लेषण	३१
चित्र नं. 13 : सम्भावित परिप्रयोगका आधारमा जलस्रोत विश्लेषण	३१
चित्र नं. 14 : भैरवी गाउँपालिकाको पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजनाको सारांस चित्र	५७
चित्र नं. 15 : जलस्रोत संरक्षण तथा जलउपयोग क्षेत्रका सरोकारवाला पहिचान चित्र	७३

संलग्न अनुसूचीहरूको सुची

अनुसूची-१ SA-1: घरधुरी तथा जनसंख्या सम्बन्धी विवरण
अनुसूची-१ SA-2: भौगोलिक, प्राकृतिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक जानकारी सम्बन्धी विवरण
अनुसूची-१ SA-3: विद्यमान सहकारि संस्थाहरू सम्बन्धी विवरण
अनुसूची-१ SA-4: विद्यमान सरोकारवाला संस्थाहरू सम्बन्धी विवरण
अनुसूची-१ SA-5: स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धी विवरण
अनुसूची-२ TA-1: पानीका स्रोतहरूको विवरण
अनुसूची-३ SA-6: टोलहरूको सुची
अनुसूची-३ TA-2: विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको सुविधास्तर र संरचनागत विवरण फारम
अनुसूची-४ SA-7: विद्यमान खानेपानी योजनाहरूको सामाजिक तथा संस्थागत विवरण फारम
अनुसूची-५ SA-8: विद्यमान कुलो सिंचाइ योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
अनुसूची-५ TA-3: विद्यमान कुलो सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
अनुसूची-५ SA-9: विद्यमान लघु सिंचाइ योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
अनुसूची-५ TA-4: विद्यमान लघु सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम

अनुसूची-५ SA-10: विद्यमान बहु उपयोगी योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-५ TA-5: विद्यमान बहु उपयोगी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-५ SA-11: विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरणसंग सम्बन्धित योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-५ TA-6: विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरणसंग सम्बन्धित योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-५ SA-12: विद्यमान सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-५ TA-7: विद्यमान सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-५ TA-8: विद्यमान लघु जलविद्युत योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-६ OS-1: निर्माणाधिन जलस्रोत सम्बन्धित योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-६ OT-1: निर्माणाधिन खानेपानी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-६ OT-2: निर्माणाधिन कुलो सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-६ OT-3: निर्माणाधिन लघु सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-६ OT-4: निर्माणाधिन बहु उपयोगी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-६ OT-5: निर्माणाधिन सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-६ OT-6: निर्माणाधिन लघु जलविद्युत योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-७ PL-1: तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-७ TA-9: तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-७ TA-10: तर्जुमा गरिएका सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-८ PL-2: तर्जुमा गरिएका कुलो सिंचाइ योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-८ TA-11: तर्जुमा गरिएका कुलो सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-८ PL-3: तर्जुमा गरिएका लघु सिंचाइ योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-८ TA-12: तर्जुमा गरिएका लघु सिंचाइ योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-९ PL-4: तर्जुमा गरिएका बहु उपयोगी योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-९ TA-13: तर्जुमा गरिएका बहु उपयोगी योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-१० PL-5: तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा पर्यावरणसंग सम्बन्धित योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-१० TA-14: तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा पर्यावरणसंग सम्बन्धित योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-११ PL-6: तर्जुमा गरिएका सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-११ TA-15: तर्जुमा गरिएका सुधारिएको र परम्परागत घट्ट योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-१२ PL-7: तर्जुमा गरिएका लघु जलविद्युत योजनाहरूको मुख्य विवरण फारम
 अनुसूची-१२ TA-16: तर्जुमा गरिएका लघु जलविद्युत योजनाहरूको विस्तृत विवरण फारम
 अनुसूची-१३: भैरवी गाउँपालिकाले तर्जुमा गरेका क्षमता विकासका कृयाकलापहरु

संक्षेप र संक्षिप्त नामहरुको सुची

पालिका	भन्नाले भैरवी गाउँपालिका लाई सम्झनु पर्दछ ।
जलउपयोग गुरुयोजना	भन्नाले भैरवी गाउँपालिकाको “जलउपयोग गुरुयोजना २०८०-२०८४ (सन् २०२३ -२०२७)” लाई सम्झनु पर्दछ ।
एस.डी.जी.	भन्नाले संयुक्त राष्ट्र संघको “दिगो विकास लक्ष्य सन् २०१६-२०३०” लाई सम्झनु पर्दछ ।
एस.डी.पी.	भन्नाले नेपाल सरकार, खानेपानी मन्त्रालयको “नेपाल खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना वि. सं. २०७४-२०८७” लाई सम्झनु पर्दछ ।
नेपाल रोडम्याप	भन्नाले नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोगको “नेपाल: दिगो विकास लक्ष्यहरू- वर्तमान अवस्था र भावी मार्ग चित्र वि. सं. २०७४-२०८७” लाई सम्झनु पर्दछ ।
जलस्रोत व्यवस्थापनकुर्सी	भन्नाले जलउपयोग गुरुयोजनालाई नेपाल सरकारको विद्यमान क्षेत्रगत विकास संरचनाहरु, कानुनी प्रावधानहरु र दिगो विकास अवधारणा अनुसार निर्माण गर्न तथा गुरुयोजना तयारीलाई सहज बनाई योजना निर्माण प्रकृत्यालाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्नका लागि अवलम्बन गरिएको जलस्रोत व्यवस्थापनकुर्सीको चित्रगत अवधारणालाई सम्झनु पर्दछ । यो अवधारणा सरोकारवालाहरुको बुझाईमा एकरूपता ल्याउन निकै प्रभावशाली औजारका रुपमा रहेको छ । जलस्रोत व्यवस्थापनकुर्सीले औल्याएका क्षेत्रहरुमा केन्द्रित रहेर पालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माण गरिन्छ ।
जलउपयोग सेवा प्रदायक	भन्नाले जलउपयोग आयोजना सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने उदेश्यले स्थापना भई नेपाल सरकार अन्तर्गत दर्ता भएका सरकारी स्वायत्त संस्थान वा सामुदायिक संस्था वा उपभोक्ता समूह वा निजि उद्योग वा नागरिक समाज वा समूह वा व्यक्तिहरुलाई सम्झनु पर्दछ । हाल नेपालमा जलउपयोग आयोजना सञ्चालन व्यवस्थापनको भूमिका गर्दै आएका नेपाल खानेपानी संस्थान, नेपाल विद्युत प्राधिकरण, जल उपयोग प्रयोजनका उपभोक्ता समिति, निजि उद्योग, जल उपयोग स्व-सेवा गर्ने ससाना उपभोक्ता समूह वा परिवार, आदि समेत जल उपयोग सेवा प्रदायक अन्तर्गत पर्दछन ।
खानेपानी सुविधास्तर	भन्नाले खानेपानी आयोजनाहरुले उपभोक्ता घरपरिवारहरुलाई उपलब्ध गराएको खानेपानीको चार तहको सुविधास्तरहरु सुरक्षित व्यवस्थापन सुविधास्तर, आधारभुत सुविधास्तर, सिमित सुविधास्तर, र सुविधा नभएको (सुन्य सुविधास्तर) लाई बुझ्नु पर्दछ । खानेपानी सुविधास्तर सूचकहरु परिमाण, गुणस्तर, पहुच र विश्वसनीयताको आधारमा खानेपानीको समग्र सुविधास्तर निर्धारण हुन्छ । यी चारवटा सुविधा सूचकहरुको समग्र सुविधास्तरलाई खानेपानी सुविधास्तर भन्ने बुझ्नु पर्दछ । अर्थात् खानेपानी सुविधास्तर भन्नाले यस जलउपयोग गुरुयोजनामा परिभाषित गरे अनुसारको उपभोक्ता घरधुरीले खानेपानी धाराबाट उपलब्ध गरेको खानेपानी सुविधास्तर भन्ने बुझ्नु पर्दछ ।
सिबिआरटी	भन्नाले तर्जुमा गरिएका आयोजनाहरुको कार्यान्वयन प्राथमिकता निर्धारण गर्दा प्रयोग गरिने “मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजार” लाई बुझ्नु पर्दछ ।

कार्यकारी सारंश

कुनै निश्चित स्थान भित्र रहेका पानीका स्रोतहरुको संरक्षण, व्यवस्थापन र न्यायोचित तथा समतामूलक वितरण गर्नका लागि समुदायकै सहभागितामा तयार गरिने जलस्रोत क्षेत्रको एकीकृत आवधिक योजना जलउपयोग गुरुयोजना हो । जलउपयोग गुरुयोजनामा उपलब्ध जलस्रोतहरुको विश्लेषण, लागत अनुमान, सहयोगी सरोकारवाला पहिचान गर्नुका साथै परिकल्पना, लक्ष्य, र लगानी नीति समेत समेटिएको हुन्छ । गुरुयोजनालाई समुदायको क्षमता विकास गर्न, स्रोतहरुको विवेकपूर्ण उपयोग गर्न, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण गर्न, पानीको बहुउपयोग गर्न, जलस्रोत सम्बन्धी विवाद न्युनिकरण तथा समाधान गर्नका साथै सुशासन कायम गरि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न समेतका लागि क्षेत्रगत योजना तर्जुमाको दीर्घकालिन औजारका रुपमा लिन सकिन्छ ।

जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको प्रमुख उद्देश्य भनेको स्थानीय स्तरमा जलस्रोतको प्रभावकारी, समानुपातिक, पारदर्शी र दक्ष रुपले पानीको बहुउपयोग गर्न एकीकृत योजनाको विकास गर्नु तथा आफ्नो गाउँपालिका क्षेत्रका निश्चित समुदाय भित्र तथा समुदाय-समुदायका बीचमा जलस्रोतको समानुपातिक वितरण तथा बाँडफाँट मार्फत दिगो रुपमा पानीसंग सम्बन्धित आवश्यकताहरु पुरा गर्नु रहेको छ । गुरुयोजनाले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा सम्भावित प्राकृतिक जोखिम व्यवस्थापनका लागि समुदाय र स्थानीय सरकारको क्षमता विकास गर्नुका साथै जलस्रोतका क्षेत्रमा नयाँ अवधारणाहरु जस्तै एकजल अवधारणा, र पानीको उत्पादनशिल उपयोगका लागी स्थानीय जनसमुदायहरुलाई शसक्तिकरण गर्दै समुदाय परिचालन र सचेतिकरणमा टेवा पुऱ्याउँदछ ।

जलउपयोग गुरुयोजनाको तयारि प्रकृया मार्फत महिला, पछाडी परेका समुदाय, अति विपन्न, सीमान्तकृत समुदाय र पानीको उपभोगमा बन्चितिकरणमा परेका भूगोल र समुदायहरुलाई मापदण्डमा आधारित आयोजना प्राथमिकिकरणका सूचकहरुका माध्यमबाट मुलप्रभाविकरण गर्दै खानेपानी लगायतका संविधानले सुनिश्चित गरेका जलस्रोत उपयोगका क्षेत्रहरुका मौलिक हकलाई समेत पुरा गर्न योगदान पुऱ्याउँदछ ।

यस गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका लागि तयारी चरण, क्षमता विकास चरण, अध्ययन चरण, योजना तर्जुमा चरण र प्रतिबेदन लेखन तथा प्रतिबेदन प्रमाणीकरण चरणहरुमा क्षेत्रगत प्राविधिक र सामाजिक विज्ञहरुको परिचालन गरि तथ्याङ्क संकलन, प्रमाणीकरण, विश्लेषण, र प्रतिबेदन तयार गरिएको छ । तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि N-WASH सफ्टवेयर र DAI Collect KoBo मोबाइल एप्लिकेशनको प्रयोग गरिएको छ । संकलित तथ्याङ्कहरुलाई एकत्रित गरि तथ्याङ्कमा रहेका त्रुटीहरु युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजनाको सहयोगमा समन्वय गरि सच्याउने, सान्दर्भिक नरहेका तथ्याङ्कहरुलाई हटाउने कार्य गरिएको थियो । संकलित तथ्याङ्कहरुलाई वडास्तरमा प्रमाणिकरण गोष्ठी सञ्चालन गरि छुटेका तथ्याङ्कहरु लिने र शुद्धीकरण गरिएको थियो । गाउँपालिकाका ७ वटै वडाहरुमा वडास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन मार्फत योजनाहरुको प्राथमिकीकरण पश्चात गाउँपालिकास्तरमा तथ्याङ्क प्रमाणीकरण र योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन गरिएको थियो ।

जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका लागि संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरुलाई विभिन्न विधिहरु अपनाई विश्लेषण गरिएको छ । विश्लेषण गरिएका तथ्याङ्कहरुलाई गाउँपालिकामा उपलब्ध अन्य तथ्याङ्कहरुसंग तुलना सहित सरोकारवालाहरु माझ गरिएका छलफल अन्तर्क्रिया पश्चात आवश्यक तालिका, ग्राफ, र अनुसूची राखि त्यसको ब्याख्यात्मक स्वरुपमा यो प्रतिबेदन तयार गरिएको छ । भैरवी गाउँपालिकामा जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका क्रममा विभिन्न चरणहरु (१३ वटा खुड्किलाहरु) मा सम्पन्न गरिएका प्रक्रियागत क्रियाकलापहरु निम्न अनुसार रहेका छन् ।

- तयारी चरण अन्तर्गत युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजना र सांझेदारहरु बिचको समझौता, सुरुवात प्रतिबेदन, तथ्याङ्क संकलनका औजार तथा विधिहरुको छनौट, अभिमुखीकरण तालिम, कार्ययोजना तयारी, आदि गरिएको थियो ।
- क्षमता विकास चरणमा ८ जना तथ्याङ्क संकलकहरुलाई N-WASH/DAI Collect KoBo सफ्टवेयर र तथ्याङ्क संकलन विधि सम्बन्धि तालिम सञ्चालन गरिएको थियो ।

- २८९ वटा टोलवस्तीहरूमा सामाजिक तथा प्राविधिक तथ्याङ्कहरू संकलन गरिएको थियो । ति तथ्याङ्कहरू संकलन गर्दा महिला तथा पछाडि परेका वर्गका सवालहरूको अध्ययन गरिएको थियो ।
- ७ वटै वडाहरूमा वडास्तरीय २/२ दिने क्षमता विकास तालिमहरू सम्पन्न गरिएको थियो । यस गोष्ठीमा वडा निर्वाचित पदाधिकारीहरू, वडामा रहेका राजनैतिक दलका प्रतिनिधीहरू, वडामा जलस्रोत क्षेत्रमा कार्यरत संघसस्थाका प्रतिनिधिहरू, वडा कर्मचारीहरू (सचिब र प्राविधिक), वडा तहमा गुरुयोजना तयारीका लागि प्राविधिक कार्यसमूहका सदस्यहरू, आमा समूह प्रतिनिधि, दलित तथा जनजाती संघ संस्था/संजाल प्रतिनिधि, अपांगता भएका व्यक्तिहरूको प्रतिनिधि, आदिको सहभागिता रहेको थियो । यस गोष्ठीमा लैगीक समानता र सामाजिक समावेशीकरणका विषयवस्तुहरू, नेतृत्व विकास, जल अधिकार, एकिकृत जलस्रोत व्यवस्थापन, जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा प्रक्रिया, जलसुशासन, एक जल अवधारणा, आदि विषयवस्तुहरूमा कार्यक्रम सञ्चालन भएको थियो ।
- गाउँपालिकास्तरमा १ पटक अभिमुखीकरण तथा परिकल्पना गोष्ठी र १ पटक योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन गरिएको थियो ।

विश्लेषणबाट प्राप्त मुख्य तथ्याङ्कहरू र योजना तर्जुमा सारांस:

- राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्यांक अनुसार भैरवी गाउँपालिकाको कूल घरधुरी संख्या ४२६९ र जनसंख्या १८७६७ रहेको देखिन्छ (<https://cbs.gov.np>) । जलउपयोग गुरुयोजनाको तथ्यांक अनुसार भैरवी गाउँपालिकामा कुल घरधुरीसंख्या ५३१० तथा कुल जनसंख्या ३०५५१ रहेको देखिन्छ । गाउँ पालिकाको प्रोफाइल २०७६ मा गरिएको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार भैरवी गाउँपालिकाको घरधुरी संख्या ५२६१ र जनसंख्या ३०२७४ रहेको छ । जल उपयोग गुरुयोजना तर्जुमा प्रक्रिया अन्तर्गत सामाजिक नक्सांकन विधिबाट संकलन गरिएको घरधुरी संख्या र जनसंख्या गाउँपालिकाको प्रोफाइलसंग धेरै नजिक देखिन आएको छ । यस गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा घर हुनेहरूको गाउँमा समेत घर तथा बसोबास हुने गरेकोले जल उपयोग गुरुयोजना र गाउँपालिका प्रोफाइलको घरधुरी संख्या राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्यांक भन्दा बढी भएको हुन सक्दछ । दुई ठाउँमा घर हुनेहरूका लागि दुबै ठाउँमा खानेपानी तथा सरसफाई सेवा उपलब्ध हुनु पर्ने भएकोले गुरुयोजनाको यस घरधुरी तथ्यांकलाई जल उपयोग प्रयोजनका लागि घरधुरी संख्या भनेर बुझ्नु पर्दछ ।
- यस गाउँपालिकामा ४ वटा उपजलाधारहरू छामघाट, पोरिगाड, रामघाट, र गडजिउला उपजलाधार क्षेत्रहरू रहेका छन् । यी उपजलाधारहरूको मुख्य स्रोत मध्य पहाडी क्षेत्र रहेको छ । यी ४ वटै उपजलाधार क्षेत्रहरूमा प्रशस्त संख्यामा शाखा खोला खोल्सी र मूलमुहान स्रोतहरू समेत रहेका छन् । यस पालिकामा रहेका स्रोतहरूको सर्वेक्षण गर्दा ८६५ वटा मूलहरू (कुवा/नाउला समेत) को तथ्याङ्क संकलन भएको छ भने नदि/ खोला/ खोल्सीहरूको ३० स्थानहरूमा मापन भएको छ ।
- भैरवी गाउँपालिकामा हाल सञ्चालनमा रहेका जम्मा ४१ वटा विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरूको सञ्चालन व्यवस्थापन अवस्था अध्ययन गर्दा ३९% आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था व्यवस्थित स्तरको रहेको छ, ७% आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था सन्तोषजनक रहेको छ भने ५४% आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था अव्यवस्थित अर्थात् न्यूनस्तरको रहेको छ । विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरूबाट उपभोक्ताहरूलाई वितरण गरेको खानेपानी सुविधा विश्लेषण गर्दा यस पालिकाका ५% घरधुरीहरूले मात्र आधारभूत खानेपानी सुविधास्तर पाएको देखिन्छ भने ९५% घरधुरीहरूलाई सिमित सुविधास्तरको खानेपानी सेवा अर्थात् आधारभूत भन्दा तल्लो स्तरको खानेपानी सुविधा रहेको देखिन्छ । यस जलउपयोग गुरुयोजनामा सबै बस्ति र घरपरिवारको खानेपानी सेवास्तर वृद्धि गर्नको लागि ६६ वटा नयाँ खानेपानी योजना र ४१ वटा विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरूको मर्मत/पुनःनिर्माण/विस्तार योजना तर्जुमा गरिएको छ । गाउँपालिका भित्रका सबै जनताको खानेपानी सेवास्तर आधारभूत वा सो भन्दा माथिल्लो सुविधा स्तरमा उन्नती हुने गरी यो पञ्चवर्षीय गुरुयोजना योजना तर्जुमा भएको छ ।

- भैरवी गाउँपालिकाका हरेक घरधुरीमा शौचालय निर्माण भई गाउँपालिका खुला दिशामुक्त घोषणा भएको स्थिति रहेतापनि समाजमा प्रचलित रितिरिवाजका कारण विशेष समयहरुमा चर्पी प्रयोग नगर्ने, विद्यालयहरुमा शौचालयको अपर्याप्त सुविधा, सार्वजनिक शौचालय निर्माण नभएका, आदि कारणहरुले गर्दा अझै पनि कतै कतै खुला दिशा देख्न सकिन्छ ।
- यस पालिकामा साबुन सहितको हात धुने स्थान रहेका घरधुरी ८५% रहेको देखिन्छ । चाङ्ग, जुठ्यान भएका ४७% र व्यवस्थित ठोस फोहर व्यवस्थापन भएका घरधुरी ४८% मात्र रहेका छन् । यस पालिकामा व्यवस्थित पशुपालन र गोठेमल व्यवस्थापन भएका घरधुरी १२% मात्र देखिन्छ । यस पालिकामा रहेका जम्मा ४४ वटा विद्यमान सामुदायिक विद्यालयहरुमा खानेपानी र शौचालयको व्यवस्था र दिशाजन्य लेदोको व्यवस्थित व्यवस्थापन भएको भएतापनि ७ वटा विद्यालयहरुमा मात्र व्यवस्थित ठोस फोहर व्यवस्थापन भएको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा दिसाजन्य ढल निकासको निर्माण भएको छैन । शौचालयका दिसाजन्य फोहर सोहि स्थानमा जमिन मुनि सोसिने खाडल बनाएर वा सेप्टिक टङ्की बनाएर व्यवस्थापन गरिएको छ । फोहर पानी प्रशोधनशाला, ल्याण्डफिल साईट आदि निर्माण भएका छैनन् । जलउपयोग गुरुयोजनामा यस गाउँपालिकालाई ५ वर्ष भित्रमा पूर्ण सरसफाई उन्मुख क्षेत्र घोषणा गर्ने योजना रहेको छ जस अन्तर्गत ठोस फोहर व्यवस्थापन, सार्वजनिक शौचालय निर्माण र विद्यालय वास तीन तारा घोषणा गर्ने आयोजनाहरु तर्जुमा भएका छन् ।
- त्यसैगरि भैरवी गाउँपालिकामा विद्यमान परम्परागत कुलो सिंचाइ आयोजनाहरु ४४ वटा रहेका छन् भने ५० वटा लघुसिंचाइ आयोजनाहरु छन् जसबाट हाल १०८९२ रोपनी जमिन सिंचाइ भएको छ । साथै १ वटा निर्माणाधीन लघु सिंचाइ आयोजनाबाट ४०० रोपनी जमिन सिंचाइ हुनेछ । विद्यमान कुलो सिंचाइ आयोजनाहरुको सञ्चालन अवस्था मुल्यांकन गर्दा १८% आयोजनाहरु मात्र राम्रो सञ्चालनमा रहेको, ७०% आयोजनाहरु आंशिक सञ्चालनमा, र ११% आयोजनाहरुको सेवा बन्द अवस्थामा रहेको छ । गाउँपालिकाका खेतियोग्य जमिनमा सिंचाइ सेवा वृद्धि गर्नको लागि यस गुरुयोजनामा १२६ वटा नयाँ कुलो सिंचाइ आयोजनाहरु तर्जुमा भएका छन् । त्यसैगरि पाखो जमिनमा सिंचाइ सेवा वृद्धिका लागि १२५ वटा लघु सिंचाइ आयोजनाहरु तर्जुमा भएका छन् जसमध्ये १२३ वटा नयाँ र २ वटा मर्मत/पुनर्निर्माण/विस्तार योजना रहेका छन् ।
- भैरवी गाउँपालिकामा रहेका जम्मा ८ वटा विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण आयोजनाहरुको सञ्चालन अवस्था विश्लेषण गर्दा, ३७% आयोजना मात्र राम्रो सञ्चालनमा रहेका छन् भने ६३% आयोजनामा मध्यम स्तरको सञ्चालन व्यवस्थापन रहेको छ । भैरवी गाउँपालिकाले पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजना अन्तर्गत गाउँपालिका क्षेत्रभित्र जम्मा ३४३ वटा वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण आयोजनाहरु तर्जुमा भएका छन् जसमध्ये ७८ वटा पहिरो नियन्त्रण योजना र ७९ वटा नदि नियन्त्रण तथा तटबन्धन, १६ वटा बृक्षारोपण, र १७० वटा मूल सुधार योजनाहरु रहेका छन् ।
- भैरवी गाउँपालिकामा जलउर्जा क्षेत्रमा जम्मा २३ वटा बाह्रै महिना सञ्चालनमा रहेका परम्परागत घट्टहरु र १ वटा सुधारिएको घट्ट रहेका छन् । विद्यमान पानीघट्टहरुको अवस्था अध्ययन गर्दा सबै ७५% घट्टहरु राम्रो संचालनमा रहेको र २५% आंशिक संचालनमा रहेको देखिन्छ । भैरवी गाउँपालिकामा पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजना अन्तर्गत पालिका भरिमा जम्मा २३ वटा सुधारिएको घट्ट आयोजना तर्जुमा भएको छ जस मध्ये २० वटा नयाँ र ३ वटा मर्मत/पुनर्निर्माण आयोजनाहरु रहेका छन् । उक्त आयोजनाहरुबाट गाउँपालिकाका करिब सबै बस्तिहरुलाई कुटानी, पिसानी, पेलानी सेवा उपलब्ध हुनेछ ।

भैरवी गाउँपालिकाको पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजनामा ७२८ वटा जलस्रोत आयोजनाहरु तर्जुमा भएका छन् जसको कुल अनुमानित लागत रु ९१,९९,५२,००० रहेको छ । यस गुरुयोजनाको लागत अनुमान गर्दा हालको इकाई परल मुल्यका आधारमा अनुमान गरिएको छ योजनाहरुको अनुमानित लागतमा वार्षिक मूल्यवृद्धि प्रक्षेपण गरिएको छैन ।

अध्याय १: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

जलाधार क्षेत्रमा उपलब्ध पानीका स्रोतहरूको संरक्षण, सन्तुलित उपयोग र न्यायोचित तथा समतामूलक वितरणका लागि उक्त जलाधार क्षेत्रका समुदायहरूको सहभागितामा तयार गरिने एकिकृत जलस्रोत व्यवस्थापन तथा उपयोगको आवधिक योजना नै जलउपयोग गुरुयोजना हो । जलउपयोग गुरुयोजनामा उपलब्ध जलस्रोतहरूको विश्लेषण, विद्यमान उपयोग अवस्था, आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था, सम्भावित जलउपयोग तथा सेवा अवस्थाको परिकल्पना, लक्ष्य, रणनीति, योजना तर्जुमा, प्राथमिकीकरण, लागत अनुमान, लगानी सरोकारवालाहरूको पहिचान तथा बजारीकरण नीति समेत समेटिएको हुन्छ । जलउपयोग गुरुयोजनालाई स्थानीय सरकारको क्षमता विकास, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण, स्रोतहरूको विवेकपूर्ण तथा बहुउपयोग, जलस्रोत सम्बन्धी विवाद समाधान साथै संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि सहितको दिर्घकालिन जलस्रोत क्षेत्रगत योजना तर्जुमा गर्ने औजारको रूपमा लिन सकिन्छ । त्यसैगरि गरिब र सीमान्तकृत समूहको बसोबास भएका क्षेत्रहरूलाई विशेष प्राथमिकता दिँदै पानीका स्रोतहरूको संरक्षण तथा व्यवस्थापन र उपयोगमा ती समूहहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्नुका साथै जलउपयोग सेवामा पछाडी परेका र सामाजिक तथा आर्थिक रूपले जोखिममा रहेका समूहहरूको जलउपयोगमा पहुँच सुनिश्चित गर्न जलउपयोग गुरुयोजना प्रभावकारी औजारको रूपमा रहेको छ ।

जलउपयोग गुरुयोजनाले विश्वव्यापी सर्वमान्य जल व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरूलाई पुर्णतया अंगिकार गरेको छ, जुन निम्न प्रकार छन् । सन् १९९२ को जनवरीमा डब्लिन सम्मेलनले स्वच्छ पानीका स्रोतहरूको व्यवस्थापन गर्न चार मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू स्थापित गरेको छ । साथै सन् १९९२ को जुन महिनामा रियोदि जनरियोमा सम्पन्न संयुक्त राष्ट्रसंघको वातावरण र विकास सम्मेलनको एजेण्डा २१ मा एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी उक्त डब्लिन सिद्धान्तलाई अनुमोदन गरेको छ । जुन निम्न अनुसार छन् ।

- शुद्ध पानी सिमित र जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेको छ, जुन बाँच्न, विकास गर्न तथा वातावरणीय दृष्टीकोणले अत्यावश्यक छ ।
- पानीको विकास र व्यवस्थापन सहभागितात्मक विधिको आधारमा हुनुपर्छ जसले उपभोक्ता, योजनाविद् र नीति निर्मातालाई समाहित गर्दछ ।
- पानीको सुरक्षात्मक व्यवस्थापनमा महिलाहरूको भुमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।
- पानी सामुदायिक वस्तु हुनुका साथै यसको सामाजिक र आर्थिक रूपले उच्च महत्व रहेको छ ।

१.१.१ जलस्रोत क्षेत्रका राष्ट्रिय नीति तथा कानुनी प्रावधानहरू

नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ मा रहेको मौलिक हक र कर्तव्यको धारा ३०(१) मा स्वच्छ वातावरणको हकमा “प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ” भन्ने उल्लेख छ भने धारा ३५(४) अन्तर्गत स्वास्थ्य सम्बन्धि हकमा “प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक हुनेछ” भन्ने उल्लेख छ । संविधानको धारा ५१ अन्तर्गत राज्यका नीतिमा जनसहभागितामा आधारित जलस्रोतको उपयोग, स्थानीय समुदायलाई प्राकृतिक स्रोतको उपयोगमा प्राथमिकता र अग्रधिकार दिनुपर्ने र आधारभूत वस्तु तथा सेवामा सबै नागरिकको समान पहुँचका साथै पछाडि परेका वर्ग, क्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकता दिनुपर्ने व्यवस्था छ ।

नेपालको संविधान, २०७२ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको एकल तथा साझा अधिकार सूचिको व्यवस्था गरेको छ । उक्त सूचिमा उल्लेख भए अनुसार आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ, खानेपानी, साना जलविद्युत आयोजना तथा जलाधार संरक्षण जस्ता विषयहरू स्थानीय तहको अधिकार अन्तर्गत पर्दछन् ।

। खानेपानी ऐन २०७९ को परिच्छेद १० उपदफा ५६ मा “नेपाल सरकारले पानीका स्रोत, परिमाण, गुणस्तर, लाभान्वित क्षेत्र तथा खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणालीका सम्पूर्ण अवयवहरू प्रस्ट देखिने गरी तोकिएको समयावधि भित्र विद्युतीय अभिलेख सहितको एकीकृत नक्सा तयार गर्नु पर्नेछ” भन्ने उल्लेख गरि गाउँपालिकाहरूको खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जुमा तथा व्यवस्थित अभिलेखीकरणमा जोड दिएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६ अन्तर्गत योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा “गाउँपालिका तथा गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत र विषयक्षेत्रगत योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ” भनी उल्लेख गरेको छ ।

नेपाल सरकारले दिगो विकास लक्ष्य लगायत जलस्रोत, वातावरण, खानेपानी र सरसफाइसित सम्बन्धित विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय घोषणा तथा अभिसन्धिहरूको अनुमोदन गर्दै तिनको कार्यान्वयनका लागि प्रतिबद्धता जनाएको छ । दिगो विकास लक्ष्यको छैटौँ बुँदाले सन् २०३० सम्म खानेपानी तथा सरसफाइमा सबैको खासगरी महिला, बालबालिका तथा जोखिममा परेका समुहका लागि पहुँच सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।

संविधान प्रदत्त मौलिक हकहरूको निर्बाध उपभोग तथा दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि जलस्रोतको बहुआयामिक उपयोग र त्यसको प्रभावकारी व्यवस्थापन अत्यावश्यक छ र यस कार्यमा स्थानीय तहको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । नेपालको संविधान, २०७२ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लिखित अधिकार क्षेत्रहरू उपयोग गरी प्रभावकारी जलस्रोत व्यवस्थापनद्वारा नागरिकको मौलिक अधिकार सुरक्षित गर्ने गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय दिगो विकास लक्ष्यहरू खास गरी दिगो विकास लक्ष्य अन्तर्गत छैटौँ लक्ष्यको प्राप्तिका लागि र लक्ष्य ५, ७ र १३ प्राप्त गर्न सहयोगका लागि यो जलउपयोग गुरुयोजना तयार गरिएको छ ।

१.१.२ एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका अवधारणा र सिद्धान्त

जलउपयोग गुरुयोजना भनेको जलस्रोतको योजना तयार गर्ने एकीकृत, सहभागितात्मक र समावेशी पद्धति हो । यो कुनै निश्चित स्थानमा उपलब्ध पानीका स्रोतहरूको विकास एवम् त्यसको न्यायोचित तथा समतामूलक वितरण गर्नका लागि स्थानीय समुदायकै सहभागितामा तयार गरिने जलस्रोत क्षेत्रको आवधिक योजना हो । यसमा स्थानीय समुदायको सहभागितामा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध पानीका स्रोतहरूको पहिचान तथा मापन गर्नुका साथै तिनलाई कुन कुन प्रयोजनका निम्ति उपयोग गर्ने भन्ने निर्णय गरिएको हुन्छ । यसमा योजनाहरूको लागत अनुमानका साथै तिनलाई कार्यान्वयन गर्ने रणनीति, लक्ष्य र परिकल्पना समेत समेटिएको हुन्छ । यसले स्थानीय समुदाय, विशेष गरेर पछाडि रहेका समुहहरूको क्षमता विकास गर्न, पानीका स्रोतहरूको विवेकपूर्ण उपयोग गर्न, वातावरण संरक्षण गर्न, जलस्रोत सम्बन्धि विवाद समाधान गर्नका साथै सुशासन कायम गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग गर्दछ ।

यस गुरुयोजनाको स्वामित्व सम्बन्धित गाउँपालिकामा रहेको हुन्छ भने समन्वयको जिम्मेवारी गाउँपालिका स्तरीय जलस्रोत/खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिमा रहेको हुन्छ । यस गुरुयोजनाले वातावरणीय पक्ष, जलवायु परिवर्तन र यसका असरहरूसँग जुध्ने जस्ता विषयहरूमा समुदायलाई सुसूचित हुन जोड दिन्छ । यो गुरुयोजना सुशासनको प्रवर्द्धन र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको सुनिश्चितताका लागि पारदर्शिता, सहभागिता र जवाफदेहिताको अभ्यास गराउँदै महिला तथा विभिन्न जातजातिहरूको समानुपातिक प्रतिनिधित्व मार्फत् स्थानीय समुदायहरूको सहभागितात्मक अवधारणा अबलम्बन गरी तयार गरिन्छ ।

१.१.३ दिगो विकासका लक्ष्य

सहस्राब्दी विकास लक्ष्यहरूको सापेक्षिक सफलतामा आधारित रहेर दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई सन् २०३० सम्ममा अवलम्बन गर्न र हासिल गर्न नेपाल प्रतिबद्ध रहेको छ । दिगो विकास लक्ष्यले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमै सहमति भएका साझा विकासका उद्देश्यहरू तथा सवालहरूमा विश्व समुदायको एकवद्धता हुनुका साथै विश्वव्यापी न्यायोचित तथा समतामुलक विकासका महत्वाकाङ्क्षाहरूलाई सामाजिक, आर्थिक र वातावरणीय अभिलाषाहरूमा व्यापक रूपमा प्रतिविम्बित गरेको छ। दिगो विकास लक्ष्यहरू केवल अन्तर्राष्ट्रिय महत्वपूर्ण कोसेढुङ्गा मात्र नभएर विश्वव्यापी साझा प्रगतिका निम्ति नेपालले गरेका प्रतिबद्धताहरूलाई समेत प्रतिनिधित्व गरेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्यहरू सरकारको मात्र जिम्मेवारी नभएर सबै नागरिक तथा यसको कार्यन्वयनमा सहजीकरण गर्ने सबै संस्थागत निकायहरूको उत्तिकै जिम्मेवारी रहेको छ । यी लक्ष्यहरू हासिल गर्नका निम्ति नेपाल सरकार राष्ट्रिय योजना आयोगले “दिगो विकास लक्ष्यहरू: वर्तमान अवस्था र भावी मार्गचित्र २०१६-२०३०” तयार गरी लागु गरेको छ । नेपाल सरकारले तयार गरेको भावी मार्गचित्र (Roadmap) अनुसारका लक्ष्य प्राप्तिकालागि राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय तहका सरकारहरू बीच प्रभावकारी समन्वयका साथै सरकारी, गैरसरकारी, विकास साझेदार, नीजि र सामुदायिक क्षेत्रहरूसँग रणनीतिक साझेदारी गर्न आवश्यक छ ।

संयुक्त राष्ट्रसङ्घले सन् २०१६ देखि २०३० सम्मका लागि दिगो विकासका १७ वटा लक्ष्यहरू र १६९ वटा परिमाणात्मक लक्ष्यहरू निर्धारण गरेको छ । सहस्राब्दी विकास लक्ष्यहरूलाई प्रतिस्थापन गर्ने गरी पृथ्वी, मानिस र तिनीहरूको समृद्धिको निम्ति विश्वव्यापी रूपमा सहमति गरिएका विकासका साझा खाका नै दिगो विकास लक्ष्यहरू हुन् । दिगो विकास लक्ष्य मूलतः सहस्राब्दी विकास लक्ष्यको जगमा बसेको छ र यसले अधिकारमा आधारित दिगो विकासका वृहत दायरा समेटेको छ ।

चित्र नं. १ : दिगो विकास लक्ष्यहरू

जलउपयोग गुरुयोजना मुख्यतया दिगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य-६ हासिल गर्न योजना तर्जुमा गर्नेछ । तथापि यस गुरुयोजनाले दिगो विकास लक्ष्यमा उल्लेखित लक्ष्यहरु मध्ये तपसिल अनुसार चर्चा गरिएका लक्ष्यहरु हासिल गर्न सहयोग गर्नेछ ।

लक्ष्य ५: लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालिकालाई सशक्त बनाउने ।

- राजनीतिक, आर्थिक र सार्वजनिक जीवनका सबै निर्णायक तहमा महिलाहरुको पूर्ण प्रभावकारी नेतृत्व सहभागिता समान अवसर सुनिश्चित गर्ने ।

लक्ष्य ६: सबैका लागि स्वच्छ पानी र सरसफाइको उपलब्धता तथा दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने ।

६.१ सुरक्षित खानेपानी सेवामा सबैको न्यायोचित पहुँच भएको हुनेछ ।

६.२ सुरक्षित सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधामा सबैको पर्याप्त र न्यायोचित पहुँच भएको हुनेछ ।

६.३ पानीको गुणस्तरमा सुधार हुनेछ ।

६.४ सबै क्षेत्रमा पानीको उपयोग दक्षतालाई उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि गरी सबैलाई पानीको आपूर्ति सुनिश्चित हुनेछ ।

६.५ एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनको कार्यान्वयन हुनेछ ।

६.६ पानी सम्बन्धि पर्यावरण (जंगल, नदि, ताल तलैया, आदि) को संरक्षण तथा पुनर्भरण हुनेछ ।

लक्ष्य ७ : सबैका लागि किफायती, विश्वसनीय, दिगो तथा नवीकरणीय उर्जामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

७.१ सबैका लागि किफायती, विश्वसनीय, दिगो तथा नवीकरणीय उर्जामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

७.२ विश्वव्यापी उर्जा मिश्रणमा नवीकरणीय उर्जाको हिस्सालाई उल्लेख्य मात्राले वृद्धि गर्ने ।

७.३ विश्वव्यापी उर्जा दक्षता सुधारको दरलाई दोब्बर गर्ने ।

लक्ष्य १३: जलवायु परिवर्तन र यसको प्रभाव नियन्त्रण गर्न तत्काल पहल थाल्ने ।

१३.१ जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न जोखिम र प्राकृतिक प्रकोपको समनुकूलन तथा अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

१३.२ राष्ट्रिय नीति, रणनीति तथा योजनाहरुमा जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धि उपायहरु समायोजन गर्ने ।

१३.३ संस्थागत क्षमता विकास तथा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

१.१.४ अन्तर क्षेत्रगत सवालहरु (लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद जोखिम व्यवस्थापन)

यस जलउपयोग गुरुयोजनाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापनलाई गुरुयोजनाको चारवटै विकास क्षेत्रको योजना तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्दा सामाजिक समावेशीकरण तथा वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण संबन्धित अवधारणाको सुनिश्चितता गरि स्थानीय उपभोक्ताहरुमा स्वामित्वको आत्मबोध गराई दिगो विकासका क्रियाकलापहरु गर्ने सिद्धान्त लिएको छ ।

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण:

जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा प्रक्रिया समष्टिगत रूपमा पारदर्शिता, सहभागिता र जवाफदेहिताको अभ्यास सहित सरसफाइ र स्वच्छताको क्षेत्रमा सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने एउटा प्रभावकारी प्रक्रिया एवम् औजारको रूपमा अभ्यास हुदै आएको छ । । लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई गुरुयोजना तर्जुमा प्रक्रिया र कार्यान्वयन गर्दा अनिवार्य गरेको छ । जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा

प्रक्रियामा गाउँपालिकास्तरीय मूल समिति र वडास्तरीय उपसमितिहरू वा गुरुयोजना तर्जुमा प्राविधिक समूहको सक्रिय सहभागिता रहन्छ । यी समितिहरूले नै आ-आफ्नो क्षेत्रमा जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमाका लागि समन्वय, सामाजिक परिचालन र नेतृत्व गर्दछन् । यी वडास्तरीय उपसमितिहरूमा उक्त क्षेत्रमा बसोवास गर्ने महिला तथा विभिन्न जातजातिहरूको समानुपातिक प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गरिएको हुन्छ । जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने क्रममा गाउँपालिकाभित्र रहेका जलस्रोतहरूको पहिचान र तिनको उपयोग के कसरी गर्ने भन्ने निर्णय उक्त समितिहरूले गर्दछ ।

जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमाका लागि संकलन गरिने तथ्याङ्कहरूमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि तथ्याङ्कहरू प्राथमिकताका साथ समावेश गरिएको छ । जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गर्दा जलस्रोत र सरसफाइका क्षेत्रमा तर्जुमा भएका आयोजनाहरूको प्राथमिकताक्रमको निर्णय वर्तमान सेवास्तर र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सूचकहरूलाई विशेष महत्व दिदै निर्धारण हुन्छ साथै योजनाहरूको कार्यान्वयनमा समेत गाउँपालिकाले उक्त प्राथमिकताक्रम अनुसार लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई मुलप्रभावमा ल्याई योजनाहरूको कार्यान्वयन गर्दछ ।

पानीको घरायसी प्रयोगका लागि महिलाहरू पानीसंग बढी संलग्न हुने हुँदा स्रोत पहिचान, स्रोत छनौट देखि योजना तर्जुमाका चरणहरूमा जलउपयोग गुरुयोजनाले महिलाहरूको उल्लेख्य सहभागिता गराउने गर्दछ । त्यस्तै अपांगता भएका व्यक्तिहरूको खानेपानी र सरसफाइ जस्ता आधारभूत सेवाहरूमा पहुँच बढाउन तथा अपांगतामैत्री अवधारणाको विकासका लागि उनीहरूको जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणका हरेक चरणमा सहभागिता सुनिश्चित गर्दछ । हाम्रो देशको परिवेशमा जलस्रोतको पहुँच र नियन्त्रणमा लैङ्गिकताका आधारमा छापडो र जातीय भेदभावदबाट प्रायः महिला, बालिका र सीमान्तकृत समूहका सदस्यहरू बढी प्रभावित भएको देखिन्छ । स्रोतको बाँडफाँड र योजना तर्जुमा गर्दा महिला तथा सीमान्तकृत समूहको सहभागिताले उनीहरूको जलस्रोत तथा खानेपानी सेवास्तरमा सुधार सुनिश्चितता, समयको बचत हुनुका साथै लैङ्गिक हिंसाको जोखिम, शोषण, र नकारात्मक परिणामहरू कम गर्न मद्दत गर्दछ । साथै समुदायको जीविकोपार्जन प्रत्यक्ष रूपमा पानीसँग जोडिएको हुने हुँदा त्यस्ता विपन्न वर्गहरूको सहभागिताले जीविकोपार्जनका अवसरहरू सबैलाई हुनेछ । जलउपयोगका आयोजनाहरू तर्जुमा गर्दा कोहि पनि नछुट्ने अवस्था सुनिश्चित गर्नको लागि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका रणनीतिहरूलाई यस गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा प्रक्रियामा समेत अवलम्बन गरिएको छ ।

जलवायु परिवर्तन:

जलवायु परिवर्तन विश्वव्यापी मुद्दा हो । नेपालको परिप्रेक्षमा पनि यो प्रमुख वातावरणीय तथा सामाजिक चुनौतीको रूपमा उभिएको छ । नेपालको हिमाली क्षेत्र र त्यसका जलाधार क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको असर अझ बढी देखिइरहेको छ । तापक्रम वृद्धि भएको कारणले हिमक्षेत्र परिवर्तन, हिम पहिरो जाने, अनियमित वर्षा, मनसुनी वर्षाको तालिकामा गडबडी, एक्कासि आउने बाढी पहिरोमा वृद्धि, नदी कटान आदि जलवायु परिवर्तनका असरहरू हाल नेपालमा देखिएका छन । पानीका मूलहरू बिस्तारै सुक्दै जानु यसको अर्को प्रमुख प्रभाव हो । अनियमित वर्षा, उच्च तीव्रताका साथ हुने वर्षा आदिका कारण पहाडी क्षेत्रमा वर्षाको पानी सिधै बगेर जाने तथा सतहमा नछिर्ने हुँदा जमिनमा पानीको सतह कम हुँदै विस्तारै स्रोतहरू सुक्दै गएको अवस्था छ । फलस्वरूप खोलानाला, पोखरी तथा झरनाहरूमा विस्तारै पानीको सतह घट्दै गइरहेको छ र अन्ततोगत्वा यसको प्रभाव खानेपानी, कृषि प्रणाली, सिंचाइ, जलउर्जा, जैविक विविधता जस्ता विभिन्न क्षेत्रमा परिरहेको छ । यसले गर्दा स्थानीय रूपमा मौसमी सिंचाइमा समेत असर पर्न गई कृषकहरूको खेती गर्ने समय तालिकामा असर गरेको छ । यसबाहेक पानीका मूलहरू सुक्दै

गइरहेका कारण आजभोलि ग्रामीण भेगका बासिन्दाहरूलाई पानीको स्रोत पहिले भन्दा टाढा रहेको अवस्था छ । यस्तो अवस्थाले भविष्यमा हुन सक्ने पानीको सङ्कटलाई सङ्केत गर्छ ।

स्थानीय स्तरमा पानीका स्रोतहरूको संरक्षण, जलाधार क्षेत्र संरक्षण, वर्षाको पानी सङ्कलन र पानीको उपयुक्त उपयोग नै जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलन हुने उपायहरू हुन सक्छन । जलउपयोग गुरुयोजनाले गाउँपालिकाको जलस्रोत योजना तर्जुमा गर्दा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद जोखिम व्यवस्थापन जस्ता अन्तरक्षेत्रीय सवालहरूमा सरोकारवालाहरूको क्षमता विकासमा सहयोग गर्नुका साथै सचेतिकरण र स्थानीय स्रोत साधनको विश्लेषण सहित दिगो उपायहरूको प्रवर्द्धनमा विशेष जोड दिएको छ ।

१.२ जलउपयोग गुरुयोजनाको उद्देश्य र क्षेत्र

१.२.१ जलउपयोग गुरुयोजनाको उद्देश्य

यस जलउपयोग गुरुयोजनाले भैरवी गाउँपालिकामा उपलब्ध जलस्रोतको प्रभावकारी, समानुपातिक, पारदर्शी र दिगो रूपले पानीको बहुउपयोग गर्न एकीकृत योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्य राखेको छ । गुरुयोजनाले गाउँपालिका भित्रका समुदाय-समुदायका बीचमा जलस्रोतको उपयुक्त उपयोग, समानुपातिक वितरण, बाँडफाँड र पर्यावरण संरक्षण मार्फत दिगो रूपमा सबै प्रकारका आवश्यकताहरू पुरा गर्न सुनिश्चितता प्रदान गर्दछ ।

जलउपयोग गुरुयोजनाका विशिष्ट उद्देश्यहरू यसप्रकार छन ।

- गाउँपालिका भूगोल भित्रका जलस्रोतहरूको वस्तुस्थिति पत्ता लगाउनुका साथै जलस्रोतसँग सम्बन्धित सुचना तथा सेवास्तर पहिचान गर्न ।
- गाउँपालिकामा पानीका उपलब्ध सबै स्रोतहरूको विश्लेषण गरी स्रोतहरूको न्यायोचित र विवेकपूर्ण वितरण गर्न । साथै आयोजना प्रति अपनत्वको भावनाको विकास गरी निर्मित संरचना तथा सेवाहरूलाई दिगो बनाउन ।
- जलस्रोतको बहुउपयोग गर्नको लागि गाउँपालिकाको अल्पकालिन, मध्यकालिन र दीर्घकालिन योजना तय गरी यस क्षेत्रमा दीर्घकालिन लगानी प्राप्त गर्न ।
- वातावरणीय दिगोपनाको साथै जल सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधारहरू र तिनको दिगो व्यवस्थापनको संस्थागत र वित्तीय व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न ।
- गाउँपालिकामा जलस्रोत क्षेत्रको लगानी नीति तथा दूरदृष्टी रणनीति निर्माण गरेर लक्ष्य हासिल गरी आन्तरिक एवम् बाह्य स्रोत तथा सरोकारवालाहरूको पहिचान गरी समन्वय तथा सहकार्य गर्न ।
- गाउँपालिका स्तरका जलस्रोत र यस सँग सम्बन्धित प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण गर्न, र गाउँपालिकामा पूर्ण सरसफाइ प्रवर्द्धन गर्न ।
- गाउँपालिकाका जलस्रोत संरक्षण तथा उपयोग, सरसफाइ र स्वच्छताको क्षेत्रमा पारदर्शीता, सहभागिता र जवाफदेहिताको अभ्यासको माध्यमबाट सुशासन प्रवर्द्धन गर्न ।
- गुरुयोजनाको समग्र कार्यान्वयनमा महिला, पछाडी परेका वर्ग, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता र लाभ सुनिश्चित गराउन ।
- जलस्रोत सम्बन्धि आयोजना कार्यान्वयन गर्दा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद जोखिम व्यवस्थापनका पक्षहरू प्रति विशेष चासो र सचेत रहँदै सो क्षेत्रमा आवश्यक नीति नियम रणनीति तर्जुमा गर्नमा सहयोग गर्नुका साथै कार्यान्वयन पक्षमा समेत विशेष महत्वका साथ प्राथमिकता दिन ।

१.२.२ जलउपयोग गुरुयोजनाले समेट्ने क्षेत्रहरु

यस जलउपयोग गुरुयोजनाले भैरवी गाउँपालिका भित्र अवस्थित पानीका स्रोतहरु जस्तै मूल मुहान, खोला, नदि, ताल, हिउँ, जमिन मुनिको पानी, आदि पृथ्वीको सतह भित्रका र सतहका पानीका स्रोतहरु र वर्षात स्रोतका पानी व्यवस्थापन गरी दिगो उपयोग गर्न मध्यकालीन योजना तर्जुमा गर्नेछ । गुरुयोजनाले समेट्ने दिगो जलउपयोग व्यवस्थापनका क्षेत्रहरुलाई जलस्रोत व्यवस्थापन कुर्सिले निम्न अनुसार स्पष्ट ब्याख्या गर्दछ ।

जलस्रोत व्यवस्थापन कुर्सि:

जलउपयोग गुरुयोजनालाई नेपाल सरकारको विद्यमान क्षेत्रगत विकास संरचनाहरु, कानुनी प्रावधानहरु र दिगो विकास अवधारणा अनुसार निर्माण गर्न तथा गुरुयोजनाको समग्र स्वरूप ब्यक्त गर्न साथै योजना तर्जुमा प्रकृयालाई व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्नका लागि जलउपयोग व्यवस्थापन कुर्सिको अवधारणालाई अवलम्बन गरिएको छ । यो अवधारणा सरोकारवालाहरुको बुझाईमा एकरूपता ल्याउन निकै प्रभावशाली औजारका रुपमा रहेको छ । जलस्रोत व्यवस्थापन कुर्सिले औल्याएका तथा गुरुयोजनाले समेट्ने चार वटा जलस्रोत विकास विषयगत क्षेत्रहरुको चर्चा तल गरिएको छ ।

खानेपानी तथा सरसफाइ: खानेपानीका आयोजनाहरु (नयाँ, मर्मत, पुनःनिर्माण, सेवाविस्तार) । सतह, भुमिगत, वर्षातका स्रोतहरुको प्रयोग; ग्राभिटी पाइपलाईन खानेपानी, लिफ्ट खानेपानी, ओभरहेड पाइपलाईन खानेपानी, लिफ्ट खानेपानी आयोजना; चर्पी निर्माण, सरसफाइ, स्वच्छता, व्यक्तिगत/घरेलु/वातावरणीय सरसफाइ, पूर्ण सरसफाइ योजना, विद्यालय वास तिन तारा योजना, ठोस फोहोर व्यवस्थापन, दिसाजन्य लेदो तथा फोहरपानी व्यवस्थापन, आदि ।

सिंचाइ तथा निकास: परम्परागत कुलो सिंचाइ आयोजना, लघुसिंचाइ आयोजना (फोहरा सिंचाइ, थोपा सिंचाइ, प्लाष्टिक पोखरी, आदि) र ढल निकास आयोजनाहरु (नयाँ, मर्मत, पुनःनिर्माण, सेवाविस्तार) ।

वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण: वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण आयोजनाहरु (नयाँ, मर्मत, पुनःनिर्माण, सेवाविस्तार) । स्रोतहरुको पुनर्भरण, पुनर्धारण तथा पुनर्प्रयोग क्रियाकलापहरु, वर्षातको पानी संकलन, पुनर्भरण पोखरी निर्माण (मनोरञ्जनात्मक पोखरी, धार्मिक पोखरी, माछापोखरी पोखरी, आहाल पोखरी), वन व्यवस्थापन, वृक्षारोपण, चरन क्षेत्रहरुको व्यवस्थित विकास, पाखो तथा गह्रा सुधार, नदी नियन्त्रण, पहिरो नियन्त्रण, स्रोत सुधार, जलाधार संरक्षण, आदि ।

जलउर्जा र बहुउपयोग: परम्परागत पानीघट्ट, सुधारिएको पानीघट्ट, लघु/साना जलविद्युत, बहुउपयोगी आयोजनाहरु (नयाँ, मर्मत, पुनःनिर्माण, सेवाविस्तार) । बहुउपयोगी आयोजनाहरु जस्तै: खानेपानी + लघु सिंचाइ, खानेपानी + सुधारिएको घट्ट, कुलो सिंचाइ + परम्परागत घट्ट, कुलो सिंचाइ + सुधारिएको घट्ट, कुलो सिंचाइ + जलविद्युत, खानेपानी + माछा पोखरी / जनावरका लागि पानी, लघु जलविद्युत + धार्मिक प्रयोजन एवम् जलक्रिडास्थलका लागि पानी + उन्नत स्तरको जीविकोपार्जन लघुवित्त विकास (सामुदायिक संस्था र सहकारी), आदि

माथि उल्लेखित मुख्य क्षेत्रहरु बाहेक गुरुयोजना तर्जुमाको समग्र चरणहरुले तपसिलका विषयवस्तुहरु समेत समेटेको हुन्छ ।

- जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि स्थानीय उपायहरु ।
- सरोकारवालाहरुको छलफलको थलो: जलस्रोतहरुको समष्टिगत प्रयोगमा उत्पन्न हुन सक्ने विवाद न्युनिकरण, जलाधार क्षेत्रहरु बिचको पारस्परिक सम्बन्ध, पानीका उपयोगका क्षेत्रहरुको प्राथमिकता, आदि ।

- टेवा तथा क्षमता अभिवृद्धि: स्थानीय तह, समुदायहरूको आन्तरिक र बाह्य स्रोतसाधनको पहिचान तथा परिचालन, जनसहभागिताका पक्षहरू, राजनैतिक क्षेत्रको प्रतिवद्धता, कानुनी विषयहरूको सचेतिकरण, स्थानीय स्रोतसाधनहरूको समग्र विश्लेषण, स्थानीय समुदायहरूको क्षमता विकास, आदि ।

१.३ जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमामा अपनाइएका पद्धतिहरू

१.३.१ स्थानीय तहका विद्यमान रणनीतिक योजनाको समीक्षा

भैरवी गाउँपालिकाले साबिक ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनाको सहयोगमा गाउँ विकास समितिहरूले तयार गरेका जलउपयोग गुरुयोजनाहरूलाई समायोजन गरि २०७६ सालमा यस गाउँपालिकाको गुरुयोजना तयार गरेको थियो । यसका अतिरिक्त त्यस परियोजनाको सहयोगमा २०७७ मा विद्युतीय उपकरण प्रयोग गरेर तथ्याङ्क संकलन गरि खानेपानी विभागको निर्देशिका अनुसारको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना (खासस्व योजना अर्थात् वास प्लान) छुट्टै तयार गरेको थियो । गाउँपालिकाले तयार गर्न लागेको यस जल उपयोग गुरुयोजना २०८० भन्ने खानेपानी विभागको निर्देशिका अनुसारको खासस्व योजना सहितको जल उपयोग गुरुयोजना हो । यस गाउँपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजनाको सिद्धान्त अनुसारको दिगो जलस्रोत व्यवस्थापन तथा उपयुक्त जलउपयोग नीति विस्तारै छलफल तथा अवलम्बन गर्न प्रारम्भ गरेको भएतापनि यस गुरुयोजना अद्यावधिक पश्चात पूर्ण रुपमा जलस्रोत संरक्षण तथा सन्तुलित जल उपयोगमा सामुदायिक विकास केन्द्रत हुने अपेक्षा गरिएको छ । यस गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइलाई मानव अधिकारको रुपमा विशेष प्राथमिकता दिदै आएको छ । साथै भैरवी गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापनलाई अवलम्बन गर्ने रणनीति लिएको छ । गाउँपालिकाले गुरुयोजना र खासस्व योजनाले प्राथमिकतामा राखेका आयोजनाहरूलाई प्राथमिकताक्रम अनुसार कार्यान्वयन गरेको छ । सन्तुलित र न्यायोचित विकासको लागि तथ्याङ्कमा आधारित योजना तर्जुमा विधिको अवलम्बन र निर्धारण गरेको प्राथमिकता अनुसार आयोजना कार्यान्वयन गर्ने विधिको अवलम्बन गर्ने यस गाउँपालिकाको नीति रहेको देखिन्छ ।

भैरवी गाउँपालिकाले हालसम्म जलस्रोतसंग सम्बन्धित देहायका ऐन, नीति, निर्देशिका, कार्यविधी, रणनीति तथा योजनाहरू निर्माण गरेको छ ।

क्र.सं.	गाउँपालिकामा निर्मित ऐन, नीति, निर्देशिका, कार्यविधी, रणनीति तथा योजनाहरू	कार्यान्वयनको अवस्था
१	स्वास्थ्य संकट एवं विपद पुर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७९ लिंक: https://bhairabimun.gov.np/act-law-directives	कार्यान्वयनमा रहेको
२	स्वास्थ्य तथा सरसफाइ नीति, २०७८ लिंक: https://bhairabimun.gov.np/act-law-directives	कार्यान्वयनमा रहेको
३	स्थानीय स्वास्थ्य तथा सरसफाइ ऐन, २०७५ लिंक: https://bhairabimun.gov.np/act-law-directives	कार्यान्वयनमा रहेको
४	भैरवी गाउँपालिकाको स्वास्थ्य प्रोफाइल, २०७५ लिंक: http://103.233.56.101:5003/profiling/main/bhairabi	कार्यान्वयनमा रहेको
६	भैरवी गाउँपालिका दैलेख वस्तुगत विवरण (पार्श्वचित्र), २०७६ https://www.bhairabimun.gov.np/publications	कार्यान्वयनमा रहेको

१.३.२ रणनीतिक योजनाको एकीकरण

यस गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गर्दा खानेपानी मन्त्रालयबाट निर्देशित खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जुमालाई समेत अद्यावधिक गरी नेपाल सरकारको जलस्रोत क्षेत्रका दिगो विकास लक्ष्यहरु हासिल गर्ने लक्ष्य राखी एकीकृत जलउपयोग योजना तयार गरिएको छ । गुरुयोजनाले एकीकृत जलस्रोत योजना तर्जुमा, जलस्रोत संरक्षण तथा स्रोतहरुको सन्तुलित प्रयोग, पानीको न्यायोचित वितरण, पानीको दिगो तथा बहुउपयोग, पानीको प्रयोगमा विवाद समाधान र जलाधार क्षेत्रको माथिल्लो र तल्लो भागमा बसोवास गर्ने जनताहरु बीच पानीको उपयोगमा आपसी सद्भाव (upstream-downstream linkage) कायम गर्ने रणनीति लिएको छ । गुरुयोजनाले जलस्रोत अन्तर्गतका जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापहरुलाई समेत यस गुरुयोजनामा समावेश गर्ने रणनीति अबलम्बन गरेको छ । साथै गुरुयोजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका सबै चरणमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई अनिवार्य अबलम्बन गर्ने नीति लिएको छ ।

१.३.३ जलउपयोग गुरुयोजना तयारी प्रक्रिया

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६ को प्रावधान अनुसारको योजना तर्जुमा गर्नको लागि स्थानीय तहको कार्यसञ्चालन निर्देशिकाले विशेष दक्षता भएका सेवाप्रदायक संस्था वा परामर्शदाताहरुको सेवा तथा सहयोगमा आ-आफ्ना तहहरुले क्षेत्रगत विकास गुरुयोजनाहरु तयार गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ । निर्देशिकामा गरिएको सोही व्यवस्थाकै आधारमा स्थानीय दक्ष सेवाप्रदायक संस्थाहरुको सेवा लिई यो जलउपयोग गुरुयोजनाको तर्जुमा गरिएको हो । यस गुरुयोजना तर्जुमाका दौरानमा गाउँपालिका भित्र सम्पन्न खानेपानी तथा सरसफाइ, सिंचाइ तथा अन्य जलस्रोतका क्रियाकलापहरु तथा तिनको सेवास्तर, पहुँच नभएका क्षेत्रहरुको पहिचान र अन्य तथ्याङ्कमा आएको परिवर्तनहरुको अद्यावधिक गरी यस गाउँपालिकाको वास प्लान अद्यावधिक गरिएको छ । साथै खानेपानी तथा सरसफाइका अतिरिक्त जल उपयोगका अन्य क्षेत्रहरु सिंचाइ, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण, उर्जा तथा बहुउपयोग सम्बन्धि जल उपयोगका सबै क्षेत्रहरुलाई समेटेर गुरुयोजना तर्जुमा निर्देशिकाको अवधारणा र निर्देशित प्रक्रिया बमोजिम स्थानीय सरोकारवालाहरुको सहभागिता, नेतृत्व र निर्णय प्रक्रिया अनुसार यो जलउपयोग गुरुयोजना तयार गरिएको छ । यो प्रक्रिया अनुसार गाउँपालिकाका सबै वडाहरुमा निर्माण भएका जलस्रोत आयोजनाहरुको पहिचान गरि वर्तमान सञ्चालन व्यवस्थापन अवस्थाको अध्ययन गरिएको छ । साथै पहुँच नपुगेका क्षेत्रहरुको पहिचान गरी सामाजिक र प्राविधिक अध्ययन गरिएको छ । वर्तमान अवस्थाको तथ्याङ्क संकलन पश्चात तथ्याङ्क विश्लेषण गरि वर्तमान आयोजनाहरुको सेवास्तर वृद्धि र नयाँ आयोजना निर्माण मार्फत गाउँपालिका क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने सम्पूर्ण समुदाय र जनताहरुको लागी खानेपानी, सरसफाइ, सिंचाइ, वातावरण तथा पर्यावरण, जलउर्जा र बहुउपयोगका आयोजनाहरु तर्जुमा गरिएका छन् ।

सहभागितात्मक प्रक्रियाका आधारमा गाउँपालिका भित्रको भौगोलिक एवम् प्राकृतिक अवस्था, उपजलाधार क्षेत्रहरु, जलस्रोतको भौगोलिक साझेदारी एवम् सबै समुदायको लागि न्यायोचित जल उपयोगको सुनिश्चितालाई मध्यनजर गरी वडा स्तरमा प्राविधिक समन्वय समुह गठन गरी गुरुयोजना तर्जुमा गर्नका लागि परिचालन गरिएका थिए । सोही अनुरूप ति प्राविधिक समन्वय समुहको सहभागितामा सामाजिक र प्राविधिक अध्ययनहरु समन्वयात्मक, सहभागितात्मक, समावेशी एवम् पारदर्शी प्रक्रियाबाट सम्पन्न गरी यस गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना तयार गरिएको छ ।

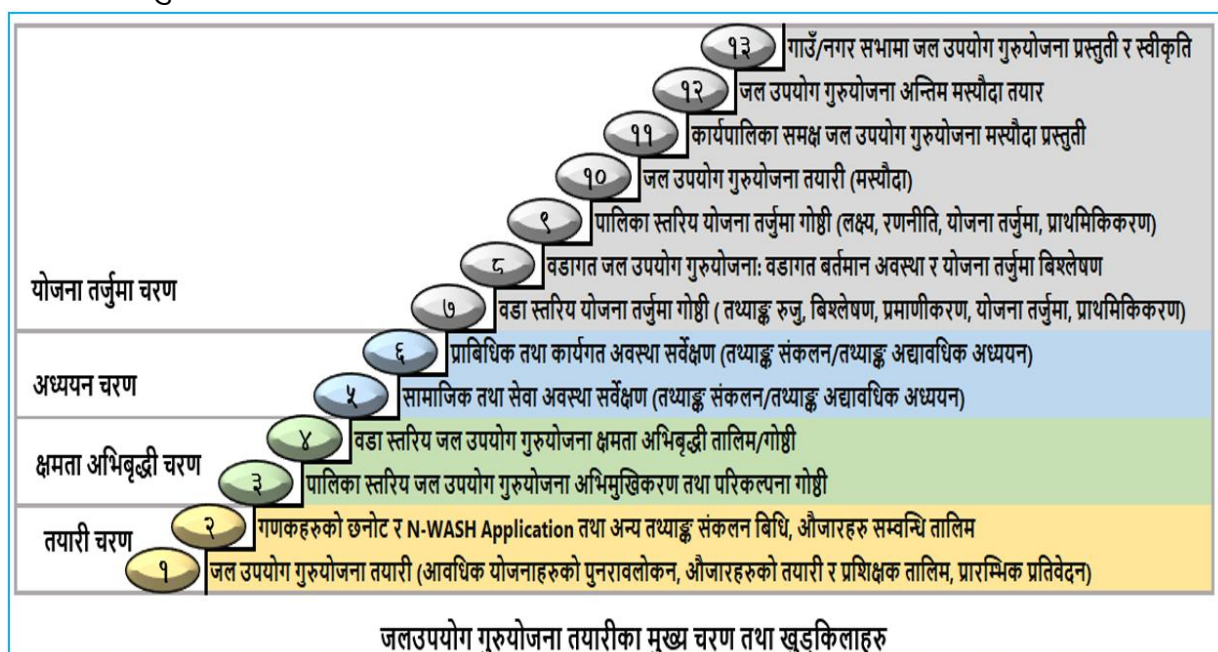
भैरवी गाउँपालिकाको यस जलउपयोग गुरुयोजना युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजनाको प्राविधिक सहयोगमा गाउँपालिकाले तयार गरेको हो । गाउँपालिका भित्रका सबै भौगोलिक क्षेत्र, समुदाय, वर्ग, लिङ्ग, राजनीतिक दलहरु, गाउँपालिका र वडा तहमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुको सहभागितामा यो

गुरुयोजना तर्जुमा भएको हो । गुरुयोजना तयारी प्रक्रियामा सबैको सहभागिता गराउनको लागि गाउँपालिका, वडा र समुदायस्तरमा श्रृंखलावद्ध क्रियाकलापहरु गरिएका छन् ।

गुरुयोजना तयारी कार्यलाई एकरूप बनाउन तथा यस कार्यमा समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्न चरणवद्ध कार्यपद्धति अनुसार योजना तर्जुमा कार्य भएको छ । यस चरणवद्ध प्रक्रियामा निम्न अनुसारका चार वटा चरण अन्तर्गत १३ वटा खुड्किलामा आधारित रही जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने कार्य सम्पादन गरिएको छ ।

तयारी चरण:

जलउपयोग गुरुयोजनाको तयारी चरणमा वास प्लान सहित गुरुयोजना तयारी प्रक्रिया/विधि/निर्देशिका अनुसार मोबाइल एप्स (N-WASH Tools, DAI Collect Kobo tools) प्रयोग गरी तथ्याङ्क संकलन गर्ने विधि/औजार/प्रश्नावली सम्बन्धी प्रशिक्षक तालिम (४ दिन) कन्सल्टेन्ट बिज्ञहरुको लागि आयोजना गरिएको थियो । प्रशिक्षक तालिमको सहजीकरण युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजनाका बिज्ञहरु र खानेपानी मन्त्रालयका वास प्लान बिज्ञहरुबाट गरिएको थियो । यस तालिमबाट गाउँपालिकाहरुको जलउपयोग गुरुयोजना तयारी

चित्र नं. २: जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका मुख्य चरण तथा खुड्किलाहरु

प्रक्रियामा एकरूपता आएको छ । साथै तथ्याङ्क संकलकहरु छनोट गरी तथ्याङ्क संकलन विधि, प्रश्नावली र मोबाइल एप्स प्रयोग विधि सम्बन्धी प्रयोगात्मक तालिम (३ दिन) को आयोजना यस तयारी चरणमा सम्पन्न गरिएको थियो । यस चरणमा सञ्चालन गरिएका क्रियाकलाप र सहभागीको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - १: प्रशिक्षक प्रशिक्षणका सहभागिता विवरण

जम्मा सहभागी	लिंग अनुसार			जातजाती अनुसार सहभागी विवरण					
	महिला	पुरुष	अन्य	ब्राम्हण/ठकुरी/क्षेत्री/सन्ध्यासी	दलित	जनजाती	नेवार	मुस्लिम	अन्य
प्रशिक्षण प्रशिक्षक तालिम									
१५	२	१३	०	१२	०	२	१	०	०
तथ्याङ्क संकलनकर्ता (गणक) तालिम									
८	४	४	०	७	१	०	०	०	०

स्रोत: तालिम गोष्ठी माइनुट

क्षमता विकास चरण:

जलउपयोग गुरुयोजना निर्देशिकाले स्थानीय सरकार र उपजलाधार क्षेत्रका समुदायहरुको क्षमता विकास गरि उनिहरुको सहभागितामा गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने सिद्धान्त अवलम्बन गरेको छ । यसै सिद्धान्त अनुरूप जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका सम्पूर्ण कार्यहरुको अगुवाई तथा नेतृत्व गाउँकार्यपालिकाबाट गर्नुपर्ने भएको हुँदा यस चरणमा जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका लागि स्थानीय स्तरमा कार्यपालिका सदस्यहरु र विभिन्न सरोकारवालाहरुको गुरुयोजना तयारी प्रक्रिया सम्बन्धमा क्षमता विकास गर्न तालिम गोष्ठीहरु आयोजना भयो । जस अन्तर्गत गाउँपालिका स्तरमा जलउपयोग गुरुयोजना सम्बन्धि अभिमुखिकरण तथा परिकल्पना गोष्ठी आयोजना गरियो साथसाथै उक्त गोष्ठी मार्फत गाउँपालिकामा गुरुयोजना तयार गर्ने निर्णय गरी आवधिक लक्ष्यहरु निर्धारण, प्राविधिक समन्वय टोली गठन र वडास्तरमा तालिम गोष्ठी लगायतका क्रियाकलापहरु सम्पादन गर्न समय सारणी निर्धारण गरिएको थियो । जल उपयोगको क्षेत्रको विकास संरक्षणमा लिइने नीति तथा कार्यक्रम र बजेट विनियोजन तथा पालिका भित्र बसोवास गर्ने सबै जनताहरुको जीवनस्तर सुधारमा सहयोग पुग्नेगरि यस पालिकाले निम्न अनुसारका जलस्रोत क्षेत्रका नाराहरु अबलम्बन गर्दै आएको छ ।

खानेपानी क्षेत्रको परिकल्पना नारा:

“सरसफाई र स्वच्छताका लागि शुद्ध खानेपानी
दिर्घ जीवन र स्वस्थ हुनका लागि बदलौ हाम्रो आनीबानी”

सिंचाइ क्षेत्रको परिकल्पना नारा:

“जिविकोपार्जन, आयआर्जन, सिंचाइ छ सपना
यही हो भैरवी जनताको पाँच वर्षे परिकल्पना”

वातावरण संरक्षण क्षेत्रको परिकल्पना नारा:

“जलवायुको स्वच्छता प्रकृतिको धन स्वच्छ वातावरण
स्वस्थ जिवन भैरवी गाउँपालिकाको अभियान”

जलउर्जा क्षेत्रको परिकल्पना नारा:

श्रीस्थान देखि भुवाथान
पाँच वर्ष भित्र विद्युतिकरण गर्ने भैरवीको अभियान

२०७९ साल भाद्र ७ गते आयोजना गरिएको गाउँपालिका स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा अभिमुखिकरण तथा परिकल्पना गोष्ठीमा उपस्थित सहभागिता निम्न अनुसार रहेको थियो ।

गाउँपालिका स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना अभिमुखीकरण तथा परिकल्पना गोष्ठी विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या			
गोष्ठी आयोजना भएको स्थान	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/क्षेत्री / ठकुरी / सन्यासी	दलित	जनजाति	जम्मा
पालिका केन्द्र	भाद्र ७, २०७९	२१	८	२९	२८	१	०	२९

स्रोत: तालिम गोष्ठी माइनुट

यस कार्यक्रममा पालिकाका पदाधिकारीहरुबाट खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता योजना (WASH Plan) को अद्यावधिक गर्नु पर्ने र पालिकास्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गर्नु पर्ने आवश्यकताको महशुस भएको थियो । साथै गुरुयोजना तयारीका लागि पालिकाबाट गर्नुपर्ने सबै किसिमका

सहयोगहरुका लागि प्रतिबद्धता गर्नुका साथै सहयोग र सहजीकरण गर्ने नीकायहरुलाई धन्यवाद दिइएको थियो ।

गाउँपालिकास्तरको गोष्ठी पश्चात भाद्र महिनाको दोस्रो र तेस्रो हप्तामा वडा स्तरमा जलउपयोग गुरुयोजना तयारी प्रक्रिया सम्बन्धि अभिमुखिकरण तथा क्षमता विकास गोष्ठी आयोजना गरिएका थिए जसमा निर्वाचित वडासमिति, दलित, महिला तथा पिछडिएका वर्गहरुको प्रतिनिधि, राजनैतिक दलका प्रतिनिधि आदिको सहभागिता रहेको थियो । यस गोष्ठी मार्फत उप-जलाधार स्तरीय गुरुयोजना तथ्याङ्क संकलनमा समन्वय र सहयोग गर्न स्वयम् सेवी सहजकर्ता छनौट, प्राविधिक समन्वय समुह गठन र वडा भित्रका टोलहरुमा जल उपयोगको अवस्था समीक्षा, पानीका स्रोतहरुको विवरण समीक्षा, स्थलगत तथ्याङ्क संकलन गर्ने टोली र समय निर्धारण जस्ता महत्वपूर्ण कार्यहरु सम्पादन गरिएका थिए । वडा स्तरीय अभिमुखिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि गोष्ठीहरुमा उपस्थित सहभागिता निम्न अनुसार रहेको थियो ।

जलउपयोग गुरुयोजना अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि गोष्ठी विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या				
गोष्ठी आयोजना भएको वडा नं.	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/क्षेत्रि /ठकुरी /सन्ध्यासी	दलित	जन जाति	मुस्लिम	जम्मा
भैरवी- १	भाद्र ९ र १०, २०७९	१६	१०	२६	२४	२	०	०	२६
भैरवी- २	भाद्र ९ र १०, २०७९	२६	६	३२	२७	५	०	०	३२
भैरवी- ३	भाद्र १७ र १८, २०७९	१९	११	३०	२२	८	०	०	३०
भैरवी- ४	भाद्र १५ र १६, २०७९	२२	१०	३२	२७	५	०	०	३२
भैरवी- ५	भाद्र १५ र १६, २०७९	१६	७	२३	२१	२	०	०	२३
भैरवी- ६	भाद्र १९ र २०, २०७९	३०	५	३५	२३	४	८	०	३५
भैरवी- ७	भाद्र १९ र २०, २०७९	३१	१२	४३	३०	३	१०	०	४३

स्रोत: तालिम गोष्ठी माइनुट

अध्ययन चरण:

जलउपयोग गुरुयोजना निर्देशिकाले यस चरणमा मोबाइल उपकरण प्रयोग गरि विद्युतीय सूचना संकलन प्रणाली मार्फत उप जलाधार क्षेत्रहरुमा भौगोलिक तथा सामाजिक स्थिति, जलउपयोग आयोजनाहरुको वर्तमान सञ्चालन अवस्था सम्बन्धि सर्वेक्षण गर्ने निर्देशन गरेको थियो । यस कार्यका लागि क्षमता विकास चरणमा तयार गरिएका कार्ययोजना र पहिचान भएका जलउपयोग तथ्याङ्कमा आधारित भई वर्तमान अवस्थाको स्थलगत विस्तृत तथ्याङ्क संकलन सम्पन्न भयो । यस चरणमा वडा पदाधिकारी तथा स्थानीय बुद्धिजीवीहरुको सहभागितामा ७ वटै वडा क्षेत्र, ४ वटा उपजलाधार क्षेत्रहरु र २८९ वटा टोलहरुको पहिचान तथा निर्धारण गरि जलपयोग गुरुयोजनाका लागि आवश्यक तथ्याङ्कहरु

जस्तै जनसंख्या विवरण, विद्यमान खानेपानी, सिंचाइ, उर्जा, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण सम्बन्धि जल उपयोगको अवस्था, निर्माणाधीन आयोजनाहरुको अवस्था र खानेपानी सेवा पुग्न नसकेका बस्तिहरुको अवस्थाको स्थलगत विस्तृत तथ्याङ्क संकलन सम्पन्न गरियो । यस चरणका सम्पूर्ण तथ्याङ्कहरु मोबाइल एप्सको प्रयोग गरी एनवास र डाईकलेक्ट ड्यासबोर्डमा सुरक्षित भण्डारण गर्ने कार्य समेत सम्पन्न गरियो । स्थलगत सूचना संकलन गर्नका लागि स्थानीय ४ जना सामाजिक र ४ जना प्राविधिक सूचना संकलनकर्ताहरुलाई तालिम दिई यस गाउँपालिकामा परिचालन गरिएको थियो ।

योजना तर्जुमा चरण:

गुरुयोजना निर्देशिकाको चरणवद्ध योजना तर्जुमा प्रक्रिया अनुसार यस चरणमा वडा तथा उप-जलाधार क्षेत्रहरुमा जल उपयोगको वर्तमान अवस्थाको प्रमाणीकरण र विश्लेषण गरी उप-जलाधार क्षेत्र स्तरबाट जलस्रोत संग सम्बन्धित सबै उपयोग क्षेत्रहरु (खानेपानी, सरसफाइ, सिंचाइ, उर्जा, वातावरण तथा पर्यावरण) को अवस्था विश्लेषण गरी गाउँपालिकाको निर्धारित लक्ष्य हासिल गर्नको लागि वडा भित्रका जलस्रोतका सबै क्षेत्रगत आयोजनाहरु तर्जुमा (नयाँ, पुनर्निर्माण, मर्मत) गर्ने कार्य वडास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट सम्पन्न गरिए । साथै तर्जुमा भएका आयोजना क्षेत्रमा जल उपयोगको सेवा अवस्था, भौगोलिक कठिनता, सेवा सुविधा, घरपरिवारहरुको सम्पन्नता स्तर, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण आदि सूचकहरुका आधारमा आयोजनाहरुको प्राथमिकीकरण वडास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट सम्पन्न गरिएका थिए । यस गाउँपालिकाका वडास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीहरुमा उपस्थित सहभागिता निम्न अनुसार रहेको थियो ।

वडा स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गोष्ठीको विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या				
गोष्ठी आयोजना भएको वडा नं.	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/क्षेत्री/ ठकुरी/सन्ध्या सी	दलित	जनजाति	मुस्लिम	जम्मा
भैरवी- १	आश्विन ४ र ५, २०७९	१४	८	२२	२१	१	०	०	२२
भैरवी- २	आश्विन ६ र ७, २०७९	२२	९	३१	१९	१०	२	०	३१
भैरवी- ३	आश्विन १३ र १४, २०७९	१३	७	२०	८	९	१	२	२०
भैरवी- ४	आश्विन ७ र ८, २०७९	१६	७	२३	१६	७	०	०	२३
भैरवी- ५	आश्विन ३० र ३१, २०७९	२७	१४	४१	३७	३	१	०	४१
भैरवी- ६	आश्विन ८ र ९, २०७९	१९	८	२७	२२	२	३	०	२७
भैरवी- ७	कार्तिक १ र २, २०७९	१९	७	२६	१३	८	५	०	२६

स्रोत: तालिम गोष्ठी माइनुट

वडास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी पश्चात गाउँपालिकास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो, उक्त गोष्ठीमा पालिका भित्रको जल उपयोगको समग्र वर्तमान अवस्थामाथि छलफल तथा क्षेत्रगत अवस्था विश्लेषण, पालिका स्तरीय तथ्याङ्क/सूचनाहरुको प्रमाणीकरण र वडास्तरबाट तर्जुमा भएका

जलउपयोग आयोजनाहरुमाथि छलफल तथा प्रमाणीकरण तथा दिगो विकास लक्ष्य हाशिल गर्नेगरि जलस्रोत विकासका सबै क्षेत्रहरुको गाउँपालिका स्तरीय प्राथमिकता स्तर निर्धारण गर्ने कार्य सम्पन्न भयो । यस गोष्ठीमा गाउँपालिकाको अल्पकालिन (२ वर्ष), मध्यकालीन (५ वर्ष) र दीर्घकालिन (सन् २०३० सम्म) लक्ष्य तथा रणनीति तयार गर्नुकासाथै पाँच वर्षको आवधिक विस्तृत योजना तयार भएको छ । गाउँपालिकास्तरिय योजना तर्जुमा गोष्ठीमा उपस्थित सहभागिता निम्न अनुसार रहेको थियो ।

गाउँपालिका स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गोष्ठीको विवरण		लिङ्ग अनुसार सहभागी संख्या			जातीय वर्ग अनुसार सहभागी संख्या			
गोष्ठी आयोजना भएको स्थान	गोष्ठी आयोजना गरेको मिति	पुरुष	महिला	जम्मा	ब्राह्मण/ क्षेत्री/ ठकुरी/ सन्यासी	दलित	जनजाति	जम्मा
पालिका केन्द्र	कार्तिक ४ र ५, २०७९	२३	१०	३३	२९	२	२	३३

स्रोत: तालिम गोष्ठी माइनुट

यस पालिकाले आगामी गाउँसभाबाट यो जलउपयोग गुरुयोजनालाई पारित गरि कार्यान्वयनमा ल्याउने प्रतिवद्धता जनाएको छ भने यहि आर्थिक वर्ष २०७९/८० भित्र यस गुरुयोजनाको बजारीकरण तथा स्रोत परिचालन गोष्ठी आयोजना गर्ने र प्रदेश एवम् सङ्घीय सरकारका सम्बन्धित निकायहरूसंग समन्वय गरि यस गुरुयोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक लगानीका स्रोतहरुको खोजि गर्ने प्रतिवद्धता गरेको छ ।

तालिका - २: जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका प्रमुख चरण तथा मितिहरु

क्रसं	क्रियाकलाप विवरण	मिति (वर्ष/महिना)
१	जलउपयोग गुरुयोजना तयारीका औजारहरुको तयारी र प्रशिक्षक तालिम	२०७९ श्रावण
२	गणकहरुको छनौट र तालिम	२०७९ श्रावण
३	गाउँपालिका स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना अभिमुखीकरण तथा परिकल्पना गोष्ठी	२०७९ भाद्र
४	वडा स्तरीय जलउपयोग गुरुयोजना क्षमता अभिवृद्धि तालिम/गोष्ठी	२०७९ भाद्र
५	सामाजिक तथा सेवा अवस्था तथ्याङ्क संकलन/तथ्याङ्क अद्यावधिक अध्ययन	२०७९ भाद्र-आश्विन
६	प्राविधिक तथा कार्यगत अवस्था तथ्याङ्क संकलन/तथ्याङ्क अद्यावधिक अध्ययन	२०७९ भाद्र-आश्विन
७	वडा स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी (तथ्याङ्क रुजु, विश्लेषण, प्रमाणीकरण, योजना तर्जुमा, प्राथमिकीकरण)	२०७९ आश्विन-कार्तिक
८	वडागत जलउपयोग गुरुयोजना: वडागत वर्तमान अवस्था/योजना तर्जुमा विश्लेषण	२०७९ कार्तिक
९	गाउँपालिकास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी (लक्ष्य, रणनीति, योजना तर्जुमा, प्राथमिकता)	२०७९ कार्तिक
१०	जलउपयोग गुरुयोजना तयारी (मसौदा)	२०७९ मंसिर – बैशाख
११	जलउपयोग गुरुयोजना अन्तिम मसौदा तयार (गाउँ कार्यपालिकामा प्रस्तुत गर्नकालागि तयारी अवस्थाको प्रतिबेदन)	२०७९ वैशाख
१२	जलउपयोग गुरुयोजना अन्तिम प्रतिबेदन (गाउँकार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरि गाउँ/नगर सभाबाट पारित गर्नको लागि तयारी अवस्थामा रहेको प्रतिबेदन)	२०७९ जेष्ठ
१३	गाउँ/नगर सभामा जलउपयोग गुरुयोजना प्रस्तुती र स्वीकृति	गाउँकार्यपालिकाले आउने गाउँसभा बस्दा सभाबाट पारित गराउने छ ।

स्रोत: तालिम गोष्ठी माइनुट

अध्याय २ पालिका पाश्चित्र

२.१ पालिकाको संक्षिप्त परिचय

दैलेख जिल्लाको भैरवी गाउँपालिका पूर्व छामघाट खोला, पश्चिम भैरवी गडजिउला खोला, उत्तर कालीकोट जिल्ला र दक्षिण दुल्लू नगरपालिका भित्र रहेको रमणीय हरियाली वातावरण भएको गाउँपालिका हो । उच्च पहाडी, पहाडी र नदिबेसीको हावापानी भएको, खेतीपाती तथा पशुपालन ब्यावसाय भएको र अनेकताबीच एकता भएको गाउँपालिका हो । साथै कृषि, पशुपालन, पर्यटन, ब्यापार एवं सानाघरेलु ब्याबसायको लागि प्रचुर संभावना रहेको गाउँपालिका हो । यस पालिकामा स्लेट ढुंगा, जल, जमिन, जंगल, जडिबुटी समेतको संभावना पनि रहेको छ ।

जनसंख्याको अनुपात अनुसार भैरवी गाउँपालिकालाई ७ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ र पालिका केन्द्र साविकको भैरविकालिकाथुममा रहेको छ । करिव ८५% हिन्दु धर्मालम्बीको बाहुल्यता रहेको यस पालिकामा मगर, बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, दलित, जनजाती, दलित र मुस्लिम समुदायको बसोवास रहेको छ । यस पालिकाका समुदायहरु मुख्यतया दशैं, तिहार, तिज, होलि, माघी, चैतेदशैं आदि चाडपर्वहरु मनाउने गर्दछन । यस क्षेत्रको प्रसिद्ध धार्मिक स्थलको रुपमा रहेको भैरवी मन्दिरको नामवाट यस गाउँपालिकाको नामाकरण गरिएको हो । यस पालिकाका स्थानीय बाजार केन्द्रहरु, प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु र पालिका केन्द्रबाट वडा केन्द्रहरु सम्मको सडक दुरी देहाय अनुसार रहेको छ ।

तालिका - ३: वडागत स्थानीय बजार केन्द्रहरु, प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु र पालिका केन्द्रबाट वडा केन्द्रहरुको सडक दुरी विवरण

वडा नं.	प्रमुख बजारकेन्द्रहरु	पहुँच		प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरु	प्रमुख चाडहरु
		वडा स्तरीय सडक			
		दुरि (कि.मि.)	सडकको किसिम		
१	बथाला, बिर्खेत, जलजले, खोलिबजार, गाडासाल, मदडा सियुन, जहारमणि	४	कच्चि	श्रीस्थान अखण्ड/ ललाट ज्वाला, पंचकोशी तिर्थस्थल	दशैं, तिहार, तिज, होलि, माघी, चैतेदशैं
२	पंचदेवल, कठिना, बगौरा	३	कच्चि	देउलौत, पंचदेवल रावतकोट	दशैं, तिहार, तिज, होलि, माघी, चैतेदशैं
३	बडालमजी	२.५	कच्चि	धुलेस्वर, बाणगंगा, पंचदेवल	दशैं, तिहार, तिज, होलि, माघी, चैतेदशैं
४	डाडीमाडी, तल्लो सिलिंग, माथिल्लो सिलिंग,	१	कच्चि	भैरवी तर्थस्थल, भैरवी झरना	दशैं, तिहार, तिज, होलि, माघी, चैतेदशैं
५	डाडीमाडी, तल्लो सिलिंग, माथिल्लो सिलिंग	१	कच्चि	गौनी दोबिल्ला	दशैं, तिहार, तिज, होलि, माघी, चैतेदशैं
६	खम्बागाडे	४	कच्चि	भैरवी पंचकोशी मन्दिर, कुर्माकोट भैरवी मन्दिर, तोरिमुलकुटी शिव मन्दिर	दशैं, तिहार, तिज, होलि, माघी, चैतेदशैं
७	भाटीचौर, गाबूगौडा, पानीपोखरा, ढुंगाउचाल्ने, ब्यौली	५	कच्चि	व्याउलि धर्मशाला, मालिका मन्दिर दर्शन, कुशपानी	दशैं, तिहार, तिज, होलि, माघी, चैतेदशैं

स्रोत: गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७६

२.२ भौगोलिक अवस्थिति र पहुँच

दैलेख जिल्लामा ४ वटा नगरपालिका र ७ वटा गाउँपालिका गरी ११ वटा स्थानीय तह गठन भएको छ । भैरवी गाउँपालिका दैलेख जिल्लाको पंचकोशी क्षेत्र भित्रको मध्य क्षेत्रमा अवस्थित एक सुन्दर र प्राकृतिक स्रोतले सम्पन्न गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकाको निर्माण साविकका भैरीकालिकाथुम, कुशापानी, रावतकोट गाविसहरु, कांशिकांधको वडा नं. १० र दुल्लुको वडा नं. १० मिलेर वनेको छ ।

यस गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति देशान्तरः ८१ डिग्री ३४ मिनेट ५१.११ सेकेन्ड पूर्व देखि ८१ डिग्री ४२ मिनेट १२.८२ सेकेन्ड पूर्व र अक्षांशः २८ डिग्री ५० मिनेट २४.२६ सेकेन्ड उत्तर देखि २९ डिग्री ३ मिनेट ०.२५ सेकेन्ड उत्तर सम्म रहेको छ । भैरवी गाउँपालिका दैलेख बजार देखि १९ कि.मी. पश्चिममा पर्दछ ।

२.३ भौगोलिक स्वरूप तथा भू-उपयोग स्थिति

भैरवी गाउँपालिकाको कूल भूभाग क्षेत्र ११०.४४ वर्ग किलोमिटर मध्ये ६२.६८ वर्ग किलोमिटर अर्थात करिब ५६.७६% हिस्सा बनजंगलले ओगटेको छ । त्यसैगरी ४७.०४ वर्ग किलोमिटर अर्थात् ४२.५९% खेतीयोग्य जमिनको हिस्सा रहेको देखिन्छ भने ०.१४% जल क्षेत्र र ०.५१% जमिन अन्य उपयोगका क्षेत्र रहेको छ । गाउँपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था विश्लेषण तलको चित्रमा गरिएको छ भने वडागत विस्तृत विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - ४: गाउँपालिकाको वडागत रुपमा भू उपयोग सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	वडागत भू उपयोग स्थिति (वर्ग किलो मिटर)					
	बन जंगल	जल क्षेत्र	खेति योग्य जमिन	तालतलैया	अन्य	जम्मा
१	७.९९४	०.०७९	५.६२४	०.०००	०.०५०	१३.७४७
२	३.५०१	०.०४०	३.८२०	०.०००	०.००८	७.३६९
३	४.६४१	०.०००	९.४७०	०.०००	०.०००	१४.१११
४	०.९९६	०.०००	७.९४८	०.०००	०.०००	८.९४४
५	२.४१०	०.०४०	९.०१९	०.०००	०.००८	११.४७७
६	४.६०७	०.०००	४.२८६	०.०००	०.१५६	९.०४९
७	३८.५३०	०.०००	६.८६९	०.०००	०.३४२	४५.७४१
जम्मा	६२.६७९	०.१५९	४७.०३६	०.०००	०.५६४	११०.४३८
प्रतिशत	५६.७५%	०.१४%	४२.५९%	०.००%	०.५१%	१००.००%

स्रोत: गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७६

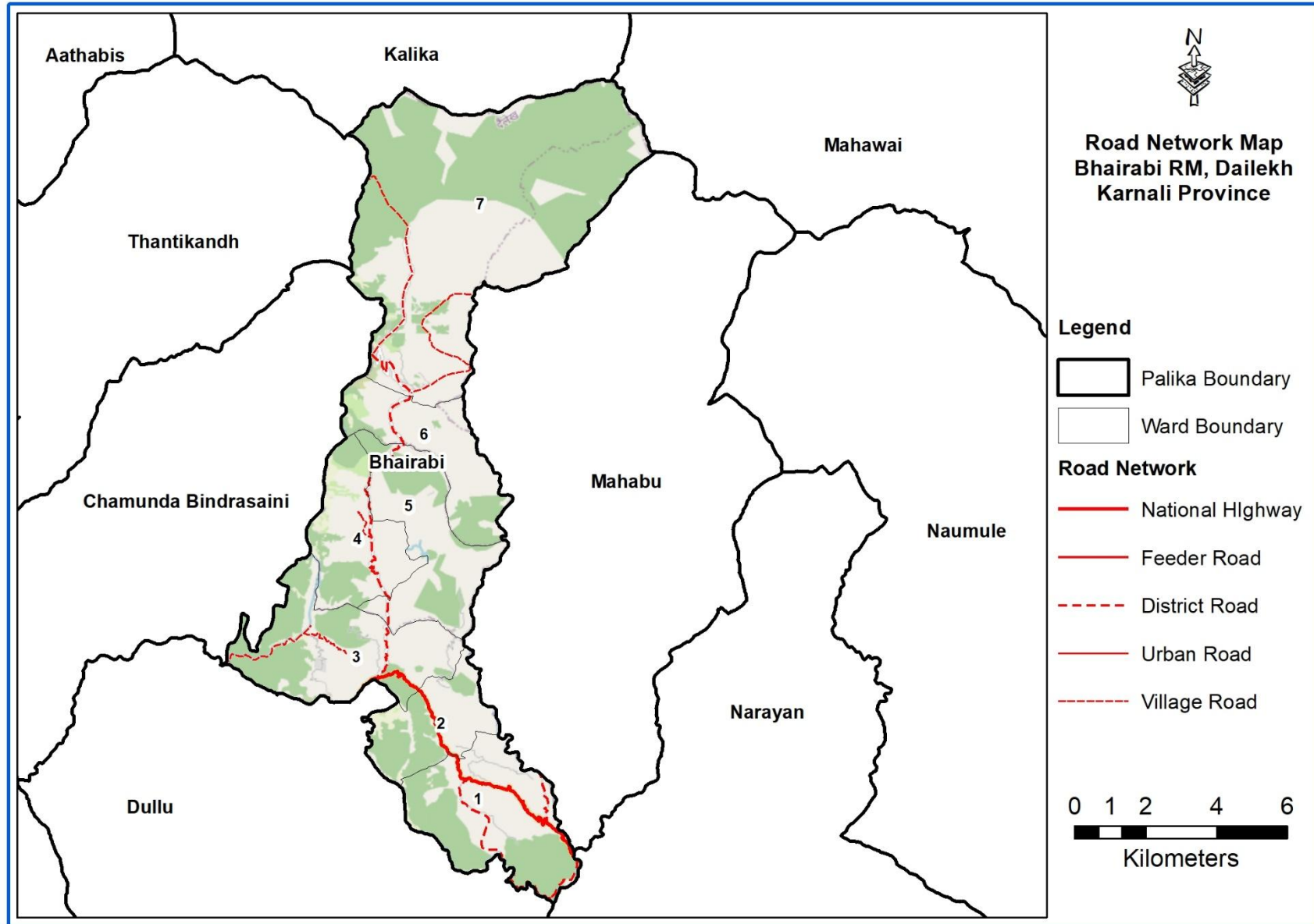
२.४ प्रमुख जलाधार तथा उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण

भैरवी गाउँपालिका मध्यकर्णाली जलाधार क्षेत्रमा पर्दछ र यस गाउँपालिका भित्र छामघाट, पोरिगाड, रामघाट, र गडाजिउल उपजलाधार क्षेत्रहरु रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा रहेका उप-जलाधार क्षेत्रहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । साथै उप-जलाधार क्षेत्रहरुको अवस्थिति र यसका खोलाखोल्सी जलग्रहहरुलाई तलको भौगोलिक जी आइ एस नक्सामा प्रतुत गरिएको छ ।

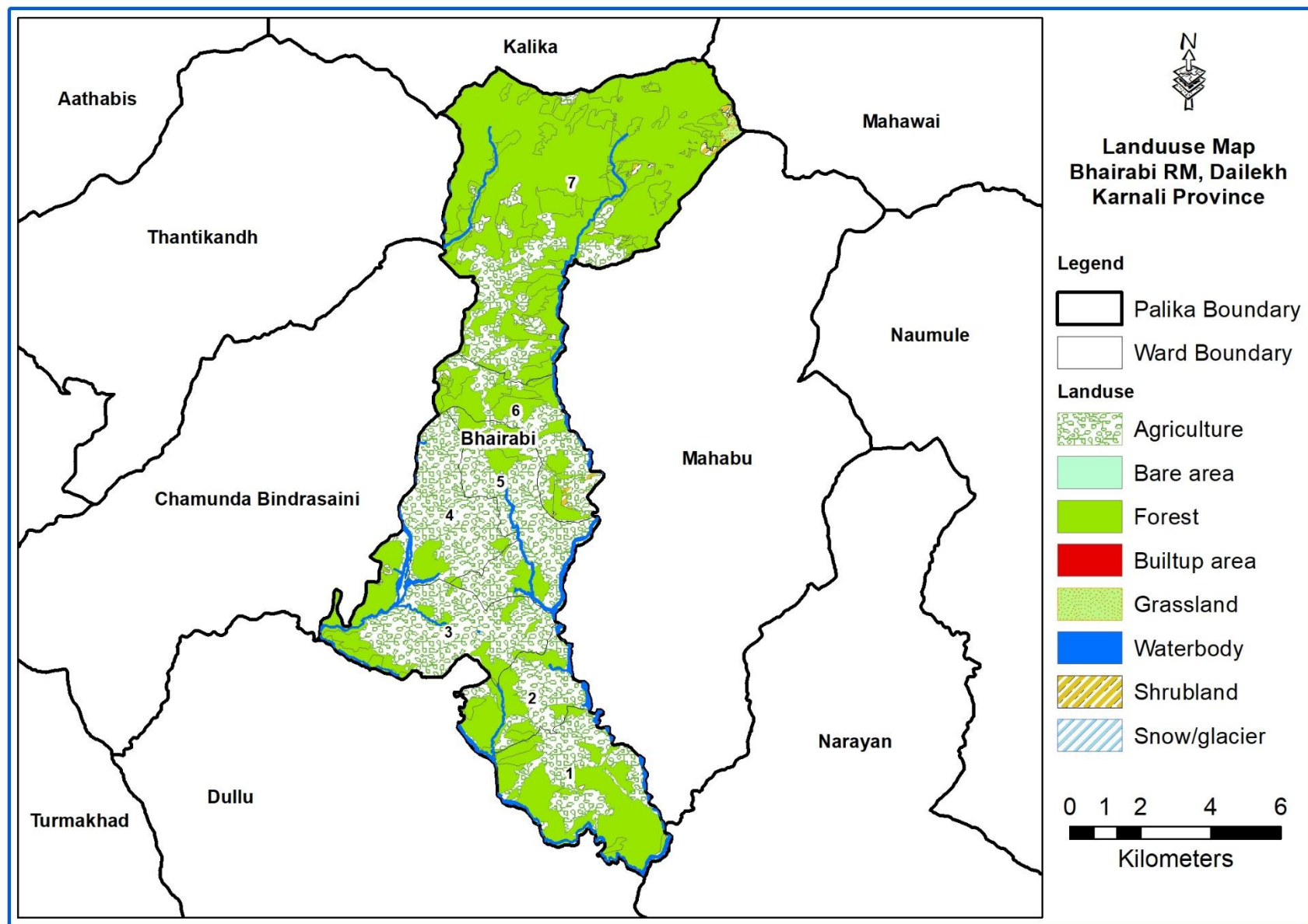
तालिका - ५: पालिकामा भित्र रहेका उप-जलाधार क्षेत्रहरुको विवरण

क्र.सं.	उप-जलाधार क्षेत्र	उप-जलाधारमा पर्ने वडा नं. हरू
१	छामघाट	१, २, ३, ४, ५, ६, ७
२	पोरिगाड	२
३	रामघाट	७
४	गडाजिउला	१, ३, ४, ६

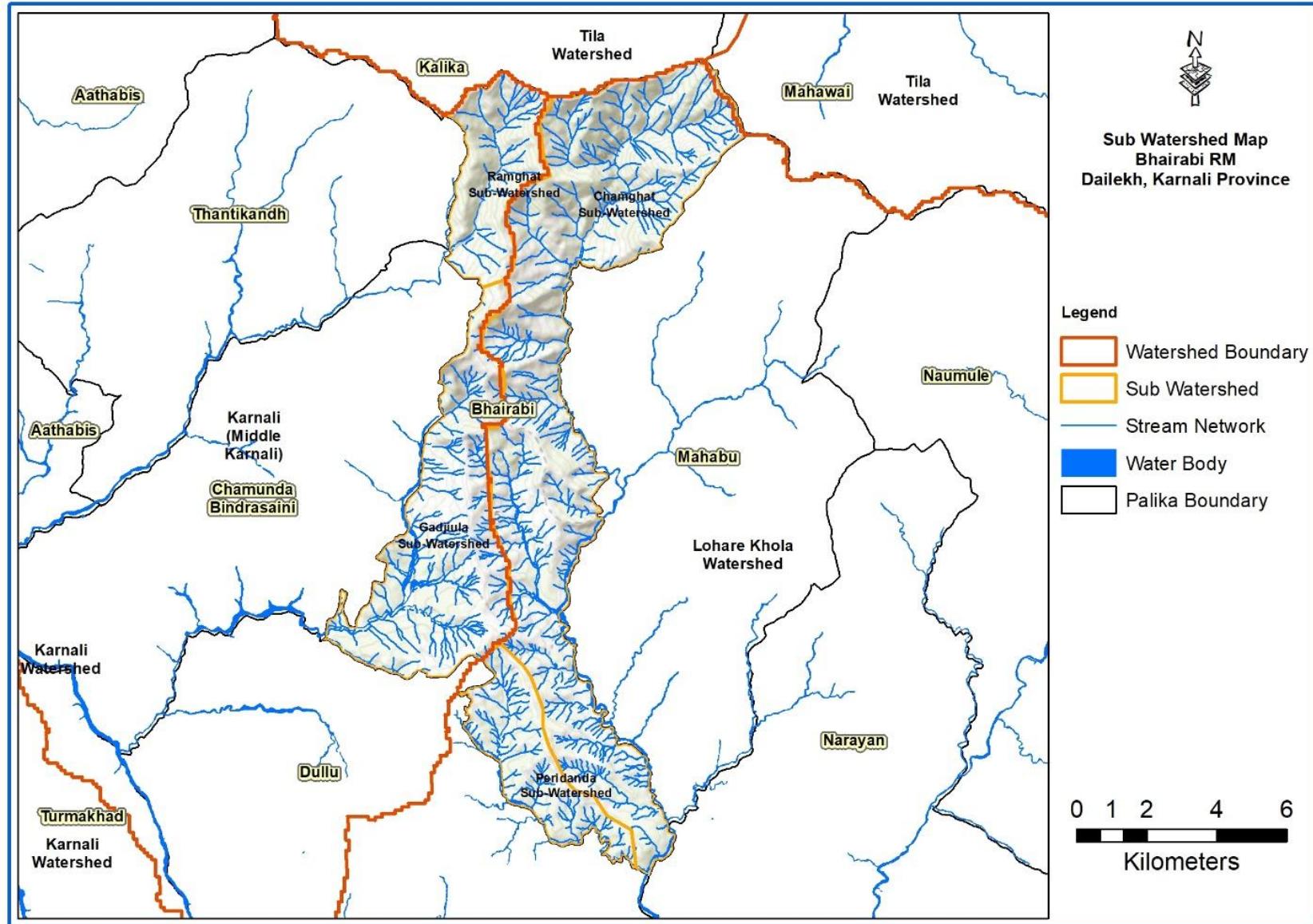
स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना सर्वेक्षण

चित्र नं. ३ : वडा स्तरीय सडक संजाल

चित्र नं. ४ : गाउँपालिकाको भू उपयोग सम्बन्धि अवस्था विश्लेषण

चित्र नं. 5 : पालिकामा उप-जलाधार क्षेत्रहरु र खोला खोल्सी जलग्रह

२.५ पालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक विवरण

२.५.१ घरधुरी तथा जनसंख्या

जलउपयोग गुरुयोजनाको तथ्यांक अनुसार भैरवी गाउँपालिकामा जम्मा २८९ वटा मुख्य टोल बस्तीहरू रहेका छन् जसमा कुल घरधुरीसंख्या ५३१० तथा कुल जनसंख्या ३०५५१ रहेको देखिन्छ । सबैभन्दा थोरै घरधुरी संख्या वडा नं. ५ मा ४५६ र सबैभन्दा धेरै घरधुरी संख्या भएको वडा नं. ३ मा ११३८ रहेको छ । गाउँ पालिकाको प्रोफाइल २०७६ मा गरिएको घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार भैरवी गाउँपालिकाको घरधुरी संख्या ५२६१ र जनसंख्या ३०२७४ रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार भने यस गाउँपालिकामा घरधुरी संख्या ४२६९ र जनसंख्या १८७६७ रहेको देखिन्छ । जल उपयोग गुरुयोजना तर्जुमा प्रक्रिया अन्तर्गत सामाजिक नक्सांकन विधिबाट संकलन गरिएको घरधुरी संख्या र जनसंख्या गाउँपालिकाको प्रोफाइलसंग धेरै नजिक देखिन आएको छ । यस गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा घर हुनेहरूको गाउँमा समेत घर तथा बसोबास हुने गरेकोले जल उपयोग गुरुयोजना र गाउँपालिका प्रोफाइलको घरधुरी संख्या राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्यांक भन्दा बढी भएको हुन सक्दछ । दुई ठाउँमा घर हुनेहरूका लागि दुबै ठाउँमा खानेपानी तथा सरसफाई सेवा उपलब्ध हुनु पर्ने भएकोले गुरुयोजनाको यस घरधुरी तथ्यांकलाई जल उपयोग प्रयोजनका लागि घरधुरी संख्या भनेर बुझ्नु पर्दछ । जल उपयोग गुरुयोजनाको तथ्यांक अनुसारका वडागत टोलबस्ती संख्या, घरधुरी संख्या तथा जनसंख्या विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - 6: वडागत घरधुरी संख्या तथा जनसंख्या विवरण

वडा नं.	जम्मा बस्ती संख्या	जम्मा घरधुरी संख्या	जम्मा जनसंख्या
१	४०	७३०	४२०१
२	३१	५१९	२९८६
३	६२	११३८	६५४५
४	४२	८४०	४८३२
५	२३	४५६	२६२३
६	३४	५९८	३४४३
७	५७	१०२९	५९२१
जम्मा	२८९	५३१०	३०५५१

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची १ SA-१

२.५.२ जातीय संरचना

यस जलउपयोग गुरुयोजनाको तथ्यांक अनुसार भैरवी गाउँपालिकामा रहेका कुल घरधुरीसंख्या ५३१० मध्ये ३३९५ (६३.९४%) ब्राह्मण/क्षेत्रि/ठकुरी/सन्ध्यासी घरधुरी संख्या, ४०० (७.५३%) जनजाति, ८ (०.१५%) नेवार, १३९६ (२६.२९%) दलित, ८७ (१.६४%) मुस्लिम, र २४ (०.४५%) अन्य घरधुरी संख्या रहेका छन् । जातजाती अनुसारको वडागत घरधुरीसंख्या विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - 7: जातिगत आधारमा घरधुरी विवरण

वडा नं.	जम्मा बस्ती संख्या	घरधुरी संख्या						जम्मा
		ब्राह्मण/क्षेत्रि/सन्ध्यासी	जनजाति	नेवार	दलित	मुस्लिम	अन्य	
१	४०	५३९	३	०	१८८	०	०	७३०
२	३१	४३९	०	०	८०	०	०	५१९

३	६२	५७९	२५	०	४४७	८७	०	११३८
४	४२	५२४	०	०	३१६	०	०	८४०
५	२३	३४६	२१	०	८९	०	०	४५६
६	३४	३०३	२०८	०	८२	०	५	५९८
७	५७	६६५	१४३	८	१९४	०	१९	१०२९
जम्मा	२८९	३३९५	४००	८	१३९६	८७	२४	५३१०
प्रतिशत		६३.९४%	७.५३%	०.१५%	२६.२९%	१.६४%	०.४५%	१००.००%

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची १ SA-१

२.५.३ साक्षरता

भैरवी गाउँपालिकामा साक्षर जनसंख्या प्रतिशत नेपालको औसत बयस्क सक्षरता प्रतिशत भन्दा निकै कम रहेको देखिन्छ । पालिकाको प्रोफाइल अनुसार यस गाउँपालिकामा ४६% महिलाहरु सक्षर छन् भने ४८% पुरुषहरु सक्षर छन् । लिङ्ग अनुसार वडागत साक्षर जनसंख्या प्रतिशत देहाय अनुसार रहेको देखिन्छ ।

तालिका - ८: वडागत साक्षर जनसंख्या विवरण

वाड नं.	साक्षर जनसंख्या सम्बन्धि विवरण				कैफियत
	पुरूष		महिला		
	जनसंख्या	साक्षरता प्रतिशत	जनसंख्या	साक्षरता प्रतिशत	
१	८१३	४८	८८०	५२	
२	७५६	५२	५८२	४०	
३	१५२९	४७	१६२७	५०	
४	११०९	४५	९८६	४०	
५	६३१	४५	७२९	५२	
६	५२०	५०	४३६	४२	
७	१६१७	५०	१४५५	४५	
जम्मा	६९७५	४८	६६९५	४६	

स्रोत: गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७६

२.५.४ व्यवसाय

परम्परागत कृषि तथा जीविकोपार्जन बाहेक भैरवी गाउँपालिकाका घरपरिवारहरुले विभिन्न आयआर्जन मुलक ब्यबसायिक क्रियाकलापहरु समेत सञ्चालन गरेको देखिन्छ । जसमध्ये कृषिजन्य आयआर्जन व्यवसाय (तरकारी उत्पादन, तरकारी नर्सरी, बहुउद्देशिया नर्सरी, मसला खेति, बिउ उत्पादन, च्याउ खेति, फलफुल खेति, आदि) ६३४ गोटा, ब्यबसायिक पशुपक्षी पालन (बाख्रा, कुखुरा, दुग्ध) ३९१ गोटा, लघु उद्यम व्यवसाय (धागो उत्पादन, गुन्द्री बुन्ने, मह उत्पादन, अचार उत्पादन, जुत्ता बनाउने, आदि) २८१ गोटा, व्यापार व्यवसाय (खुद्रा पसल, होटल, बिजुलि पसल, एग्रेभेट पसल, आदि) ६८ गोटा, गैरकाष्ठ बनपैदावार व्यवसाय ४ गोटा रहेका सञ्चालनमा रहेका छन् । पालिकामा संचालित आयआर्जन व्यवसाय सम्बन्धि वडागत बिबरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

तालिका - 9: व्यवसाय सम्बन्धि विवरण

वार्ड नं.	व्यवसाय सम्बन्धि विवरण (संख्या)						कैफियत
	कृषि	पशुपंक्षी पालन	लघुउद्यम	व्यापार	गैरकाष्ठ वन पैदावारहरु	अन्य	
१	०	०	०	०	०	०	
२	४६०	१२६	२००	२६	०	०	
३	०	०	०	०	०	०	
४	१७४	२६५	८१	४२	४	०	
५	०	०	०	०	०	०	
६	०	०	०	०	०	०	
७	०	०	०	०	०	०	
जम्मा	६३४	३९१	२८१	६८	४	०	

स्रोत: गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७६

२.५.५ कृषि र जीविकोपार्जन

यस गाउँपालिकाका ८३% घरपरिवारहरुको प्रमुख पेशा कृषि रहेको देखिन्छ । मुख्य पेशा कृषि भएका घरपरिवारहरुको आफ्नै उत्पादनबाट खाद्यान्न आपूर्तिको अवस्था विश्लेषण गर्दा यस गाउँपालिकाका २७% घरधुरीहरुलाई आफ्नै उत्पादनबाट ३ महिना सम्म खाद्यान्न पुग्ने अवस्था देखिन्छ । त्यसैगरी २०% घरधुरीहरुलाई ४ देखि ६ महिना सम्म खान पुगीराखेको देखिन्छ, २२% घरधुरीहरुलाई ७ देखि ९ महिना सम्म खान पुगेको देखिन्छ, भने २२% घरधुरीलाई १० देखि १२ महिना खाद्यान्न पुगेको अवस्था छ । त्यसैगरी आफ्नो खेतबारीको उत्पादनबाट परिवारलाई खान पुगेर वेचविखन गर्ने घरधुरी संख्या ८% रहेको देखिन्छ ।

यस पालिकाका खेति योग्य जमिनमा बाह्रै महिना सिंचाइको सुविधा हुन नसकेको कारणले कृषि उत्पादन न्यून रहेको देखिन्छ जसको प्रत्यक्ष असर परिवारको खाद्यान्न आपूर्तिमा परेको देखिन्छ । परिवारको खाद्यान्न आपूर्तिको लागि यस गाउँपालिकाका मानिसहरुले वैकल्पिक आयस्रोतको रुपमा नोकरी, ज्याला मजदुरी लगायत बिभिन्न ब्यापार व्यवसायहरु सञ्चालन तथा मौसमी रोजगारीमा भारत जाने गरेको देखिन्छ । यदि खेति योग्य जमिनमा परम्परागत कुलो सिंचाइ वा लघु सिंचाइ सेवा बाह्रै महिना उपलब्ध हुन सकेमा कृषि क्षेत्रबाट नै यस पालिकाका घरपरिवारको जिबिकोपार्जन स्थितिमा सुधार गर्न सक्ने देखिन्छ । यस पालिकाका घरपरिवारहरुलाई आफ्नै उत्पादनबाट खाद्यान्न आपूर्तिको अवस्था तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका - 10: वर्षभरि खाद्यान्न उपलब्धता अवस्थाको आधारमा परिवार संख्या विवरण

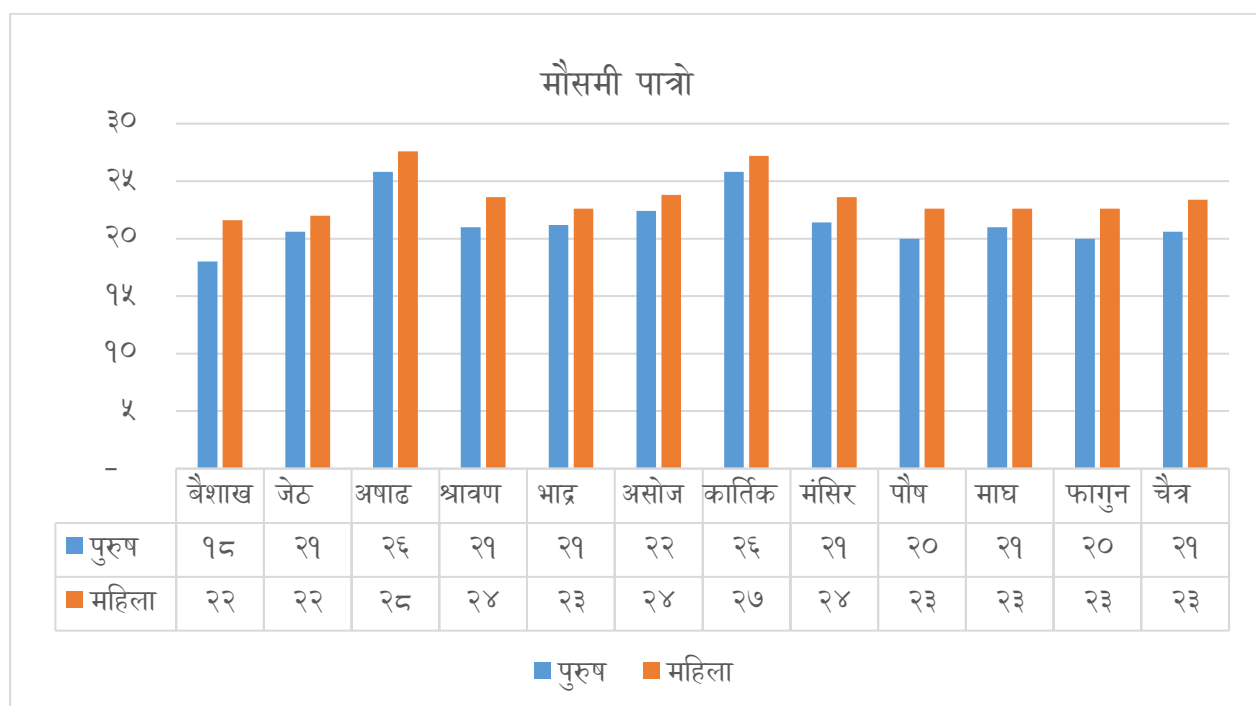
वडा नं.	जम्मा घरधुरी संख्या	खाद्यान्न उपलब्धताको आधारमा परिवार संख्याको विवरण				
		३ महिना खान पुग्ने परिवार	४-६ महिना खान पुग्ने परिवार	७-९ महिना खान पुग्ने परिवार	१०-१२ महिना खान पुग्ने परिवार	आफ्नो खेतबारीको उत्पादनबाट खान पुगेर वेच विखन गर्ने परिवार
1	७९५	२०३	१७२	१९२	१५५	७३
2	६१२	१५५	१०३	१०४	१६५	८५
3	११७७	२२२	२३७	३१७	२९४	१०७
4	६८५	१८३	१५२	१४०	१७२	३८
5	७२१	१९७	१३४	१७५	१५६	५९

6	५८६	२११	११२	१२९	१०३	३१
7	६८५	२७३	१३९	११४	११५	४४
जम्मा	५२६१	१४४४	१०४९	११७१	११६०	४३७
प्रतिशत	100%	27%	20%	22%	22%	8%

स्रोत: गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७६

२.५.६ मौसमि पात्रो

समुदायमा आधारित विकासका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्न समुदायका मानिसहरुको कार्य ब्यस्तताको समय जान्न आवश्यक हुन्छ । ग्रामीण समुदायका अधिकांस व्यक्तिहरु स्थानीय कृषि तथा मजदुरी जस्ता क्रियाकलापहरु सञ्चालन गरी जीविकोपार्जन गर्ने भएकाले समुदायको फुर्सदलाई मध्यनजर गरी सहभागितात्मक विकासका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्नुपर्ने हुन्छ । तसर्थ समुदायको फुर्सदको समय थाहा पाउनका लागि मासिक मौसमी पात्रो तयार पारिएको छ । गुरुयोजनाको वडागत तथ्यांक अनुसार यस गाउँपालिकाका मानिसहरु असार र कार्तिक महिनामा खेतीपाती लगाउने र बाली भण्डारण लगायतका कार्य ब्यस्तताका कारणले गर्दा अति ब्यस्त हुने गरेको देखिएको छ । बाँकी अन्य महिनाहरुमा केही दिन विकास निर्माणका गतिविधिहरुमा समुदायलाई सहभागिता गराउन सकिने सम्भावना देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा पुरुषहरु भन्दा महिलाहरु सबै मौसममा बढी ब्यस्त हुने गरेको तथ्यांकबाट देखिन्छ । यस पालिकाका महिला र पुरुषको महिना अनुसार ब्यस्ततास्तरको विश्लेषण तलको मौसमी पात्रोमा गरिएको छ ।

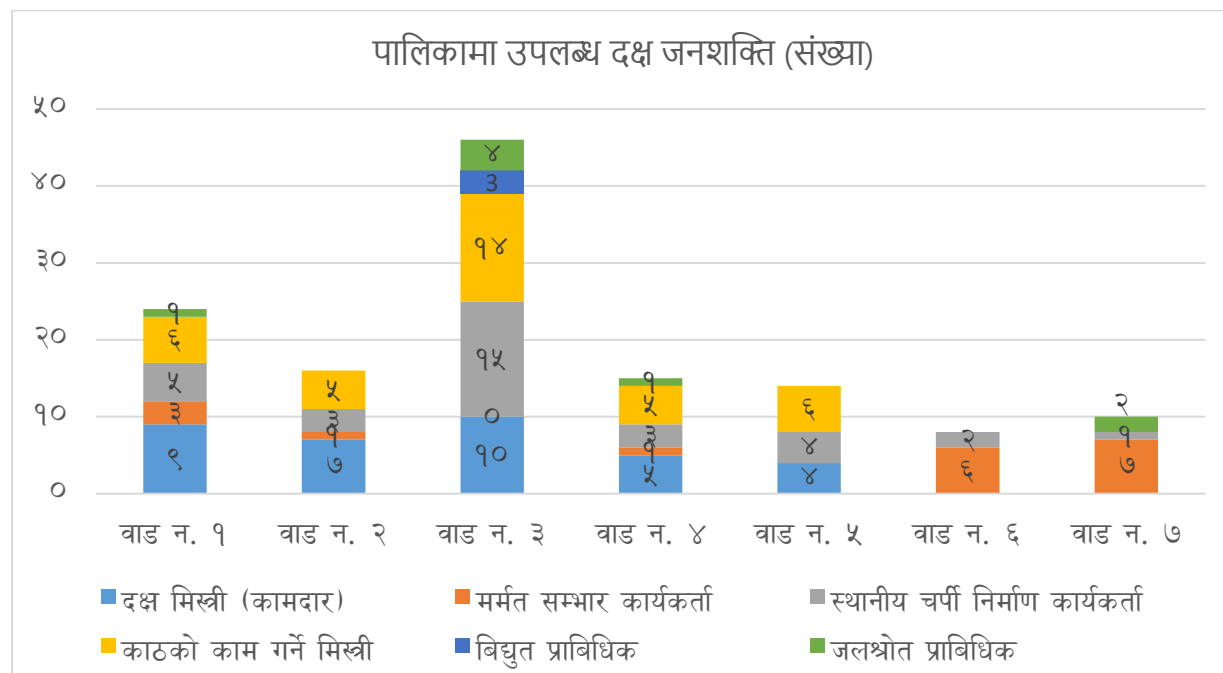
चित्र नं. ६ : पालिकाको मौसमी पात्रो

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना सर्वेक्षण

२.५.७ मानव संसाधन विश्लेषण

जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न तथा आयोजनाको दिगो मर्मत सम्भार र सञ्चालन गर्नको लागि पालिकामा दक्ष जनशक्ति उपलब्ध रहेको तथ्यांकले देखाएको छ । पालिकामा सिमेन्टको काम गर्ने दक्ष मिस्त्री, काठको काम गर्ने मिस्त्री, खानेपानी मर्मत सम्भार कार्यकर्ता, स्थानीय चर्पी निर्माण कर्ता,

जलस्रोत प्राविधिक, विद्युत प्राविधिक, आदि दक्ष जनशक्तिहरु पालिका भित्र रहेका छन् जसको विवरण तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चित्र नं. ७ : पालिकामा उपलब्ध दक्ष जनशक्ति विवरण

स्रोत: गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७६

२.५.८ स्थानीय निर्माण सामग्री उपलब्धता

यस गाउँपालिकामा स्थानीय स्रोत तथा निर्माण सामग्रीहरुको प्रयाप्तता रहेको छ । ढुङ्गा, काठ, गिट्टी र बाँस जस्ता स्थानीय निर्माण सामग्रीहरु वडा क्षेत्र भित्र नै उपलब्ध छन् भने घरको छतको लागि आवश्यक पर्ने स्लेटका लागि केही वडाहरुले सम्बन्धित वडा भन्दा बाहिर जानुपर्ने बाध्यता रहेको छ । वडामा ढुङ्गाको स्रोतको लागि गाउँपालिकाका सबै वडाहरुको विभिन्न ठाउँहरुमा प्रयाप्त मात्रामा उपलब्ध हुने सम्भावना छ भने बालुवाको लागि गाउँपालिकामा अवस्थित मुख्य खोलाहरुका पायक पर्ने स्थानहरुमा सानो परिमाणमा उपलब्ध रहेको देखिन्छ तर मुख्य रुपमा पालिका क्षेत्र भन्दा बाहिरबाट बालुवा ढुवानी गर्नु पर्ने देखिन्छ । ढुङ्गा र गिट्टी गाउँपालिकाका सबैजसो वडाहरुमा प्रयाप्त मात्रामा उपलब्ध भईराखेको छ भने काठको लागि केही वडाहरुलाई अरु वडाहरुमा जानुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

२.६ सेवाकेन्द्रहरु सम्बन्धि विवरण

यस पालिकामा स्वास्थ्य तथा प्रशुती सेवाको लागि ७ वटा स्वास्थ्य सेवा ईकाईहरु रहेका छन् । यसैगरि पालिकामा शिक्षा सेवाको लागि आधारभूत तह देखि माध्यमिक तह सम्मका ४४ वटा विद्यालयहरु छन् । साथै सात वटै वडामा पालिकाको वडा सेवा कार्यालयहरु रहेका छन् । त्यसै गरि पालिकामा जम्मा ११ वटा सहकारी सेवा संस्थाहरु सञ्चालनमा छन् । पालिका क्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख सेवा केन्द्रहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - 11: पालिकामा उपलब्ध सेवाकेन्द्र सम्बन्धि विवरण

सेवा केन्द्रको प्रकार	संख्या
गाउँपालिका र वडा कार्यालयहरु	८
स्वास्थ्य सेवा संस्थाहरु	७
सामुदायिक विद्यालय (आधारभुत तह देखि मा.वि. तह सम्म)	४४
सहकारी सेवा संस्था	११

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची १ SA-५

२.७ विकास साझेदारहरु, गैर सरकारी संस्थाहरु, समुदायमा आधारित संस्थाहरु तथा सहकारी सम्बन्धि विवरण

भैरवी गाउँपालिकामा जम्मा ११ वटा सहकारी सेवा संस्थाहरु हाल सञ्चालनमा रहेका छन जस मध्ये ३ वटा संस्थाले बहुउद्देशीय सेवा र ८ वटा संस्थाले बचत तथा ऋण सेवा सञ्चालन गरेका छन् । पालिका क्षेत्रभित्र रहेका सहकारी संस्थाहरुको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - 12: पालिकामा संचालित बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरुको विवरण

वडा नं.	सेवा केन्द्रको नाम	कार्यालय अवस्थित वडा नं. र स्थान	कार्यक्षेत्र र किसिम
१	दलित एकता बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	भैरवी गा पा वडा नं. १	बचत तथा ऋण
१	ज्वालामुखि बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	भैरवी गा पा वडा नं. १ रावतकोट दैलेख	बचत तथा ऋण
१	मस्तास्थान बचत तथा ऋण संस्था	रावतकोट ७,८,९	बचत तथा ऋण
१	रुमालथान बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	भैरवी गा पा वडा नं. १ रावतकोट दैलेख	बचत तथा ऋण
३	श्री चगत्रा कृषि तथा पशुपालन सहकारी संस्था लि.	भैरवी गा पा वडा नं. ३, वडलम्जि, दैलेख (भैरवी र दुल्लु)	बचत तथा ऋण
३	चौतारी कृषि सहकारी संस्था	भैरवी र दुल्लु	बचत तथा ऋण
४	सिलंगि बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	भैरवी गा पा वडा नं. ४	बचत तथा ऋण
५	चन्द्रसुर्य सामाजिक कृषि बहुमुखि सहकारी संस्था	भैरविकालिकाथुम, बडालम्जि, रावतकोट	वहूउद्देशिय
७	भैरवी कृषि सहकारी संस्था	भैरवी गा पा	बचत तथा ऋण
७	उज्यालो साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि	भैरवी गा पा	वहूउद्देशिय
७	तिनचुले हिमाली बागबानी पशु तथा कृषि सहकारी संस्था	भैरवी ७ दैलेख	वहूउद्देशिय

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची १ SA-३

यस पालिकामा युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजनाका अतिरिक्त युनिसेफ र नेपाल सरकारको साझेदारीमा जिविकोपार्जन, पोषण, र विउविजन सेवाका कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा रहेको छ । यसैगरि अन्तर्राष्ट्रिय गैर सैकारी संस्था AEIN लम्जेमबर्गको सहयोगमा जनचेतनामुलक कार्यक्रम तथा युवा क्लब/ बाल क्लब सञ्चालनमा सहजिकरण कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ । पालिका क्षेत्रभित्र हाल कार्यरत विकास साझेदार र गैरसरकारी संस्थाहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - 13: पालिकामा कार्यरत विकास साझेदारहरु, गैरसरकारी संस्थाहरु, र समुदायमा आधारित संस्थाहरुको विवरण

वडा नं.	परियोजना/संस्थाको नाम	किसिम	कार्यक्षेत्र	कैफियत
सबै	AEIN लम्जेमबर्ग	अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था	जनचेतनामुलक कार्यक्रम, युवा क्लब, बाल क्लब सञ्चालनमा सहजिकरण	
सबै	युनिसेफ नेपाल	विकास साझेदार	जिविकोपार्जन, पोषण, विउविजन	
सबै	युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजना	विकास साझेदार	जल उपयोग गुरुयोजना तर्जुमा, जलस्रोत सर्वेक्षण, खानेपानी, सिंचाइ, उल उर्जा	

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची १ SA-४

अध्याय ३: विद्यमान जलस्रोतको अवस्था र प्रयोग

३.१ जलस्रोतको विवरण

भैरवी गाउँपालिकामा रहेका पानीका मूलमुहान स्रोतहरूको तथ्यांक विश्लेषण गर्दा पालिकामा जम्मा ८६५ वटा मुलमुहान स्रोतहरू अवस्थित रहेको देखिन्छ । साथै यस पालिकामा अवस्थित खोला खोल्सी/नदिहरूका ३० स्थानहरूमा जलस्रोतको तथ्यांक रहेको देखिन्छ ।

मुलमुहान स्रोत अवस्थितिको हिसावले हेर्दा सबैभन्दा बढी मुलमुहान स्रोत संख्या वडा नं. १ मा (१८५ वटा) रहेको छ भने सबैभन्दा कम संख्या वडा नं. ७ मा (८१ वटा) रहेको छ । पालिकामा अबस्थित पानीका मूलमुहान स्रोत संख्या र खोला खोल्सी नदिहरूमा पानीको मापन गरेको स्थान संख्या विवरण तलको तालिकामा वडागत रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - १४: पालिकामा अवस्थित जलस्रोतहरूको सारांस तालिका

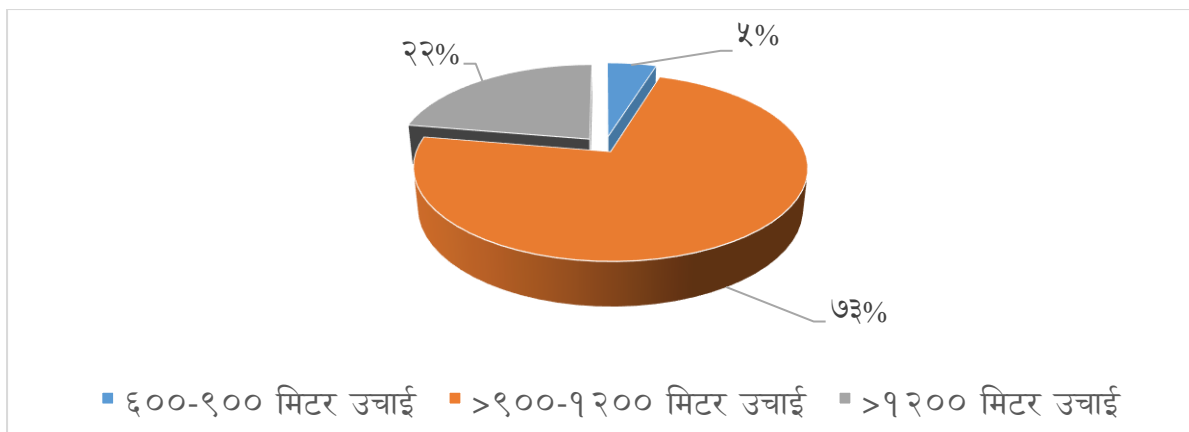
स्रोतहरूको प्रकार	जम्मा स्रोत संख्या (वडागत)							जम्मा
	वडा नं. १	वडा नं. २	वडा नं. ३	वडा नं. ४	वडा नं. ५	वडा नं. ६	वडा नं. ७	
मूल (कुवा/नाउला समेत)	१८५	१०९	११७	१४७	१३८	८८	८१	८६५
खोला/नदि (मापन स्थान संख्या)	०	११	३	२	४	४	६	३०
जम्मा	१८६	१२२	१२३	१५३	१४७	९८	९४	८९५

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची २ TA-१

३.२ जलस्रोतको विश्लेषण

३.२.१ अवस्थितिका आधारमा

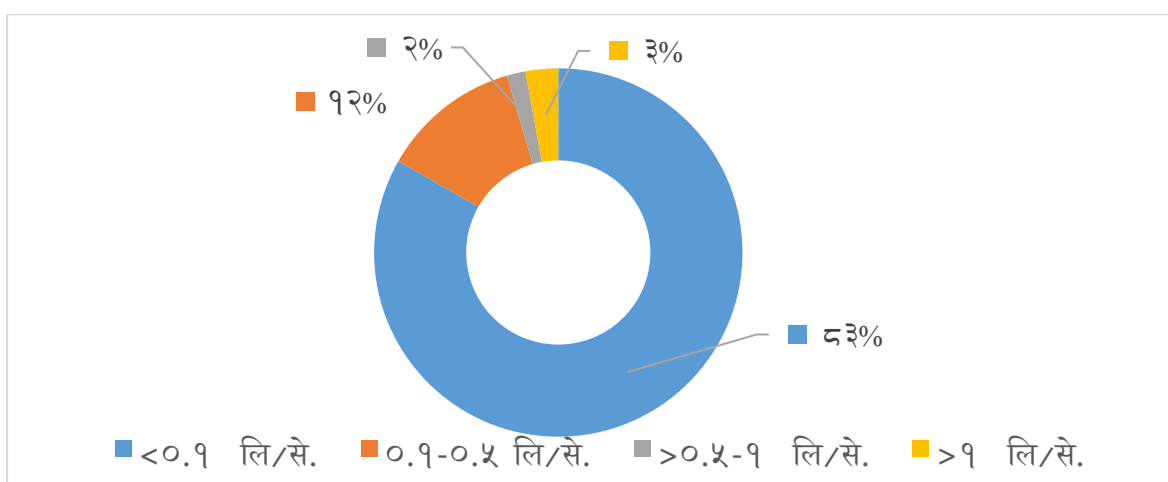
यस पालिकामा रहेका विद्यमान स्रोतहरूको उपयोग प्रयोजनको प्राविधिक सम्भाव्यता विश्लेषण गर्नको लागि सामाजिक तथा प्रविधिक अध्ययनको क्रममा हरेक स्रोत र मुख्य बस्तीहरूको जी.पी.एस. अवस्थिति रेकर्ड गरिएको छ । विद्यमान स्रोतहरूको उचाई अवस्थिति र उपलब्ध क्षमता अनुसार स्रोतहरूको सम्भावित उपयोग र समेट्न सकिने वस्तीहरूको यकिन गरी योजनाहरूका लागि स्रोतहरूको बाँडफाँड गरि क्षेत्रगत योजनाहरू तर्जुमा गरिएका छन । यस गाउँपालिकामा रहेका विद्यमान स्रोतहरूको उचाई अवस्थितिको आधारबाट विश्लेषण गर्दा ५% स्रोतहरू ६०० मिटर देखि ९०० मिटर अल्टिच्युडको उचाई क्षेत्रमा अवस्थित छन्, ७३% स्रोतहरू ९०० मिटर देखि १२०० मिटर अल्टिच्युडको उचाई क्षेत्रमा र २२% स्रोतहरू १२०० मिटर भन्दा माथिको उचाइमा अवस्थित रहेको तथ्यांक स्रोतहरूको जी.पी.एस. अवस्थितिले देखाएको छ ।

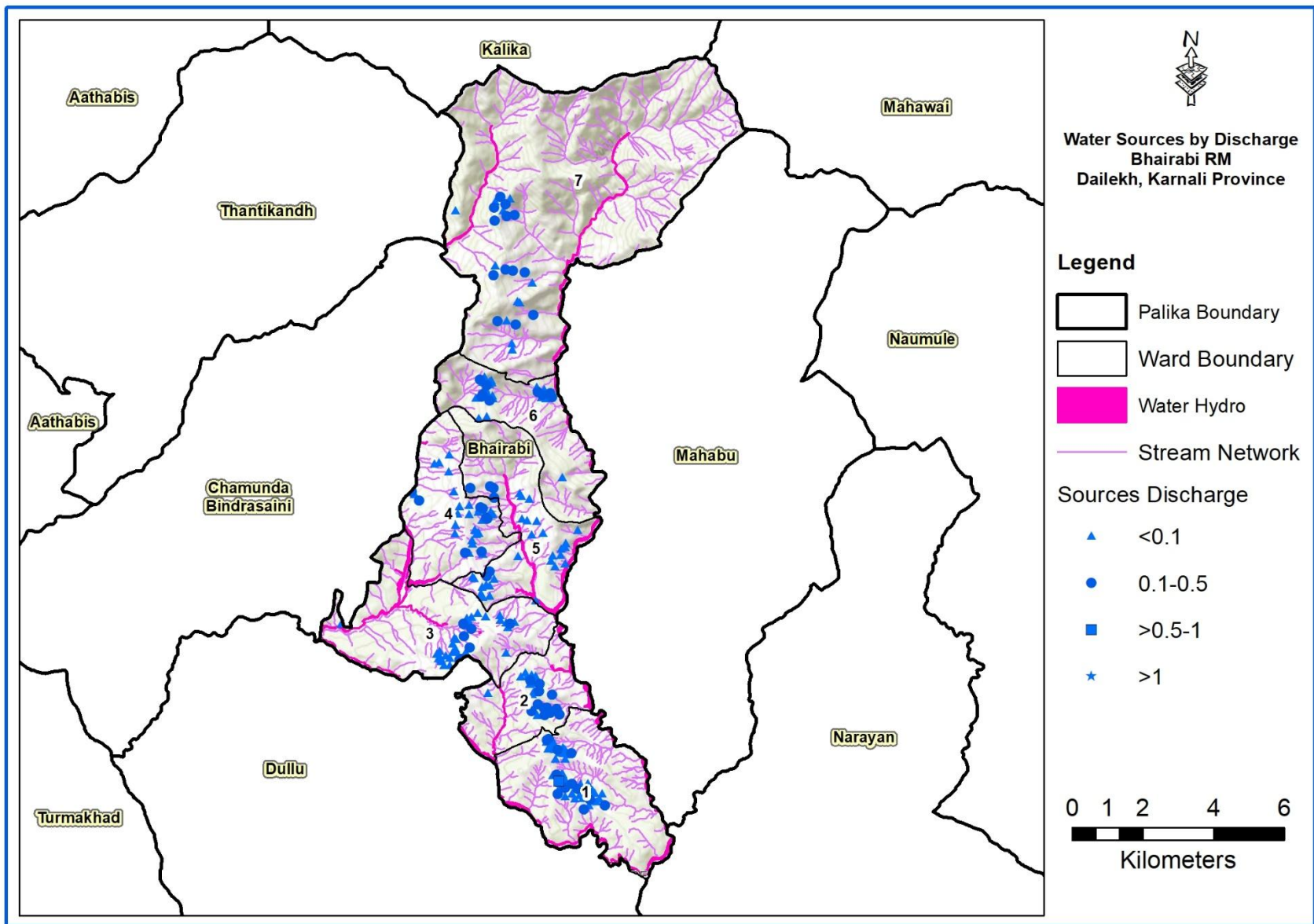
चित्र नं. ८ : अवस्थितिका आधारमा पालिकामा जलस्रोतहरू
 स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची २, TA- १, नमुना स्रोत संख्या २५७

३.२.२ क्षमताका आधारमा

भैरवी गाउँपालिकामा अवस्थित विद्यमान स्रोतहरूमा उपलब्ध पानीको बहाव (परिमाण) को हिसाबले विश्लेषण गर्दा पालिकामा विद्यमान जम्मा स्रोतहरू मध्ये ८३% स्रोतहरूमा पानीको बहाव ०.१ लिटर प्रति सेकेन्ड भन्दा कम रहेको छ, १२% स्रोतहरूमा ०.१ देखी ०.५ लिटर प्रति सेकेन्ड, २% स्रोतहरूमा ०.५ देखी १ लिटर प्रति सेकेन्ड रहेको छ भने ३% स्रोतहरूमा १ लिटर प्रति सेकेन्ड भन्दा बढि पानीको बहाव पाईएको छ । यसरी यस पालिकाका धेरैजसो मूलमुहानहरूमा पानीको परिमाण क्षमता अति न्यून रहेको देखिन्छ जसले गर्दा यस्ता मुलहरूको उपयोग गरि खानेपानी आयोजना निर्माण गर्दा नजिकमा रहेका एक भन्दा बढी मुलहरूको पानी संकलन गर्नुपर्ने अवस्था देखिन्छ साथै स्रोत संरक्षण तथा पुनर्भरण गरि स्रोतको क्षमता वृद्धि गर्नु पर्ने देखिन्छ । विद्यमान जलस्रोतको क्षमता विश्लेषणबाट यस पालिकामा खानेपानी संग जोडेर बहु-उपयोग आयोजना तर्जुमाको सम्भावना कम देखिन्छ । तलको चित्रहरूमा विद्यमान स्रोतहरूको क्षमता विश्लेषण र भौगोलिक अवस्थिति प्रस्तुत गरिएको छ ।

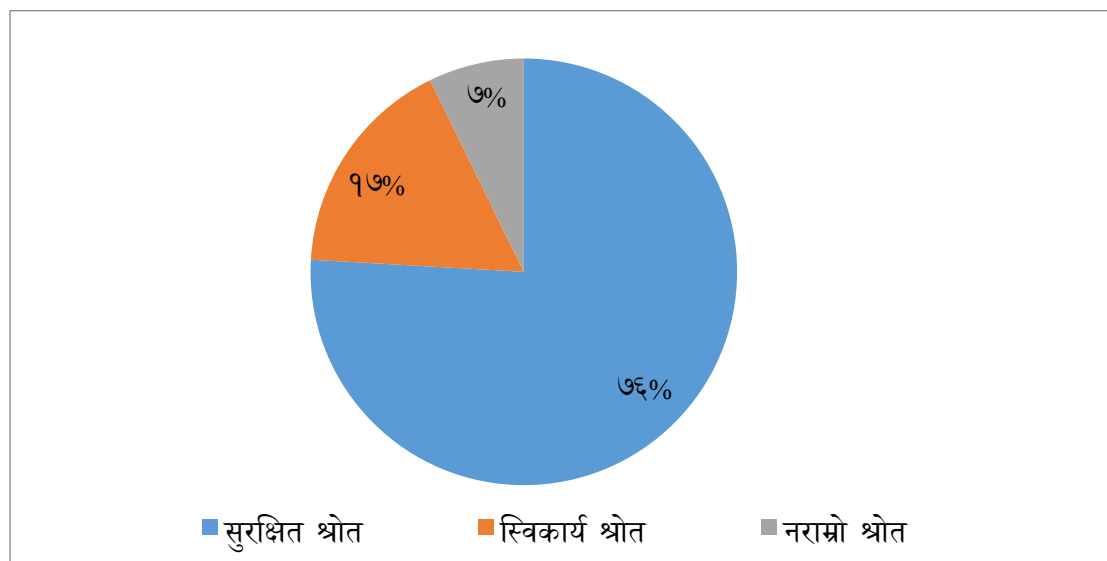
चित्र नं. ९ : क्षमता (लिटर प्रति सेकेन्ड पानीको बहाव) का आधारमा जलस्रोतहरूको विश्लेषण
 स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची २, TA-१, नमुना स्रोत संख्या २५७

चित्र नं. 10 : स्रोतको भौगोलिक अवस्थिति विश्लेषण नक्सा

३.२.३ गुणस्तरका आधारमा

भैरवी गाउँपालिकामा विद्यमान मूल मुहान स्रोतहरूका पानीको गुणस्तरलाई विश्लेषण गर्दा अधिकांश स्रोतहरूमा पानीको गुणस्तर स्वीकार्य स्तरको अर्थात् साधारण प्रशोधन गरेमा पिउनको लागि सुरक्षित हुन सक्ने रहेको पाईएको छ । स्थानीय समुदायको खानेपानी गुणस्तर धारणाको आधारमा तथ्यांक विश्लेषण गर्दा पालिकामा विद्यमान मूलमुहान स्रोतहरू मध्ये ७६% स्रोतहरूमा सुरक्षित गुणस्तरको पानी, १७% स्रोतहरूमा स्वीकार्य गुणस्तरको पानी, र ७% स्रोतहरूमा नराम्रो गुणस्तरको पानी रहेको स्थिति तथ्यांकले देखाएको छ । मूल मुहान स्रोतहरूको पानीको गुणस्तर विश्लेषण तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

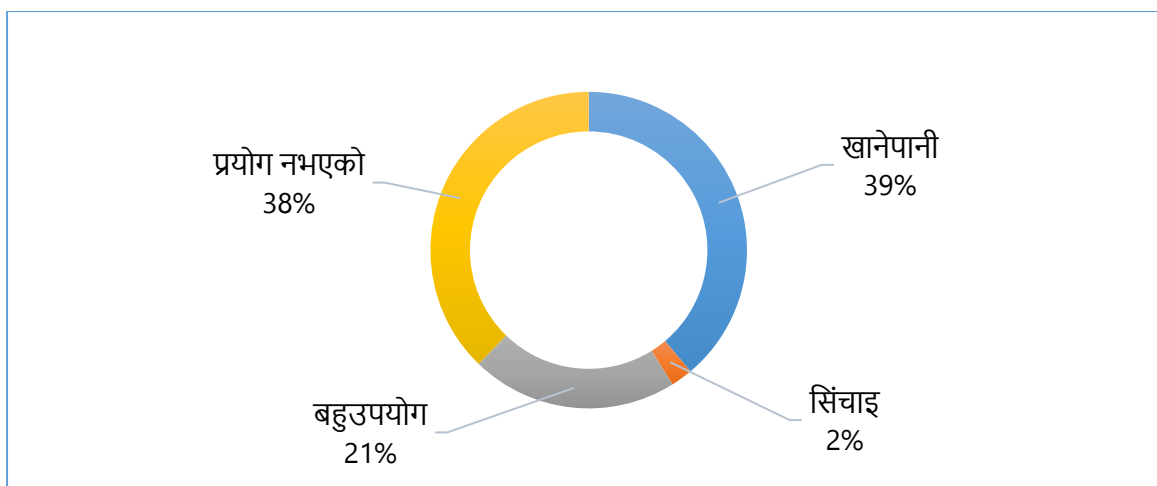

चित्र नं. ११ : विद्यमान मूलमुहान स्रोतहरूमा उपलब्ध पानीको गुणस्तर विश्लेषण
स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची ३, TA-२, नमुना स्रोत संख्या ८६

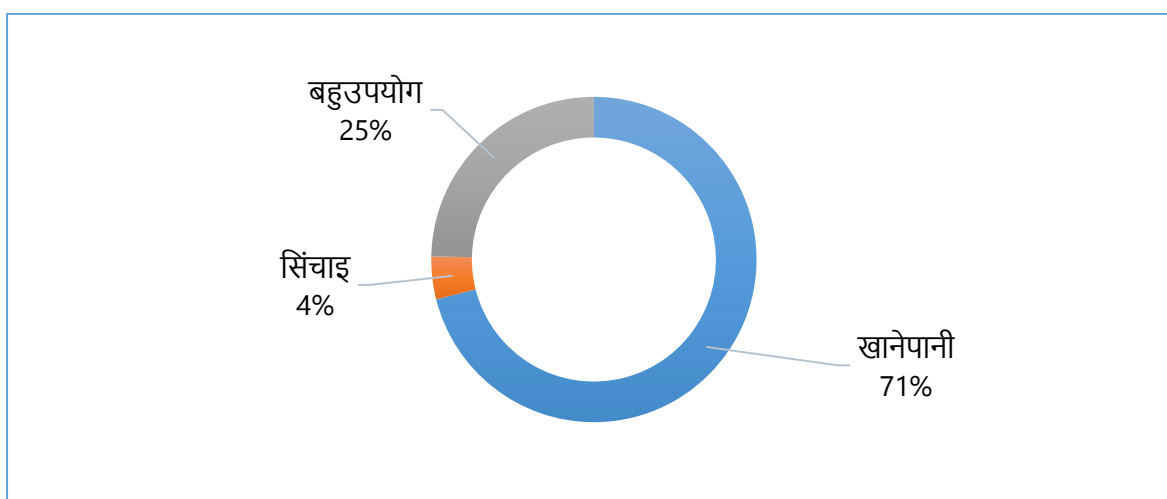
३.२.४ विद्यमान उपयोग र उप-जलाधार क्षेत्रहरूमा सम्भावित उपयोगका आधारमा

यस पालिकाका विद्यमान जलस्रोतहरूको उपयोगको स्थिति विश्लेषण गर्दा ६२% स्रोतहरू हाल समुदायले उपयोग गरिरहेका । यसरी पालिकाका ३८% स्रोतहरू हाल समुदायले उपयोग नगरी प्राकृतिक बहावमा रहेको छ जसले स्थानीय पर्यावरण सम्बर्द्धनमा सहयोग पुगेको छ । हाल ३९% स्रोतहरू खानेपानी प्रयोजनमा, २% स्रोतहरू सिंचाइमा र २१% स्रोतहरू बहुउपयोगमा रहेको देखिन्छ । प्रयोग नभएका मूलमुहान स्रोत संख्या धेरै देखिए तापनि यस्ता स्रोतहरूको क्षमता निकै कम भएको देखिएको छ ।

स्रोतहरूको भविष्यमा प्रयोग हुन सक्ने सम्भावनाको अध्ययन गर्दा, पालिकाको भौगोलिक क्षेत्र भित्र रहेका जम्मा ८९५ वटा जलस्रोतहरू मध्ये ७१% स्रोतहरू खानेपानी तथा सरसफाई प्रयोजनमा उपयोग हुने देखिन्छ, ४% स्रोतहरू सिंचाइ प्रयोजनमा उपयोग हुने देखिन्छ, र २५% स्रोतहरू बहुउपयोग हुने देखिन्छ । यस पालिकाका ४ उपजलाधार क्षेत्रहरू छामघाट, पोरिगाड, रामघाट, र गडजिउलामा जलस्रोतको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गरेमा स्रोतहरूको भविष्यमा उपयोग गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । पालिकाका जलस्रोतहरूको भविष्यमा हुन सक्ने परिप्रयोगको विश्लेषण तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चित्र नं. 12 : विद्यमान परिप्रयोगका आधारमा जलस्रोत विश्लेषण
 स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची २, TA-१, नमुना स्रोत संख्या ८९५

चित्र नं. 13 : सम्भावित परिप्रयोगका आधारमा जलस्रोत विश्लेषण
 स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची २, TA-१, नमुना स्रोत संख्या ८९५

३.३ विद्यमान खानेपानी योजनाहरुको अवस्था विश्लेषण

यस पालिकामा रहेका ४१ वटा विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरुबाट २७९१ घरधुरीहरुलाई पाइपलाइन खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको छ । विद्यमान आयोजनाहरु मध्ये ३९% आयोजनाहरुको सञ्चालन व्यवस्थापन अवस्था व्यवस्थित रहेको छ, ७% आयोजनाहरुको सञ्चालन व्यवस्थापन सन्तोषजनक रहेको छ भने ५४% आयोजनाहरुको सञ्चालन व्यवस्थापन अवस्था अव्यवस्थित अर्थात् न्युन स्तरको रहेको छ । साथै यस पालिकामा हाल ११ वटा खानेपानी आयोजनाहरु निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन् जसबाट ७७६ घरधुरीहरुलाई पाइपलाइन खानेपानी सेवा उपलब्ध हुने देखिन्छ । विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरुको सञ्चालन अवस्था देहाय अनुसार रहेको देखिन्छ ।

तालिका - 15: विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरुको सञ्चालन अवस्था

वडा नं.	सेवा क्षेत्रका लाभान्वित घरधुरी	प्रयोग गरिएका स्रोत			सञ्चालन अवस्था			निर्माणाधिन योजना	
		व्यवस्थित योजना	अव्यवस्थित योजना	असुरक्षित योजना	व्यवस्थित	सन्तोष जनक	अव्यवस्थित	योजना संख्या	सेवा क्षेत्रका घरधुरी संख्या
१	८९१	४	१	०	१	०	४	१	३२५
२	२९०	२	०	०	१	०	१	४	२०९
३	४२४	३	०	०	३	०	०	३	८६
४	१०५	१	०	०	१	०	०	०	०
५	२७६	५	०	०	२	०	३	०	०
६	३५१	७	०	०	२	१	४	१	२०
७	४५४	१८	०	०	६	२	१०	२	१३६
जम्मा	२७९१	४०	१	०	१६	३	२२	११	७७६
%					३९%	७%	५४%		

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, वास प्लान सर्भे

३.३.१ विद्यमान योजनाहरु र सेवाक्षेत्र

यस पालिकाका ४१ वटा विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरुबाट २,७९१ घरपरिवारका २०८६९ जनसंख्यालाई पाईपलाईन खानेपानी सेवा वितरण भएको छ । यस पालिकाका धेरैजसो विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरुले ५० भन्दा कम घरधुरीलाई सेवा पुराएको देखिन्छ । साना आयोजनाहरुले ५ घरधुरीलाई स्व-सेवा पुराएको देखिन्छ भने ठुला आयोजनाले ७५१ घरधुरीहरुलाई पाइपलाईन खानेपानी सेवा वितरण गरेको देखिन्छ । विद्यमान आयोजनाहरुले समेटेका वडागत बस्तिहरु र घरसंख्या तथा जनसंख्या विवरण देहायको तालिका अनुसार रहेको छ ।

तालिका - 16: विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरु र सेवाक्षेत्र विवरण

वडा नं.	योजना संख्या	लाभान्वित वस्तिहरु	लाभान्वित घरधुरी	पुरुष	महिला	जम्मा जनसंख्या
१	५	जलजले, अछामी टोल सुगाबाडा टोल माटिखाना टोल, मडासैन टोल, शार्किबडा, वारिडाडा, पारिडाडा नाघर, माझाघर माटिखान	८९१	३२०६	३६३६	६८४२
२	२	कर्न टोल डाडा टोल खाली टोल, कैन भण्डारी टोल सिमापाटा टोल धाराखोला टोल बालासैन टोल	२९०	८५८	९४३	१८०१
३	३	लम्जी, पोखरा टोल, कोइराला गाँउ	४२४	१४८९	१६०८	३०९७
४	१	न्युरा	१०५	४००	३६१	७६१
५	५	डोक्रा, ओखलढुङ्गा टोल, गैनी, डोक्रा गाँउ	२७६	११३८	१२०१	२३३९
६	७	तोरीमुल टोल, खम्मागाडे, तिज डाँडा, चौकेलीगैरा, कुर्माकोट, घुम्टीडाँडा	३५१	१३६६	१३६०	२७२६

७	१८	भाटिचौर मल्ल टोल गुरुङ्ग टोल र मिजार टोल, बराल टोल सुनार टोल, भक्तडाँडा, डन्सुर, भिरकुना, माझगाँउ तल्लो टोल, कडेल, वि क टोल तारामी टोल, गौतम टोल पौडेल टोल र अधिकारी टोल, लेख टोल, माझगाँउ र डाँडा टोल, महादेवस्थान र भैरवस्थान, झारलखर्क, मोतिखर्क, पौडेल टोल, ठाडो खर्क टोल, ढुङ्गाउचाउने पानीपोखरा र गाबुगौडा, सिलंगी रावतकोट डाँडिमाडी चक्रर्ता कोइरालगाँउ डाँडा र सिरलिपाटा	४५४	१६२८	१६७५	३३०३
	४१	जम्मा	२७९१	१००८५	१०७८४	२०८६९

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, वास प्लान सर्भे

३.३.२ विद्यमान योजनाहरुको सञ्चालन अवस्था

भैरवी गाउँपालिकामा विभिन्न निकायहरुबाट जम्मा ४१ वटा खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाहरु निर्माण सम्पन्न भएका छन जसबाट वडा नं १ देखी ७ सम्मका २७९१ घरधुरीहरु लाभान्वित भएका छन् । निर्माण सम्पन्न भएका आयोजनाहरुको सञ्चालन व्यवस्थापन नराम्रो भएको कारणले गर्दा आयोजनाले निर्धारित सुविधास्तरको खानेपानी सेवा वितरण गर्न नसकेको देखिन्छ । कुनै पनि योजनाहरुको दिगोपनाको लागी प्राविधिक मापदण्ड अनुसार निर्माण गर्नुका साथै नियमित मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन व्यवस्थापन भएको हुनुपर्दछ । मर्मत सम्भारको अभावमा कुनैपनि आयोजनाले आफ्नो डिजाईन अवधिभरि सेवा दिन सक्दैन । यस गाउँपालिकाका खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाहरुको सञ्चालन व्यवस्थापन तथा मर्मत सम्भारको अवस्था कमजोर रहेको देखिन्छ । निर्माण सम्पन्न भएका ४१ वटै योजनाहरुको व्यवस्थापनका साथै मर्मत सम्भारको पाटो कमजोर रहेको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका ४१ वटा योजनाहरु मध्ये २६ वटा योजनाहरु जलस्रोत विकास समितिमा दर्ता भएका, ३५ वटा उपभोक्ता समितिहरु अस्तित्वमा रहेका, २४ वटा योजनाहरुले मात्र मर्मत सम्भार कार्यकर्ता राखेका, ३८ वटा योजनाहरुले आफ्ना खातापाता आफै अपडेट गर्ने गरेका, १८ वटा योजनाहरुले मात्र नियमित बैठक बस्ने गरेका, ९ वटा योजनाहरुले मात्र वार्षिक साधारणसभा गरेका, २० वटा योजनाहरुले नियमित पानी शुल्क उठाउने गरेका छन । योजनाहरुको प्रादर्शिताको लागी सार्वजनिक सुनुवाई, जनलेखापरीक्षण, नियमित उपभोक्ता समितिको बैठक, उपभोक्ता समितिकोहरुको क्षमता विकासका कृयाकलापहरु, मर्मत सम्भार कार्यकर्ताको नियुक्ति र परिचालनका साथै पानी सुरक्षा योजना तयार गरि लागु गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका - १७: विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरुको सञ्चालन अवस्था विवरण

क्र.सं.	विवरण	संख्या	कैफियत
१	पालिकामा रहेका जम्मा विद्यमान खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाहरु	४१	
२	जलस्रोत समितिमा दर्ता भएका योजनाहरु	२६	
३	सक्रिय उपभोक्ता समिति भएका योजनाहरु	३५	
४	नियमित उपभोक्ता समितिको बैठक बस्ने योजनाहरु	१८	
५	नियमित साधारणसभा गर्ने योजनाहरु	९	

६	नियमित जनलेखापरिक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाइ गर्ने योजनाहरु	९	
७	नियमित पानी महशुल संकलन गर्ने योजनाहरु	२०	
८	मर्मत सम्भार कार्यकर्ता राखि परिचालन गर्ने योजनाहरु	२४	
९	पानी सुरक्षा योजना तयार गरी लागु गर्ने योजनाहरु	०	
१०	मर्मत सम्भार कार्यविधि तयार गरी लागु गर्ने योजनाहरु	०	
११	मर्मत सम्भार कोष भएका योजनाहरु		
१२	मर्मत सम्भारका लागी आवश्यक जगेडा सामग्री भएका योजनाहरु	०	
१३	आफै लेखा व्यवस्थापन गर्ने योजनाहरु	३८	
१४	बैक खाता भएका योजना संख्या		
१५	खेर गएको पानीलाई आयआर्जनमा सदुपयोग गर्ने योजनाहरु	०	

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, वास प्लान सर्भे

३.३.३ विद्यमान खानेपानी योजनाहरुको सुविधास्तर विश्लेषण

जलउपयोग गुरुयोजनाको तथ्यांक अनुसार यस पालिकाका ५% घरधुरीले मात्र आधारभूत खानेपानी सुविधास्तर पाएको देखिन्छ भने ९५% घरधुरीहरुको सिमित सुविधास्तरको खानेपानी सेवा अर्थात् आधारभूत भन्दा तल्लो स्तरको खानेपानी सुविधा रहेको देखिन्छ । वडा नं. २ र ३ का सबै घरधुरीहरुको सुविधास्तर आधारभूत भन्दा तल रहेको छ । यस पालिकाका कुनै पनि घरधुरीले हाल सुरक्षित व्यवस्थापन भएको स्तरको खानेपानी सुविधा पाएका छैनन् । हाल भैरवी गाउँपालिकामा विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरुबाट उपभोक्ता घरधुरीहरुलाई उपलब्ध खानेपानी सुविधास्तर अवस्था देहाय अनुसार रहेको देखिन्छ ।

तालिका - १८: विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरुको सुविधास्तर

वडा नम्बर	जम्मा घरधुरी संख्या	सुविधास्तर वर्गिकरण (घरधुरी संख्या)				कैफियत
		सुविधा नभएका	सिमित सुविधा भएका	आधारभूत सुविधा भएका	सुरक्षित व्यवस्थापन सुविधा भएका	
१	८९१	०	८०५	८६	०	
२	२९०	०	२९०	०	०	
३	४२४	०	४२४	०	०	
४	१०५	०	९५	१०	०	
५	२७६	०	२६४	१२	०	
६	३५१	०	३३२	१९	०	
७	४५४	०	४३२	२२	०	
जम्मा	२७९१	०	२६४२	१४९	०	
प्रतिशत		०%	९५%	५%	०%	

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, वास प्लान सर्भे

३.३.४ निर्माणाधीन योजनाहरु र लक्षित सेवा क्षेत्र

यस पालिकामा हाल १० वटा खानेपानी आयोजनाहरु निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन् जसले ४५४ घरधुरीका २६०१ जनसंख्यालाई पाइपलाइन खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउनेछ । निर्माणाधीन आयोजनाहरुले सेवा पुराउने ४५४ घरधुरीहरु मध्ये २४% दलित, ४% जनजाती, ७०% बाहुन/क्षेत्री/सन्ध्यासी र २% अन्य रहेका छन् । निर्माणाधीन आयोजनाहरुले सेवा पुराउने क्षेत्रको वडागत समक्षिप्त विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । साथै यी आयोजनाहरुको बिस्तृत सेवाक्षेत्र विवरण अनुसूची ६ OS-१ र अनुसूची ६ OT-१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - १९: निर्माणाधीन खानेपानी आयोजनाहरुको वडागत सेवाक्षेत्र विवरण

वडा नं.	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	दलित	जनजाती	नेवार	मुस्लिम	बाहुन/क्षेत्री /सन्ध्यासी	अन्य
२	४	२०९	४९	०	०	०	१६०	०
३	३	८६	४०	०	०	०	४६	०
७	३	१५९	२०	१८	०	०	१११	१०
जम्मा	१०	४५४	१०९	१८	०	०	३१७	१०
प्रतिशत		१००%	२४%	४%	०%	०%	७०%	२%

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, वास प्लान सभ

३.४ विद्यमान सरसफाई अभ्यासको अवस्था विश्लेषण

३.४.१ बस्तीहरुको खुल्ला दिशामुक्त क्षेत्र तथा पूर्ण सरसफाई स्थिति

भैरवी गाउँपालिकाका हरेक घरधुरीमा शौचालय निर्माण भई पालिका खुल्ला दिशामुक्त घोषणा भएको छ । वडागत नमुना घरधुरी सर्वेक्षणको तथ्यांक अनुसार हाल सबै घरधुरीहरुमा शौचालय निर्माण भएको देखिन्छ । तैपनि पालिकामा केही सामाजिक कुरीतिहरु जस्तै: महिनावारी भएको केहि दिन सम्म चर्पी र पानीको धारा प्रयोग नगर्ने प्रचलन अझै पनि रहेको र सार्वजनिक शौचालयको सुविधा पर्याप्त नरहेको समेतको कारणले अझै पनि खोला खोल्सामा खुल्ला दिशा देख्न सकिन्छ । त्यसैगरी गाउँपालिकाका करिब प्राय सबैजसो ग्रामिण क्षेत्रका घरधुरीहरुले पशुपालन गर्ने गरेको तर गोठेमल व्यवस्थापनको अवस्था अत्यन्त न्यून स्तरको रहेको देखिन्छ । सरसफाईका अन्य महत्वपूर्ण अंगहरु अन्तरगत भाडासुकाउने चांग र फोहरुफाल्ने खाडलहरु व्यवस्थापन पनी एकदमै न्यून घरधुरीहरुमा देखिन्छ । यस पालिकामा व्यवस्थित पशुपालन र गोठेमल व्यवस्थापन भएका घरधुरी १२% मात्र देखिन्छ । त्यस्तै चाड जुठ्यान भएका र व्यवस्थित ठोस फोहोर व्यवस्थापन भएका घरधुरी ५०% भन्दा कम रहेका छन् ।

आगामी दिनहरुमा यस पालिकामा घरायसी तथा व्यक्तिगत सरसफाईका क्रियाकलापहरुमा पालिकाले प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ । यस पालिकाका कुनै पनि वडा हाल सम्म पूर्णसरसफाई उन्मुख क्षेत्र घोषणा भएका छैनन् । यस पालिकाको समग्र सरसफाई स्थिति र सरसफाईका विभिन्न सूचकहरुको विद्यमान अवस्था विश्लेषण निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका - 20: घरायसी सरसफाई तथा स्वच्छताको विद्यमान अवस्था

वडा नम्बर	जम्मा घरधुरी संख्या	शौचालय भएका घरधुरी संख्या	सुधारीएका शौचालय भएका घरधुरी संख्या	घरधुरी स्तरको अन्य सरसफाईको अवस्था विश्लेषण					पूर्ण सरसफाई	
				सावुन सहितको हात धुने स्थान रहेका घरधुरी	चाड जुठ्यान भएका घरधुरी	व्यवस्थित ठोस फोहोर व्यवस्थापन भएका घरधुरी	व्यवस्थित दिसा जन्य लेदो व्यवस्थापन भएका घरधुरी	व्यवस्थित पशुपालन र गोठेमल व्यवस्थापन भएका घरधुरी	घोषणा भएको छ/छैन	योजना छ भने लक्षित समय
१	५८०	५४०	४०	४९३	२७३	२७८	५४०	७०	छैन	५ वर्षमा
२	५६५	५५३	१२	४८०	२६६	२७१	५५३	६८	छैन	५ वर्षमा
३	८५०	८००	५०	७२३	४००	४०८	८००	१०२	छैन	५ वर्षमा
४	५२३	४५०	७३	४४५	२४६	२५१	४५०	६३	छैन	५ वर्षमा
५	५३१	४९७	३४	४५१.३५	२५०	२५५	४९७	६४	छैन	५ वर्षमा
६	४५९	४३९	२०	३९०.१५	२१६	२२०	४३९	५५	छैन	५ वर्षमा
७	५६८	५६८	०	४८२.८	२६७	२७३	५६८	६८	छैन	५ वर्षमा
जम्मा	४०७६	३८४७	२२९	३४६५	१९१६	१९५६	३८४७	४८९		
प्रतिशत	१००%	९४%	६%	८५%	४७%	४८%	९४%	१२%		

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, वास प्लान सभै

३.४.२ विद्यालय तथा सार्वजनिक स्थलको सरसफाई अवस्था

समुदाय तथा घरपरिवारको सरसफाई तथा स्वच्छता व्यवहारमा परिवर्तनका लागि विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र सार्वजनिक संस्थाहरुमा सरसफाई र स्वच्छता व्यवहार कार्यान्वयन गर्नु अति आवश्यक हुन्छ । व्यक्तिगत सरसफाई तथा स्वच्छता व्यवहार परिवर्तनका लागि विद्यालय एउटा महत्वपूर्ण स्थान भएको कारणले समुदायमा सरसफाई र स्वच्छता कायम गर्न विद्यालयको सरसफाईले संवाहकको रुपमा काम गर्दछ । गुरुयोजनाको अद्यावधिक तथ्यांक अनुसार यस पालिकामा रहेका सार्वजनिक सेवा संस्थाहरु पालिका कार्यालय, वडा कार्यालय, र स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सरसफाईको अवस्था राम्रो देखिन्छ । यस पालिकामा रहेका जम्मा ४४ वटा विद्यमान सामुदायिक विद्यालयहरुमा खानेपानी र शौचालयको व्यवस्था र दिशाजन्य लेदोको व्यवस्थित व्यवस्थापन भएको भएतापनि ७ वटा विद्यालयहरुमा मात्र व्यवस्थित ठोस फोहोर व्यवस्थापन भएको देखिन्छ ।

तालिका - 21: विद्यालय र सार्वजनिक सेवासंस्थाहरुमा सरसफाई र स्वच्छताको विद्यमान अवस्था

क्रम संख्या	संस्थाको किसिम	संस्थाको संख्या	खानेपानीको व्यवस्था भएका	शौचालयको व्यवस्था भएका	अन्य सरसफाई स्थिति		कैफियत
					व्यवस्थित ठोस फोहोर व्यवस्थापन भएका	व्यवस्थित दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन भएका	
१	सामुदायिक विद्यालयहरु	४४	४४	४४	७	४४	
२	स्वास्थ्य संस्थाहरु	७	७	७	७	७	
३	वडा कार्यालयहरु	७	७	७	७	७	
४	गाउँपालिका कार्यालय	१	१	१	१	१	

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, वास प्लान सर्भे

३.४.३ वातावरणीय सरसफाइको अवस्था

खुला दिसा र यसको प्रभाव: भैरवी गाउँपालिका खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भइसकेको छ र गाउँपालिकाका सबै टोलका मानिसहरुमा व्यक्तिगत र घरायसी सरसफाइका बारेमा चेतना विकास हुँदै आएको देखिन्छ । शत प्रतिशत घरधुरीमा चर्पी निर्माण भएको र प्रयोगमा समेत हाल चेतना बढ्दै गएको छ तर पनि पूर्ण सरसफाइको क्षेत्रमा धेरै कार्य गर्न अझै बाँकी देखिन्छ ।

स्वास्थ्य संस्था र विद्यालयहरुमा खानेपानी, शौचालयको सुविधा नभएका वा पर्याप्त संख्यामा नभएका, महिला अपाङ्गता बालबालिकामैत्री नभएका र सरसफाइको व्यवस्थापन नभएको अवस्था छ । यस गाउँपालिकामा हालसम्म सार्वजनिक शौचालयहरु निर्माण भएका छैनन् । यस्तो अवस्थामा अझै पनि वास्तविक खुला दिशामुक्त समाज निर्माणको लागि सार्वजनिक संस्था, विद्यालय र स्वास्थ्य सेवासंस्थाहरुमा खानेपानी र सरसफाइको सुविधास्तर बढाउनु पर्ने अनिवार्य देखिन्छ ।

ठोस फोहर, सिनोको विसर्जन र प्रभाव: मानवीय तथा अन्य क्रियाकलापहरुबाट फोहरका रूपमा ठोस वा अर्धठोस वस्तुहरु निस्कने गर्दछन् । गाउँस्तरमा धेरै प्रकारका फोहरहरु देखिन्छन् जसमध्ये कृषिजन्य फोहर, निर्माणजन्य फोहर, घरायसी फोहर, पशुजन्य र सिनो, प्लास्टिक आदि प्रमुख हुन् । कृषिजन्य फोहर, निर्माणजन्य फोहर, घरायसी फोहर र सिनोलाई निश्चित ठाउँमा फाल्ने अनि गोठहरुको राम्रो व्यवस्थापन गर्ने गरेको खण्डमा वातावरणीय प्रदूषण र पानीजन्य प्रदूषण हुने सम्भावनालाई निकै कम गर्न सकिन्छ । प्लास्टिकजन्य फोहरलाई संकलन गरी पुनर्प्रयोगको लागि पठाउने व्यवस्था गरी सहरोन्मुख बस्ती र विद्यालय वरिपरिको वातावरण सुन्दर बनाउन सकिन्छ ।

शहरोन्मुख बस्तिहरुको फोहर व्यवस्थापन: भैरवी गाउँपालिकाका धेरैजसो वडाहरुमा ग्रामीण विशेषता रहेको पाइन्छ भने कतिपय वडा र प्रमुख बस्तीहरु शहरोन्मुख अवस्थामा रहेको पाइन्छ । यस गाउँपालिकाका शहरोन्मुख बस्तीहरुमा व्यवस्थित योजना बनाएर खानेपानी, सार्वजनिक शौचालय, ठोस फोहरको व्यवस्थापन इत्यादिको समयमै विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३.४.४ दिसाजन्य लेदो, ठोस फोहर तथा फोहरपानी व्यवस्थापनको विद्यमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा दिसाजन्य ढल निकासको निर्माण भएको छैन । शौचालयका दिसाजन्य फोहर सोहि स्थानमा जमिन मुनि सोसिने खाडल बनाएर वा सेप्टिक टङ्की बनाएर व्यवस्थापन गरिएको छ । फोहर पानी प्रशोधनशाला, ल्याण्डफिल साईट आदि निर्माण भएका छैनन् ।

यस गाउँपालिकामा अझै पनि खुला दिशामुक्त अवस्था सार्थक हुन सकेको छैन । विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानीको सुविधा नभएको कारणले पनि शौचालय प्रयोग हुन सकेका छैनन् ।

गाउँपालिकाले दिसाजन्य लेदो, फोहर पानी र ठोस फोहर व्यवस्थापनका लागि देहायका मुख्यनीतिहरु अवलम्बन गर्ने नीति लिएको छ ।

- खुला दिशा मुक्त अभियानलाई पूर्णता दिन भैरवी गाउँपालिकाले पूर्ण सरसफाइ अभियानलाई निरन्तरता दिएको छ ।
- विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरुको सेवा सञ्चालनमा समस्या देखिकोले सञ्चालन कार्यबिधी बनाई लागु गरिनेछ । साथै एक घर एक धारालाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र सार्वजनिक सेवा कार्यालयहरुमा खानेपानी, सरसफाइ र ठोस व्यवस्थापनको सुविधा विस्तार गरी नियमित अनुगमन गरिनेछ ।
- भैरवी गाउँपालिकाका केहि बस्तिहरु सहरोन्मुख हुँदै गएकोले त्यस्ता बस्ति क्षेत्रहरुमा ठोस फोहर व्यवस्थापनको व्यवस्था मिलाइने छ ।
- गाउँपालिकालाई पूर्ण सरसफाइ युक्त बनाउने कार्यमा गाउँ तथा वडास्तरीय खानेपानी तथा सरसफाइ स्वच्छता समन्वय समितिलाई थप क्रियाशील बनाइनेछ ।

सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धनका लागी आनीबानी तथा व्यवहार परिवर्तन

गुरुयोजना निर्माणका क्रममा संकलित तथ्याङ्क, समुदाय भेटघाट र अन्तरक्रियाहरुको आधारमा घर परिवार, टोल, समुदाय तथा गाउँपालिका स्तरमा निश्चित व्यवहारहरुको परिवर्तन जरुरी देखिएको छ । गाउँपालिकाले तपसिलका मुख्य क्षेत्रमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता र पानीको बहु उपयोगका व्यवहार प्रवर्धनका लागी थप क्रियाकलापहरु संचालन गर्न पर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

- १) पानीको उत्पादनशिल प्रयोग
- २) स्रोत संरक्षण, भू-जल भण्डारण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा विपद जोखिम ब्यवस्थापन
- ३) खानेपानीको शुद्धता तथा सरसफाइ र स्वच्छता
- ४) वातावरणीय स्वच्छता
- ५) पानीको पहुँच र बहुउपयोगमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण

क्र.स.	ब्यवहार परिवर्तन केन्द्रित क्षेत्र	लक्षित वर्ग	जिम्मेवारी	सरोकारवाला निकाय	सञ्चार माध्यम
१	खानेपानी सुद्विकरण	घरपरिवार, विद्यालय तथा सार्वजनिक निकाय	गाउँगाउँपालिका, खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति तथा सार्वजनिक निकाय	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, स्वास्थ्य स्वयंसेविका, स्वयंसेवक तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायिक परिचालन, प्रदर्शनी, सडक नाटक तथा विभिन्न सूचनामुलक सामग्री

२	वास (सरसफाई र स्वच्छता)	घरपरिवार, विद्यालय तथा सार्वजनिक निकाय	गाउँपालिका, खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति, स्वास्थ्य संस्था तथा सार्वजनिक निकाय	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, स्वास्थ्य स्वयंसेविका, स्वयंसेवक तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायिक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरु तथा बैठकहरुमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरु
३	पानीका स्रोत संरक्षण	घरपरिवार, विद्यालय र खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति	खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति, समुदाय तथा गाउँ/गाउँपालिका	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, कृषि समुह (साना किसान) तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायिक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरु तथा बैठकहरुमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरु
४	पानीको उत्पादनशिल तथा बहुप्रयोग	घरपरिवार, समुदाय, साना किसान	खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति, गाउँ/गाउँपालिका तथा विकास साझेदारहरु	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, कृषि समुह (साना किसान) तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायिक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरु तथा बैठकहरुमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरु
५	वातावरणीय स्वच्छता	घरपरिवार तथा समुदाय	विद्यालय, समुदाय, गाउँ/गाउँपालिका तथा सार्वजनिक निकाय, गाउँ/नगर प्रहरी	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, गाउँ/नगरप्रहरी, कृषि समुह (साना किसान) तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था, सुरक्षा निकाय	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायिक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरु तथा बैठकहरुमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरु
६	जलवायु अनुकुलन तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण	घरपरिवार, साना किसान, समुदाय	गाउँ/गाउँपालिका, विद्यालय, कृषि समुह, खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति	बाल तथा युवा क्लव, आमा समूह, गाउँ/नगरप्रहरी कृषि समुह (साना किसान) तथा सामाजिक परिचालन गर्ने संघसंस्था, सुरक्षा निकाय	रेडियो, टेलिभिजन, सामाजिक सञ्जाल, सामुदायिक परिचालन, प्रदर्शनी (हाट बजार, मेला, भेला, विभिन्न अवसरहरु तथा बैठकहरुमा), सडक नाटक तथा विभिन्न सूचना तथा सन्देशमुलक सामग्री, विद्यालय तथा समुदाय स्तरिय प्रतियोगिताहरु, जोखिम पूर्व सूचना प्रणाली

३.५ विद्यमान सिंचाइ योजनाको अवस्था विश्लेषण

यस पालिकाका विभिन्न वडाहरुमा हालसम्म पालिका र बिभिन्न निकायको सहयोग एवं समुदायको आफ्नै लगानीमा ४४ वटा परम्परागत सिँचाई कुलो आयोजनाहरु र ५० वटा लघुसिँचाई गरी जम्मा ९४ वटा सिंचाइ आयोजनाहरु निर्माण भएका छन । उक्त परम्परागत सिँचाई कुलो योजनाहरुबाट यस पालिकाका १०,१४१ रोपनी क्षेत्रफल सिंचित भएको देखिन्छ भने लघुसिँचाई योजनाहरुबाट करिब ७५१ रोपनी क्षेत्रफल सिंचित भएको देखिन्छ । यस पालिकामा हाल एक वटा परम्परागत कुलो सिंचाइ आयोजना निर्माणाधीन रहेको छ जसले ४०० रोपनी जमिन सिंचाइ हुनेछ । पालिकामा रहेका विद्यमान सिंचाइ आयोजनाहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - २२: विद्यमान सिंचाइ आयोजनाहरुको विवरण

वडा नं.	विद्यमान सिंचाइ योजनाहरुको विवरण					निर्माणाधीन सिंचाइ योजना					
	कुलो सिंचाइ					लघु/अन्य सिंचाइ			कुलो सिंचाइ	लघु / अन्य सिंचाइ	
	पक्क संख्या	क्षेत्रफल रोपनीमा	कच्ची संख्या	क्षेत्रफल रोपनीमा	जम्मा क्षेत्रफल (रोपनी)	संख्या	क्षेत्रफल रोपनीमा	संख्या	क्षेत्रफल रोपनीमा	संख्या	क्षेत्रफल रोपनीमा
१	३	७६५	०	०	७६५	९	२९५	०	०	०	०
२	६	१३२०	५	१८५०	३१७०	११	१२४	१	४००	०	०
३	५	५२०	२	२२०	७४०	४	६७	०	०	०	०
४	६	१०२५	१	९०	१११५	१४	१७५	०	०	०	०
५	११	३४३०	०	०	३४३०	९	८५	०	०	०	०
६	१	२००	०	०	२००	३	५२	०	०	०	०
७	४	७९१	०	०	७९१			०	०	०	०
जम्मा	३६	८०५१	८	२१६०	१०२११	५०	७९८	१	४००	०	०

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची ५ SA-८, TA-३, SA-९, TA-४, अनुसूची ६ OS-१, OT-२, OT-३

३.५.१ विद्यमान योजनाहरु र सेवाक्षेत्र

विद्यमान परम्परागत कुलो सिंचाइ सेवा अवस्थाको वडागत विश्लेषण गर्दा वडा नं. ६ मा सबै भन्दा कम क्षेत्रफल अर्थात् २०० रोपनी मात्र सिंचाइ सेवा रहेको र सबै भन्दा बढी वडा नं. ५ मा ३४३० रोपनी कुलो सिंचाइ सेवा भएको देखिन्छ । त्यसै गरि लघुसिंचाइ सेवा अवस्था विश्लेषण गर्दा पालिकाको सबै भन्दा दुर्गम रहेको वडा नं. ७ मा कुनै पनि सिंचाइ सेवा नरहेको देखिन्छ भने सबै भन्दा बढी वडा नं. १ मा २९५ रोपनी जमिनमा सिंचाइ सेवा रहेको देखिन्छ । यस पालिका क्षेत्र भित्रका धेरैजसो जलस्रोतहरुको क्षमता न्युन रहेकोले उपलब्ध जलस्रोतको सन्तुलित रूपमा उपयोग गरि लघुसिंचाइ आयोजनाहरु निर्माण गर्नमा प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिन्छ । विद्यमान परम्परागत सिंचाइ आयोजनाहरुको सेवाक्षेत्र विवरण अनुसूची ८ PL-२ र अनुसूची ८ TA-११ मा प्रस्तुत गरिएको छ । त्यस्तै लघुसिंचाइ आयोजनाहरुको सेवाक्षेत्र विवरण अनुसूची ८ PL-३ र अनुसूची ८ TA-१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.५.२ विद्यमान योजनाहरुको सञ्चालन अवस्था

यस पालिकामा विद्यमान सिंचाइ योजनाहरुको संस्थागत व्यवस्थापन, सञ्चालन तथा मर्मत सम्भारको अवस्था कमजोर रहेको छ । कुनैपनी सिंचाइ आयोजनामा संस्थागत अवधारणा अवलम्बन गरिएको छैन । सिंचाइ योजनाहरुमा उपभोक्ता समिति गठन तथा मर्मत सम्भार कार्यकर्ताको नियुक्ती र नियमित पानी शुल्कको व्यवस्था गरिएको छैन । यसकारण अगामी दिनमा यस गाउँपालिकामा योजनाहरु निर्माण गर्दा गाउँपालिका लगायत अन्य सरोकारबालाहरुले उ.स. तथा सेवा प्रदायकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरि आयोजनाहरुको सञ्चालन व्यवस्थापन र मर्मत सम्भार तथा संस्थागत विकासका क्रियाकलापहरुलाई प्राथमिकताका साथ आयोजनाका क्रियाकलापमा संलग्न गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

यस पालिकाका ४४ वटा परम्परागत कुलो सिँचाई आयोजनाहरूको हालको सञ्चालन अवस्था मुल्यांकन गर्दा १८% आयोजनाहरू मात्र राम्रो सञ्चालनमा रहेका छन्, ७०% आयोजनाहरू आंशिक सञ्चालनमा रहेका र ११% आयोजनाहरूको सेवा सञ्चालन हाल बन्द अवस्थामा रहेको छ । विद्यमान कुलो सिँचाई आयोजनाहरूको वडागत सेवा सञ्चालन अवस्था देहाय अनुसार देखिएको छ ।

तालिका - २३: कुलो सिँचाई आयोजनाहरूको सेवा सञ्चालन अवस्था

वडा नं.	योजना संख्या	राम्रो सञ्चालनमा रहेको	आंशिक सञ्चालनमा रहेको	बन्द भएको
१	३	१	२	
२	११	२	६	३
३	७		६	१
४	७	२	५	
५	११	१	९	१
६	१		१	
७	४	२	२	
जम्मा	४४	८	३१	५
प्रतिशत	१००%	१८%	७०%	११%

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची ५ TA-३ र अनुसूची ५ TA-४

३.५.३ निर्माणाधीन योजनाहरू र लक्षित सेवा क्षेत्र

यस पालिकामा हाल एक वटा परम्परागत कुलो सिँचाई आयोजना निर्माणाधीन रहेको छ जसले वडा नं. २ को सिमखेत, डाबखेत र पार्ये खेतमा ४०० रोपनी जमिन सिँचाई गर्नेछ र १९४ घरधुरिहरूलाई फाईदा पुराउने छ । विद्यमान सिँचाई आयोजनाहरूको विवरण अनुसूची ६ OS-१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.६ विद्यमान जलवायु परिवर्तन अनुकूलन/विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा स्रोत संरक्षण योजनाको अवस्था विश्लेषण

भैरवी गाउँपालिकाको कूल भू-भाग ११८८० हेक्टर रहेको छ र उक्त भू-भाग मध्ये करिब ६०५८ वा ५१% हिस्सा वनजंगलको रहेतापनी हाल वनजंगलमा अतिक्रमण तथा दबाब बढ्दो देखिन्छ । यसका साथै जलवायु परिवर्तनको दिन प्रतिदिनको असरहरू, सहरोंमुख बस्ति विकास, निर्माण गतीबिधीहरू, खेतीपाती, पशुपालनका, वन फडानी, आदि कारण वनजंगल क्षेत्रमा दबाब पर्दै आएको छ भने अर्कोतर्फ पालिका क्षेत्रमा नदी कटान, वर्षातको भल, बाढी र पहिरोहरूका कारणले गर्दा वातावरणमा असर गरेको छ । यस पालिकामा मूल मुहान स्रोतहरूको क्षमता कम भएको हुनाले जलस्रोतको क्षमता वृद्धि गर्न तथा पर्यावरणीय सन्तुलन कायम राख्नको लागि उपजलाधार क्षेत्रमा वनजंगल संरक्षण गर्नु पर्ने देखिन्छ । जलउपयोग गुरुयोजना निर्माणको क्रममा प्राप्त तथ्यांकलाई हेर्दा यस गाउँपालिकामा हालसम्म वातावरण तथा पर्यावरण सम्बन्धी योजना, क्रियाकलापहरू पर्याप्त मात्रामा सञ्चालन नभएको देखिन्छ । यसकारण आगामी दिनहरूमा क्षेत्रगत योजना निर्माण गर्दा वातावरण, पर्यावरण तथा जलवायु अनुकूलन सम्बन्धि कृयाकलापहरू अन्य योजनाहरूको अन्तरनिहित कृयाकलापको रुपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा विद्यमान वातावरण विषयगत आयोजनाहरू ८ वटा रहेका छन् । यस

वर्ष निर्माणाधीन आयोजनाहरू छैनन् । विद्यमान वातावरण विषयगत आयोजनाहरूको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

तालिका - 24: वातावरण तथा पर्यावरण विषयगत विद्यमान आयोजनाहरूको वडागत संख्या

वडा नं.	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन संख्या		विपद जोखिम व्यवस्थापन संख्या		स्रोत संरक्षण योजना संख्या		कैफियत
	विद्यमान	निर्माणाधीन	विद्यमान	निर्माणाधीन	विद्यमान	निर्माणाधीन	
१					१		
३			१				
५	१		१		१		
६					३		
जम्मा	१		२		५		

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची ५ SA-११, TA-६

३.६.१ विद्यमान योजनाहरू र सेवाक्षेत्र

विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण सुधार आयोजनाहरू वडा नं. १ को गुहेली टोल, वडा नं. ३ को दुम्गाडा टोल, वडा नं. ५ को डोक्रा, कुले खर्क, ओखलढुंगा, र वडा नं. ६ को घट्टेभिर, हमाल टोल, पुनटोलमा रहेका छन् । पालिकामा हाल विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण सुधार आयोजनाहरू ८ वटा रहेका छन् जसबाट जम्मा ४०३ घरधुरीहरू प्रत्यक्ष लाभान्वित भएका छन् ।

३.६.२ विद्यमान योजनाहरूको सञ्चालन अवस्था

यस पालिकामा रहेका विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण सुधार आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था विश्लेषण गर्दा २ वटा आयोजना राम्रो सञ्चालनमा रहेको, ३ वटा आयोजना ठिकै सञ्चालनमा रहेको र ३ वटा आयोजना नराम्रो सञ्चालनमा रहेको देखिन्छ । विद्यमान आयोजना क्षेत्रहरूमा सम्भावित समस्या तथा खतराको जोखिमस्तर तथ्यांक विश्लेषण गर्दा ५ वटा आयोजना क्षेत्रमा मध्यम रहेको छ भने ३ वटा आयोजना क्षेत्रमा न्युन रहेको छ । यस पालिकामा रहेका विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण सुधार आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था कमजोर रहेको र उक्त क्षेत्रहरूमा क्षतिको जोखिम रहेकोले स्थानीय उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरि थप जोखिम न्यूनीकरणका उपाय तथा क्रियाकलापहरू गर्नु पर्ने देखिन्छ । विद्यमान आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था र जोखिमस्तरको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

तालिका - 25: विद्यमान वातावरण तथा पर्यावरण सुधार आयोजनाहरूको सञ्चालन अवस्था

वडा नं.	योजनाको संख्या	योजनाको सञ्चालन अवस्था (संख्या)		
		राम्रो	मध्यम	न्युन
१	१	०	१	०
३	१	०	१	०
५	३	३	०	०
६	३	०	३	०
जम्मा	८	३	५	०
प्रतिशत		३७%	६३%	०%

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची ५ SA-११, TA-६

३.६.३ निर्माणाधीन योजनाहरु र लक्षित सेवा क्षेत्र

यस पालिकामा हाल निर्माणाधीन अवस्थाका वातावरण तथा पर्यावरण सुधार विषयगत आयोजनाहरु रहेका छैनन् । पालिकामा यस वर्ष वातावरण तथा पर्यावरण सुधार क्षेत्रमा लगानी गर्ने विकास साझेदारहरु कम रहेको देखिन्छ ।

३.७ विद्यमान जलउर्जा योजनाहरुको अवस्था विश्लेषण

भैरवी गाउँपालिकामा जलउर्जा क्षेत्रमा जम्मा २३ वटा परम्परागत घट्ट र एक वटा सुधारिएको घट्ट सञ्चालनमा रहेका छन् । उक्त घट्टहरुबाट पालिकाका सबै वडाहरुलाई सेवा पुराई राखेको देखिन्छ । गाउँपालिकामा विद्यमान जलस्रोतहरुको क्षमता न्युन रहेको कारण विद्युतका योजनाहरु खासै निर्माण भएको देखिदैन । परम्परागत घट्टको संख्या वृद्धि गर्नको लागि समेत पानीको बहाव न्यून रहेको देखिन्छ । कुटानी पिसानी सेवा गाउँबस्तीको नजिक पुराउनको लागि सानो पानीमा समेत सञ्चालन गर्न सकिने सुधारिएको घट्ट आयोजना निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ । हाल यस पालिकामा कुनै पनि जलउर्जा आयोजना निर्माणाधीन अवस्थामा छैनन् । हाल सञ्चालनमा रहेका विद्यमान जलउर्जा आयोजनाहरुको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

तालिका - २६: विद्यमान जलउर्जा आयोजनाहरुको वडागत विवरण

वडा नं.	विद्यमान जल उर्जा योजनाको विवरण						निर्माणाधीन जलउर्जा योजनाहरुको विवरण	
	विधुतिकरण				पानी घट्ट		विधुतिकरण	पानी घट्ट
	पिको हाइड्रो	माइक्रो हाइड्रो	मिनी हाइड्रो	मेगा हाइड्रो	परम्परागत	सुधारिएको	किसिम/लाभान्वित जनसंख्या	किसिम/लाभान्वित जनसंख्या
१	०	०	०	०	४	०	०	०
२	०	०	०	०	४	१	०	०
३	०	०	०	०	१	०	०	०
४	०	०	०	०	१	०	०	०
५	०	०	०	०	५	०	०	०
६	०	०	०	०	३	०	०	०
७	०	०	०	०	४	०	०	०
जम्मा	०	०	०	०	२२	१	०	०

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची ५ SA-१२, TA-७, TA-८, अनुसूची ६ OS-१, OT-५, OT-६

३.७.१ विद्यमान योजनाहरु र सेवाक्षेत्र

यस पालिकामा मुख्यतया अन्न पिसानी सेवाको लागि जलउर्जाको उपयोग गरि पानीघट्टहरु सञ्चालन भएका छन् । पालिकाका सबै वडाहरुमा पानीघट्ट सेवा सञ्चालनमा रहेका छन् । वर्षा मौसमका ३-४ महिना धेरै सम्म धेरै पानीघट्टहरु सञ्चालन हुने भएतापनि बाह्र महिना सेवा सञ्चालन गर्ने २३ वटा परम्परागत घट्ट र १ वटा सुधारिएको घट्ट यस पालिकामा रहेका छन् । उक्त पानीघट्टहरुबाट पालिका

भित्रीका करिब सबै घरधुरीहरुलाई पिसानी सेवा उपलब्ध भएको छ । तथापी परम्परागत घट्टहरु गाउँबस्ति भन्दा टाढा खोलामा स्थापना हुने भएकोले पिसानी सेवा लिनको लागि धेरै समय लाग्ने र महिलाहरुको लागि सांझबिहान असुरक्षित हुन सक्ने हुँदा यस्तो पिसानी सेवा गाउँबस्ति नजिकमा सानो पानीबाट सञ्चालन हुने सुधारिएको पानीघट्ट स्थापना गरि सुरक्षित र घर नजिकै सेवा विस्तार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

३.७.२ विद्यमान योजनाहरुको सञ्चालन अवस्था

यस पालिकामा हाल बाह्रै महिना सञ्चालनमा रहेका जम्मा २३ वटा पानीघट्टहरुको सञ्चालन अवस्था अध्ययन गर्दा १७ वटा (७५%) घट्टहरु राम्ररी चलेको पाईएको छ भने ६ वटा (२५%) घट्टहरु आंशिक रुपमा चलेको पाईएको छ । परम्परागत घट्ट चल्नको लागि खोलामा पर्याप्त पानी नहुनु र सिंचाइमा धेरै पानी आवश्यक परेका दिनहरुमा घट्ट सञ्चालन गर्नको लागि पानीको क्षमता नपुग्ने आदि कारणले केहि घट्टहरु आंशिक रुपमा चल्ने गरेको देखिन्छ । यस पालिकाका सबै वडाहरुमा सेवा सञ्चालन गरेका विद्यमान पानी घट्टहरुको सञ्चालन कार्य अवस्था निम्न अनुसार रहेको छ ।

तालिका - २७: विद्यमान पानी घट्टहरुको सञ्चालन अवस्था

वडा न.	योजना संख्या	राम्ररी चलेको	आंशिक रुपमा चलेको
१	४	१	३
२	५	४	१
३	१	१	०
४	१	१	०
५	५	३	२
६	३	३	०
७	४	४	०
जम्मा	२३	१७	६
प्रतिशत	१००%	७५%	२५%

स्रोत : जलउपयोग गुरुयोजना, अनुसूची ५ SA-१२, TA-७, TA-८

३.७.३ निर्माणाधीन योजनाहरु र लक्षित सेवा क्षेत्र

यस पालिकामा हाल निर्माणाधीन अवस्थाका जलउर्जा आयोजनाहरु रहेका छैनन् । पालिकामा यस वर्ष जलउर्जा क्षेत्रमा लगानी गर्ने विकास साझेदारहरु कम रहेको देखिन्छ ।

३.८ जलस्रोतहरुको दिगो उपयोगका लागि संस्थागत/उपयोग सम्बन्धि संयन्त्र

भैरवी गाउँपालिकामा जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा साथै कार्यान्वयनको समग्र नेतृत्व गाउँकार्यपालिकाले गर्दै आएको छ । गाउँकार्यपालिकाले पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजना गाउँ कार्यपालिकामा स्वकृतिको लागि प्रस्तुत गर्दछ र स्वीकृत भए पश्चात यो गुरुयोजना गाउँकार्यपालिकाले कार्यान्वयन गर्नेछ । गाउँ कार्यपालिकाले गुरुयोजनामा तर्जुमा भएका योजनाहरु गाउँपालिकाको वार्षिक बजेट, नीति तथा कार्यक्रममा समावेश गरी प्राथमिकता अनुसार योजनाहरु कार्यान्वयन गर्नेछ । साथै

ठुला योजनाहरु कार्यान्वयनका लागि गाउँ कार्यपालिकाले प्राविधिक तथा आर्थिक सहकार्यका लागि प्रदेश सरकार, संघिय सरकार र विकास साझेदारहरुसंग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्नेछ ।

भैरवी गाउँपालिकामा निर्माण भएका वा निर्माणाधीन जलस्रोत योजनाहरुको अनुगमन तथा समीक्षा गरी गाउँकार्यपालिकालाई सुझाव दिने जिम्मेवारी गाउँपालिकास्तरीय जलस्रोत/खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको रहेको छ । यस समन्वय समितिले गुरुयोजनामा उच्च प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरु वार्षिक बजेट नीति तथा कार्यक्रममा समावेस गर्नका लागि गाउँकार्यपालिकालाई सुझाव दिने कार्य समेत गर्दछ ।

यसरी भैरवी गाउँपालिकाको दिगो जलस्रोत व्यवस्थापन तथा जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्नको लागि देहाय अनुसारका संस्थागत संरचनाहरु रहेका छन् ।

- निर्णय गर्ने संरचना: गाउँकार्यपालिका
- कार्यान्वयन गर्ने संरचना: गाउँपालिका कार्यालयका सम्बन्धित शाखाहरु
- अनुगमन गरी सुझाव दिने संरचना: गाउँपालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति

३.९ जलस्रोतमा बिबाद

समुदायमा सामाजिक, राजनीतिक वा आर्थिक कारणले गर्दा पानीका स्रोतहरुको स्वामित्व र स्रोतको पानीको उपयोगमा विवादहरु रहेका पाइन्छन् । भैरवी गाउँपालिकाले विक्रम सम्बत २०७६ मा गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना बनाउँदा तयार गरेको मूलमुहान स्रोतहरुको तथ्यांक र युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजनाले यसै वर्ष सर्वेक्षण गरेको मूल मुहान स्रोतहरुको तथ्यांक विश्लेषणबाट यस पालिकामा जम्मा ८९५ वटा स्रोतहरु विद्यमान रहेका छन् । गाउँपालिकाका ६२% स्रोतहरु हाल विवाद रहित उपयोगमा रहेका छन् र तर्जुमा भएका योजनाहरुमा भविष्यमा उपयोग गर्ने सम्बन्धमा समेत स्रोतहरुमा कुनै विवाद रहेको देखिएन । गुरुयोजना तयारी प्रक्रियामा गाउँपालिका कार्यालय तथा वडाको नेतृत्वमा वडाका निर्वाचित पदाधिकारीहरु, सबै स्थानीय राजनीतिक दलहरु, समुदायका विभिन्न वर्गहरु, महिला र पुरुषहरुको सहभागितामा तथ्याङ्कमा आधारित भएर स्रोतहरुको न्यायोचित, समतामूलक तथा उप जलाधार क्षेत्रमा सन्तुलित उपयोग गर्ने गरी जल उपयोगका आयोजनाहरु तर्जुमा गरेकोले तर्जुमा भएका आयोजनामा स्रोतको उपयोग गर्ने सम्बन्धमा कुनै पनि स्रोतमा विवाद नरहेको हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

गाउँपालिकामा विद्यमान जलस्रोतहरुको तथ्याङ्कको आधारमा जल उपयोगका समग्र क्षेत्रहरुको योजना तर्जुमा एकैपटकमा गरेको कारणले पनि मूलमुहान स्रोतमा कुनै विवाद देखिएन साथै उपजलाधार क्षेत्रका समुदायहरु त्यस क्षेत्रका जलस्रोतहरुको उपयोग गर्ने सरोकारवालाहरु भएकोले गुरुयोजना तर्जुमा गर्दा उपजलाधार क्षेत्रका समुदायहरुको सहभागितामा छलफल गरी निर्णय गरेकोले स्रोत उपयोग सम्बन्धमा कुनै पनि विवाद आएको छैन । यस गुरुयोजना अन्तर्गत तर्जुमा भएका सबै योजनाहरुमा उपयोग हुने मूलमुहान स्रोतहरु वडा तहको कार्यशाला गोष्ठीबाट सर्वसहमतिले निर्णय भएको छ । गुरुयोजना तर्जुमा प्रक्रियामा जलस्रोत ऐन, कानूनका प्रावधानहरुको समेत छलफल गरी योजना तर्जुमा गर्दा नेपालको विद्यमान ऐन कानूनहरुलाई आधार मानी योजना तर्जुमा प्रकृया सम्पन्न गरिएको छ ।

अध्याय ४: गुरुयोजना कार्यन्वयन रणनीति र परिकल्पना

भैरवी गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा कार्य स्थानीय जनप्रतिनिधिहरु लगायत विद्यमान सरोकारवालाहरुको व्यापक सहभागिता, सकृयता तथा चरणबद्ध कार्यतालिका अनुसार गाउँपालिकाका बस्तीहरुको वास्तविक अवस्था, जलउपयोग आयोजनाको सञ्चालन अवस्था, समुदायको सेवा अवस्था, जलस्रोतको अवस्था विश्लेषण, विद्यमान स्रोत साधनहरुको सम्भावना तथा वर्तमानको वास्तविक आवश्यकतामा आधारित भई निर्माण गरिएको छ । विक्रम सम्बत २०८७ सम्म दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने समग्र परिकल्पना गरेर भैरवी गाउँपालिकाले आ.व. २०८०/८१ देखि २०८४/८५ सम्मका लागि क्षेत्रगत रुपमा तपसिलका आवधिक परिकल्पना तथा लक्ष्यहरु सहित जलउपयोग गुरुयोजना तयार गरी यसले निर्धारण गरेका योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई कार्यन्वयन गर्ने लक्ष्य राखेको छ । यस गाउँपालिकाले तपसिल बमोजिमका क्षेत्रगत आवधिक लक्ष्य, रणनीति तथा योजना प्राथमिकीकरणका आधारहरु योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट तय गरेको छ (खण्ड ४.१, ६.१) ।

४.१ स्थानीय तहहरुको रणनीतिक प्राथमिकता

भैरवी गाउँपालिकाले जल उपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गर्दा निम्न अनुसारको पालिकाको क्षेत्रगत विकास परिकल्पना र क्षेत्रगत योजना प्राथमिकीकरण रणनीति निर्धारण गरि यो जल उपयोग गुरुयोजना २०८०-२०८४ तयार गरि कार्यन्वयन गरेको छ ।

१. खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता क्षेत्रको आवधिक परिकल्पना तथा रणनीतिहरु परिकल्पना

सरसफाई र स्वच्छताका लागि सुरक्षित खानेपानी
दिर्घ जीवन र स्वस्थ हुनका लागि बदलौ हाम्रो आनीबानी

योजना छनौट तथा प्राथमिकीकरणका आधारहरु:

नयाँ आयोजनाको लागि:

- खानेपानी सेवास्तर न्युन रहेका बस्तिहरुलाई प्राथमिकता
- शिक्षा स्वास्थ्य सेवा न्युन रहेका क्षेत्रहरुलाई प्राथमिकता
- अति गरिबलाई प्राथमिकता
- समाजमा पछाडी रहेका वर्गहरुलाई प्राथमिकता
- भौगोलिक कठिनईमा रहेका क्षेत्रलाई प्राथमिकता
- लगानी मैत्री वातावरण भएका आयोजनालाई प्राथमिकता

विद्यमान आयोजनाको सेवास्तर वृद्धिको लागि:

- आयोजनाको सेवास्तर वृद्धि तथा सेवा विस्तारको लागि आयोजनाको कार्यगत अवस्था राम्रो भएकोलाई प्राथमिकता

२. सिँचाई क्षेत्रको आवधिक परिकल्पना तथा रणनीतिहरु

परिकल्पना

जिविकोपार्जन, आयआर्जन, सिँचाई छ सपना
यही हो भैरवी जनताको पाँच वर्षे परिकल्पना

योजना छनौट तथा प्राथमिकीकरणका आधारहरु:

- आयआर्जनलाई टेवा पुऱ्याउने तथा प्रती इकाई बढी फाईदा हुने क्षेत्रलाई प्राथमिकता
- प्रतिव्यक्ति कम लागत र बढी जनसंख्या लाभान्वीत हुने योजनाहरुलाई प्राथमिकता
- बढी क्षेत्र समेटने तथा सेवा क्षेत्र बृद्धी गर्न सकिने योजनाहरुलाई प्राथमिकता
- पानीको बहुउपयोग हुने योजनाहरुलाई प्राथमिकता

३. वातावरण तथा पर्यावरण क्षेत्रको आवधिक परिकल्पना तथा रणनीतिहरु

परिकल्पना

जलवायुको स्वच्छता प्रकृतिको धन स्वच्छ वातावरण
स्वस्थ जिवन भैरवी गाउँपालिकाको अभियान

योजना छनौट तथा प्राथमिकीकरणका आधारहरु:

- मुल जलस्रोत क्षेत्र संरक्षण तथा पुनर्धारण, पुनर्भरण, पुनर्प्रयोग लाई प्राथमिकता
- वृक्षारोपण तथा पहिरो रोकथामका क्रियाकलापलाई प्राथमिकता
- भु-क्षय रोकथाम तथा वायो इन्जीनीयरीङ जस्ता कृयाकलालाई प्राथमिकता
- बढी जोखिम क्षेत्रलाई प्राथमिकता

४. जलउर्जा क्षेत्रको आवधिक परिकल्पना तथा रणनीतिहरु

परिकल्पना

श्रीस्थान देखि भुवाथान
पाँच वर्ष भित्र विद्युतिकरण गर्ने भैरवीको अभियान

योजना छनौट तथा प्राथमिकीकरणका आधारहरु:

- बढी जनसंख्या लाभान्वित हुने क्षेत्रका योजनाहरुलाई प्राथमिकता
- आयआर्जन तथा जिविकोपार्जनलाई टेवा पुऱ्याउने क्षेत्रका योजनाहरुलाई प्राथमिकता
- लक्षित वर्गको बसोबास भएको क्षेत्रलाई प्राथमिकता
- मर्मत सम्भार तथा पुनः सञ्चालन गर्नु पर्ने योजनालाई प्राथमिकता

४.२ जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापनका लागि एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन

भैरवी गाउँपालिकाले पालिका क्षेत्रभित्र रहेका ४ वटै उप-जलाधार क्षेत्रहरुमा एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका सिद्धान्तमा आधारित जलउपयोग गुरुयोजना लागु गरी समग्र पर्यावरणको दिगोपनमा संझौता नगरिकन समन्यायिक तवरले आर्थिक-सामाजिक कल्याणहरुको बढोत्तरी गर्नका लागि जल, जमीन तथा सम्बद्ध स्रोत साधनहरुको समन्वयात्मक विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने नीति लिएको छ । एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका निम्न तीन मुख्य आयामहरुलाई आधार मानी यस गाउँपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गरेको छ ।

१. सामाजिक न्याय
२. आर्थिक प्रभावकारिता
३. पर्यावरणीय दिगोपना

जलउपयोग गुरुयोजना, एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनको अवधारणा डब्लिन सिद्धान्तमा आधारित छ ।

सिद्धान्त १: ताजा पानी जीवन विकास र वातावरणका लागि अत्यावश्यकिय, सिमित र संकटापन्न स्रोत हो ।

सिद्धान्त २: जलस्रोतको विकास तथा व्यवस्थापन सबै तहका उपभोक्ता, योजनाकार तथा नीति निर्माताहरू समेत संलग्न हुने एउटा सहभागितामूलक विधि हो ।

सिद्धान्त ३: पानीको प्रबन्ध, व्यवस्थापन तथा सुरक्षामा महिलाहरूले केन्द्रीय भूमिका खेल्छन् ।

सिद्धान्त ४: पानीका सबै प्रतिस्पर्धात्मक उपयोगहरूमा आर्थिक मूल्य रहेको हुन्छ त्यसैले यसलाई आर्थिक बस्तुका रूपमा हेरिनु पर्दछ ।

खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचलाई संयुक्त राष्ट्रसंघले आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा घोषणा गरेको र नेपालको संविधानले समेत आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा आत्मसात गरेकोले यस गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइलाई आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा सेवा विकास गर्ने नीति लिएको छ । यद्यपि, यसलाई पानीका लागि शुल्क तिर्नु पर्दैन भनी अर्थात् हुदैन, तर यस अवस्थामा आधारभूत आवश्यकता पूर्तिका लागि आपूर्ति गरिने पानीको मूल्य सर्बग्राह्य हुनुपर्दछ ।

एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन लागु गर्नको लागि भैरवी गाउँपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजनालाई एक औजारको रूपमा अवलम्बन गरेको छ । एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका डब्लिन सिद्धान्तहरू तथा जलस्रोतको उपयोग एवम् जलस्रोतहरूको संरक्षणका लागि बनेका जलस्रोत सम्बन्धी नेपाल सरकारका ऐन, कानून, नीति एवम् योजनाहरूको परिपालना गर्दै भैरवी गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनाले यसका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न रणनीतिहरू कार्यान्वयन गर्ने नीति लिएको छ ।

- एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन विधि
- सहभागीतामूलक, समावेशी, समुदाय स्तरबाट योजना तर्जुमा गर्ने विधि
- स्थानीयस्तरमा क्षमता निर्माण विधि
- आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा सबैका लागि खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवा ।
- पानीको बहुउद्देश्यीय तथा उत्पादनशिल उपयोग
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सापेक्ष विधि
- पानीको पुनर्भरण, पुनर्धारण र पुनर्प्रयोग सिद्धान्तमा आधारित जलस्रोत संरक्षण

४.३ एकजल अवधारणा

जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन अन्तरगत स्रोतहरूको संरक्षण र व्यवस्थापन, जलाधार र समुदायमा पानीको विद्यमान अवस्था विचार गर्दै दिगो उपयोग नीति र पानीको उत्पादनशिल उपयोगमा एक जल अवधारणाले जोड दिन्छ। एक जल अवधारणाको अवलम्बनले समग्र प्रणालीगत दृष्टीकोणले उपयोग गरी पानीको आपूर्ति र सरसफाइको गुणस्तरिय सेवा, परिणाम र समतामूलक जलस्रोत व्यवस्थापन गरी पानीको दिगोपना हासिल गर्न मद्दत गर्दछ । एक जल प्रणाली अन्तर्गत निम्न कार्यहरू प्राथमिकताका साथ गरिन्छ।

- सुरक्षित रूपमा खानेपानीको व्यवस्थापन, बहु उपयोगी जल प्रणाली र खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिहरू मार्फत प्रभावकारि रूपमा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र व्यवस्थापन,
- दिसाजन्य लेदोको सुरक्षित ढंगले व्यवस्थित तथा दिगो व्यवस्थापन सेवा, त्यसको उपचारका लागि आवश्यक प्लान्ट र त्यसको पुनःउपयोगबाट आर्थिकोपार्जनको अवसरहरू प्रदान गर्ने,
- स्थानीय सरकार र समुदायका साझेदार सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास र जलस्रोतको न्यायोचित व्यवस्थापन गर्ने,

- पानीको दिगो सेवाका लागि राम्रोसंग संरक्षित र व्यवस्थित पानी प्रभावित क्षेत्रहरुमा पारिस्थितिकीय जल प्रभाव सुनिश्चित गर्ने।

भैरवी गाउँपालिकाले गाउँपालिका स्तरको योजना तर्जुमा गोष्ठी मार्फत एक जल अवधारणाको सिद्धान्तलाई अवलम्बन गर्ने गरी एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन कार्यान्वयन गर्ने नीति लिने प्रतिवद्धता गरेको छ । यस गाउँपालिकाले एक जल अवधारणामा तपशिलका कार्यगत सिद्धान्तहरुको कार्यान्वयन गरी एकीकृत एवम् समावेशी जलस्रोत व्यवस्थापन तथा पानीको दिगो बहुउपयोगको विकास गर्ने नीतिमा सरोकारवालाहरुले छलफल गरेका थिए।।

- “सबै पानीको मूल्य हुन्छ” भन्ने सिद्धान्तलाई यस गाउँपालिकाले अवलम्बन गर्नेछ ।
- जलस्रोतको उत्पादनशील तथा बहुउपयोग गरी आर्थिक सम्पन्नता हासिल गर्ने सिद्धान्तलाई यस गाउँपालिकाले अवलम्बन गर्नेछ ।
- जलस्रोत संरक्षण तथा पानीको बहुउपयोग गर्नका लागि कार्यविधि बनाई व्यवस्थित प्रणाली कार्यान्वयन गर्नेछ ।
- जलाधार र उपजलाधार क्षेत्रस्तरमा यस गाउँपालिकाले जलस्रोत व्यवस्थापन र सहकार्य गर्नेछ । गाउँपालिकाले आफ्नो भौगोलिक क्षेत्र भित्रका उपजलाधार क्षेत्रहरुमा जलस्रोत व्यवस्थापन गर्नेछ । साथै गाउँपालिका भन्दा ठुलो भौगोलिक क्षेत्रमा फैलिएको जलाधार क्षेत्र व्यवस्थापनमा सहकार्य गर्नेछ ।
- जलस्रोतको संरक्षण, उपयोग, र व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाले सरकारी निकाय, समुदाय, संस्था, र निजि क्षेत्रसंग साझेदारि तथा सहकार्य गर्नेछ ।
- जलस्रोतको संरक्षण, उपयोग, र व्यवस्थापनमा सबैको सहभागिता हुनेछ र व्यवस्थापन संरचनाहरु समावेशी हुनेछ ।
- जलस्रोतको उपयोग तथा व्यवस्थापन क्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवालाहरुको साझा समस्या तथा चुनौतीहरुलाई यस गाउँपालिकाले एक जल अवधारणा तथा यसको कार्यान्वयन मार्फत दिगो समाधान गर्नेछ ।
- एक जल अवधारणाको कार्यान्वयन मार्फत यस गाउँपालिकाका प्रत्येक व्यक्ति, समुदाय, प्रत्येक सरोकारवाला तथा प्रत्येक समुहको जलाधार वा उपजलाधार क्षेत्रमा दिगो पानीको भविष्य सुरक्षित गर्नमा भूमिका हुनेछ ।

४.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अवधारणा

भैरवी गाउँपालिकाले महिला, पुरुष, यौनिक अल्पसंख्यक, बालबालिका, युवा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित तथा पिछडिएका घर परिवारहरु सबैलाई सन् २०३० सम्ममा नेपाल सरकारको दिगो विकास लक्ष्य वर्तमान अवस्था र भावी मार्गचित्र (एस.डी.जी. रोडम्याप) ले तय गरेको लक्ष्य अनुसारको उच्चस्तरको सेवा पुऱ्याउने परिकल्पना गरेको छ । उच्चस्तरको जलउपयोग सेवाबाट लक्षित वर्ग कोहि पनि नछुट्ने यस गाउँपालिकाको रणनीति रहेको छ ।

गाउँपालिकाको परिकल्पना अनुसार कोहि पनि नछुट्ने गरी सबैलाई आयोजनाहरुको समान तथा न्यायोचित प्रतिफल वितरणको लागि भैरवी गाउँपालिकामा जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गर्दा र यसको कार्यान्वयन गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र दिगो विकासका निम्न रणनीतिहरु अवलम्बन गर्ने नीति लिइनेछ ।

१. समावेशी योजना तर्जुमा तथा प्राथमिकीकरण रणनीति: जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा गर्दा वडा तहमा महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा सबै वर्ग र भौगोलिक समुदायको प्रतिनिधि सहभागितामा विद्यमान सेवास्तर समीक्षा, सेवास्तर उन्नतिको लागि योजना तर्जुमा, र प्राथमिकीकरण गर्ने नीति लिइनेछ ।

२. समावेशी योजना कार्यान्वयन रणनीति: जलउपयोग गुरुयोजनामा प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्दा कोहि पनि व्यक्ति वा वर्ग सेवाबाट नछुट्ने गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । विशेषगरि देहाय अनुसारका व्यक्ति वा वर्गहरू नछुट्ने निश्चितता गरी जलउपयोग आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने नीति लिइनेछ ।

- महिला, पुरुष, यौनिक अल्पसंख्यक, बालबालिका, जलउपयोग सेवाबाट वञ्चितमा परेका घरपरिवारहरू
- सबै जातीय र सबै धार्मिक समुदायहरू
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू
- विपन्न आर्थिक स्तरका घरपरिवारहरू जो जलउपयोग आयोजनाको कार्यान्वयन गर्दा आवश्यक औषत आर्थिक योगदान गर्न असक्षम छन्
- अल्पसंख्यक, जोखिममा रहेका घरपरिवारहरू

३. समावेशी सहभागिता, पारदर्शीता र सुशासन रणनीति: यस जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्यान्वयन प्रक्रियामा पारदर्शीता, सहभागिता र जवाफदेहिताको अभ्यास मार्फत सुशासनको प्रबर्द्धन र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको सुनिश्चितता गराउन तपसिलका नीति लिइनेछ ।

- जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमाको चरण तथा यसको कार्यान्वयनमा समेत महिलाहरूको समान सहभागिता तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, दलित, जनजाति र पिछडिएको वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी सम्बन्धित उपभोक्ताहरूको सकृय सहभागिता रहनेछ ।
- सबै उपभोक्ता समितिहरूमा सम्बन्धित क्षेत्रमा बसोवास गर्ने महिलाहरूको समान तथा विभिन्न जातजातीहरूको समानुपातिक प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गरिनेछ । समितिका प्रमुख पदहरूमा समेत महिलाहरूको कम्तिमा ३३% र सामाजिक विभेदमा परेका जातजातीहरूको समानुपातिक प्रतिनिधित्व अनिवार्य गराइनेछ ।
- गुरुयोजना कार्यान्वयनमा उपभोक्ता समिति गठन तथा पुनर्गठन गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई ध्यान दिदै महिलाहरूको समान सहभागिता तथा दलित, जनजाती तथा पिछडिएको वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरी पदाधिकारी तथा सदस्यहरू समावेश गरिनेछ ।
- जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको क्रममा महिला र सामाजिक विभेदमा परेका जातजातीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि विशेष पहल गरिनेछ । उनीहरूलाई नै लक्षित गरेर विभिन्न क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिनेछन् । क्षमता विकासका कृयाकलापहरूको लागि सहभागी छनौट गर्दा समेत लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई ध्यान दिइनेछ ।
- निर्माण गरिने भौतिक संरचनाहरूलाई आवश्यकता अनुसार महिला, बालबालीका, र अपाङ्गतामैत्री बनाइनेछन । मुख्यतया खानेपानी र सरसफाइ परियोजनाका सबै संरचनाहरू महिलाहरूको महिनावारीको बेलाको स्वच्छता व्यवस्थापन र उनीहरूको घरायसी कार्यबोझ न्यूनीकरण हुनेगरी निर्माण गरिनेछन ।

- गुरुयोजना अन्तरगत निर्माण गरिने सबै आयोजनाहरूमा सुशासन नीति अंगाल्दै अनिवार्यरूपमा सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक समीक्षा र सार्वजनिक परीक्षण गरिनेछन ।

३. दिगोपना र लचकता: यस गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्दा वातावरणीय, प्राविधिक, आर्थिक, संस्थागत दिगोपना र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई विशेष ध्यान दिइ आयोजनाको सेवा सञ्चालन व्यवस्थापन कार्यविधि निर्माण गरी सेवा प्रदायकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ ।

४.५ पानीको उत्पादनशिल प्रयोग

पानीलाई खानेपानी प्रयोजनका लागि मात्रै प्रयोग गर्ने र संस्थागत र दिगो विकासका लागी ध्यान नदिदा समुदायमा योजनाहरू डिजायन अवधीसम्म संचालनमा राखि राख्न समस्या रहेको स्थिति विद्यमान छ। योजनाहरूमा पानी उपयोग बाफतको शुल्क उठाउने र उठेको रकमबाट योजनामा हुन आउने बिभिन्न स-साना मर्मत कार्यहरूमा उपयोग गर्न सकिए योजनाहरूको संचालनलाई सहज र दिगो बनाउन सकिन्छ। गाउँपालिकामा गरिएका प्राविधिक र सामाजिक सर्वेक्षणमा गरिएका छलफलमा पानी शुल्क उठाउने र योजनाहरूको उपभोक्ता स्तरबाटै स्वस्फुर्त समयानुकुल मर्मत सम्भार गर्ने गरेको निकै नै कम अभ्यास छन् । पानीको उपभोगमा पुस्तान्तरण गर्न र दिगो योजनाका लागी संस्थापन व्यवस्थापन, मर्मत सम्भार कोष, पानी शुल्क लगायत पारदर्शि सयन्त्र स्थापना र समावेशीताका सिद्धान्त अवलम्बन गर्नु आवश्यक देखिन्छ। पानीको उत्पादनशिल प्रयोग मार्फत समुदायको आयआर्जन बृद्धी गर्न सकिए कोष उठाउन र योजनाहरूको मर्मत सम्भार समय गरि पानीको उपभोग दिगो र निरन्तर गर्न सकिन्छ।

समुदायमा पानीको बहु-उपयोग मार्फत उत्पादनशील क्षेत्रहरूमा प्रयोग गर्ने, धाराबाट खेरजाने पानी करेशाबारी तथा तरकारी खेतीमा प्रयोग गर्ने, स्रोतहरू उपलब्ध हुने समुदाय तथा बस्तीहरूमा पानीको बहु-उपयोग गर्ने नीति अपनाई खानेपानी संगै आधुनिक सिंचाइका योजनाहरूको पनि कार्यान्वयन गर्ने तर्फ गाउँपालिकाले नीति तर्जुमा गरि कार्यान्वयनमा जानु दिगो योजना कार्यान्वयनका लागी आवश्यक छ । खेरजाने पानीले समुदायको वातावरणलाई फोहोर तुल्याउनका साथै विभिन्न रोगहरू/महामारीहरू समेत निम्त्याउन सक्ने, लामखुट्टे, झिंगा जस्ता किराहरूको प्रकोप बढ्ने हुदा त्यसको उचित व्यवस्थापन गरिने नीति अवलम्बन सहित पानीको प्रयोग मार्फत आयआर्जनका अवसरहरू श्रृजना गर्ने र समुदायले पानीको उपयोग बाफतको शुल्क संकलन गरि पानीका योजना तथा स्रोतहरू संरक्षणमा लगानी गर्ने, स-साना आर्थिक स्रोतहरूका लागी बाह्य स्रोत र परनिर्भरता हटाउन पानीलाई उत्पादनशिल प्रयोग गर्नु आवश्यक देखिन्छ। जलउपयोग निर्माणका क्रममा भैरवी गाउँपालिका भित्र पानीको उत्पादनशिल प्रयोग गर्न सक्ने अवस्था प्रयाप्त रहेका र पानीको बहुउपयोगीता तथा दिगो संस्थागत व्यवस्थापकिय पक्षमा जोड दिनु पर्ने सरोकारवालाहरूको बुझाई रहेको छ।

भैरवी गाउँपालिकाले गाउँपालिकाभित्र रहेका जलस्रोतहरूको उपयोग खानेपानी तथा सरसफाइका अतिरिक्त उत्पादनशिल क्षेत्रमा उपयोग गर्न प्राथमिकता दिने नीति लिनेछ । गाउँपालिकामा रहेको जलस्रोतहरूको संरक्षण तथा उच्चतम उपयोग गरी कुलो सिंचाइ, सुधारिएको पानीघट्ट, लघु/साना जलविद्युत, पानीको बहुउपयोग जस्ता उत्पादनमुलक क्षेत्रमा उपयोग गर्न यस्ता आयोजनाहरू तर्जुमा गरी प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने नीति लिनेछ ।

४.६ प्रविधि विकल्प

भैरवी गाउँपालिकामा प्रशस्त मूलमुहान र खोलानाला भएको र धेरैजसो स्रोतको क्षमता राम्रो भएकोले जलस्रोत संरक्षण र पानीको सन्तुलित प्रयोग गरी खानेपानी, सिंचाइ, सुधारिएको पानी घट्ट र

बहुउपयोगमा उच्चतम प्रयोग गर्ने नीति लिइनेछ । ग्राभिटी प्रणालीका खानेपानी आयोजना निर्माणको लागि पर्याप्त क्षमताका स्रोतहरु आवश्यक उचाइमा उपलब्ध नभएका बस्तिहरुका लागि सोलार वा विद्युत वा दुबै उर्जाको प्रयोगबाट पानी लिफ्ट गरी खानेपानी सेवा वितरण गर्ने आयोजनाहरुको निर्माण गर्ने नीति लिइनेछ । थोरै पानीले धेरै जमिन सिंचाइ गरी तरकारी, मसला, र आयमुलक खेति गर्नको लागि थोपा सिंचाइ प्रविधि, फोहोरा सिंचाइ प्रविधि आदि प्रयोग गरी लघुसिंचाइ आयोजना निर्माण गर्ने नीति लिइनेछ । परम्परागत पानीघट्ट सञ्चालनको लागि धेरै पानीको परिमाण लगानी गर्नुपर्ने भएकोले सानो पानीलाई धेरै उचाईबाट पाईपद्वारा खसाएर पेल्टन टर्बाइन जडान गरी टोल बस्ति स्थलमा नै कुटानी, पिसानी, पेलानी र सिमित विद्युत सेवा समेत उपलब्ध गराउने सुधारिएको घट्ट आयोजनाहरुको निर्माण गर्ने नीति लिइनेछ ।

४.७ मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजार

भैरवी गाउँपालिकाले यस गुरुयोजना निर्माण गर्दा मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजार (सिबिआरटी) को प्रयोग गरी तर्जुमा गरिएका आयोजनाहरुको प्राथमिकताक्रम निर्धारण गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा सिबिआरटी प्राथमिकीकरण औजार प्रयोग गरेर आयोजनाहरुको प्राथमिकीकरण गर्दा वास्तविक समस्यामा परेका समुदाय प्राथमिकतामा परेका छन् । यस विधि प्रयोग गरी प्राथमिकता निर्धारण गर्दा आयोजनाको भौतिक अवस्था, सामाजिक समावेशीकरण, लगानीमैत्री अवस्था, र दिगो सञ्चालन व्यवस्थापन हुनसक्ने जस्ता मुख्य लगानी सुरक्षाका आधारहरुबाट प्राथमिकता निर्धारण भएको छ ।

सिबिआरटी प्राथमिकीकरण विधि समावेशी अवधारणामैत्री हुने भएकोले, भैरवी गाउँपालिकाले तर्जुमा भएका आयोजनाहरुको कार्यान्वयन प्राथमिकता निर्धारण गर्दा मापदण्डमा आधारित प्राथमिकीकरण औजार (सिबिआरटी) को प्रयोग गरी प्राथमिकताक्रम निर्धारण गर्नेमा सरोकारवालाहरु प्रतिवद्ध रहेका छन्। गाउँपालिकामा खानेपानी क्षेत्रका योजना प्राथमिकीकरण गर्दा अवलम्बन गरिएको सिबिआरटी सूचक तथा अंकभारको नमुना तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

नयाँ निर्माण आयोजनाको प्राथमिकताका लागि सिबिआरटी सूचक तथा अंकभार:

नयाँ निर्माण आयोजनाका लागि देहाय अनुसारका सिबिआरटी सूचक तथा अंकभार बमोजिम विश्लेषण गरी प्राथमिकता निर्धारण गरिनेछ । यस विश्लेषणमा आयोजनाहरुले ३ देखि ३६ सिबिआरटी अंक प्राप्त गर्ने छन् र धेरै अंक प्राप्त गर्ने आयोजनालाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ ।

तालिका - २८: सिबिआरटी सूचक र अंकभार (नयाँ निर्माण आयोजनाको लागि)

क्र.सं.	मुख्य सूचक	अंकभार	कैफियत
१	समाजमा पछाडि परेका समुदायहरुको घरधुरी प्रतिशत	१३	धेरै घरधुरी प्रतिशतलाई धेरै अंक
२	समुदायमा विद्यमान खानेपानी सेवास्तर अवस्था	१८	न्यून सेवास्तरका धेरै घरधुरीलाई धेरै अंक
३	समुदायमा लगानीमैत्री वातावरणको अवस्था	५	राम्रो वातावरणमैत्रीलाई धेरै अंक
जम्मा अंकभार		३६	बढी अंकलाई प्राथमिकता

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा निर्देशिका, युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजना

विद्यमान आयोजनाको सेवास्तर वृद्धि प्राथमिकताका लागि सिबिआरटी सूचक तथा अंकभार:

विद्यमान आयोजनाको मर्मत, विस्तार तथा पुनर्निर्माण प्राथमिकताका लागि आयोजनाको वर्तमान व्यवस्थापन तथा कार्यगत अवस्थाका आधारमा देहाय अनुसारका सिबिआरटी सूचक तथा अंकभार बमोजिम विश्लेषण गरी प्राथमिकता निर्धारण गरिनेछ । यस विश्लेषणमा आयोजनाहरूले ९ देखि २८ सिबिआरटी अंक प्राप्त गर्ने छन् र धेरै अंक प्राप्त गर्ने आयोजनालाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ ।

तालिका - २९: सिबिआरटी सूचक र अंकभार (विद्यमान आयोजनाको सेवास्तर वृद्धिको लागि)

क्र.सं.	मुख्य सूचक	अंकभार	कैफियत
१	विद्यमान खानेपानी योजनाको भौतिक अवस्था	२१	भौतिक अवस्था नराम्रो भएकोलाई धेरै अंक
२	खानेपानी योजना सञ्चालन व्यवस्थापनमा उपभोक्ता समितिको अवस्था	७	राम्रो सञ्चालन व्यवस्थापन गरेकालाई धेरै अंक
जम्मा अंकभार		२८	बढी अंकलाई प्राथमिकता

स्रोत: जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा निर्देशिका, युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजना

४.८ स्रोत संरक्षण

भैरवी गाउँपालिकाले गाउँपालिका भित्र रहेका पानीका स्रोतहरूको संरक्षणका लागि दीर्घकालीन रणनीति निर्माण गर्नका साथै समुदाय स्तरमा पानीको दिगो उपयोग र पुस्तान्तरणका लागि क्षमता विकास र जनचेतना अभिवृद्धि गर्नुपर्ने सरोकारवालाहरूको बुझाई रहेको छ ।

एकातिर खानेपानीका स्रोतहरू जलवायु परिवर्तन तथा मानवद्वारा निर्माण भईरहेका योजनाहरूका कारण विनाश भईरहेका, विकासका विभिन्न पूर्वाधारजन्य गतिविधिहरूले गर्दा पानीका स्रोतहरू सुक्दै र हराउँदै गइरहेका छन् । बढ्दो जनसंख्या, शहर केन्द्रित जनघनत्व, नयाँ प्रविधि र जिवनसैली, उद्योग धन्दा आदि कारणहरूले समुदायमा पानीको माग बढ्दै गइरहेको छ । समुदायको बढ्दो पानीको माग, पर्यावरणको संरक्षण र सुक्दै तथा हराउँदै गइरहेका स्रोतहरू बीचको सन्तुलन मिलाउनु हाल प्रयोग भइरहेका पानीका स्रोतहरूका साथै प्रयोग नभएका स्रोतहरूको पनि उचित संरक्षण र व्यवस्थापन हुनु अति आवश्यक छ । यसका लागि स्रोतहरूको वरिपरी खुला चरिचरण नगर्ने/नगराउने, पानीका स्रोतहरूको वरिपरी घेरबार गर्ने तथा फोहर हुन बाट बचाउने जस्ता क्रियाकलापहरू पर्दछन् । त्यसैगरी पानीका सुक्दै गइरहेका स्रोतहरूको संरक्षणका लागि वर्षातको पानीलाई जमिन भित्र पठाउने खाडल (Recharge Pits), स्रोतहरूको माथि पुनर्भरण पोखरीका साथै समथर भूभागमा त्यहाँ रहेका प्राकृतिक तालतलैयाको संरक्षणका साथै पानीको स्रोतहरू वरिपरी पानी नसुकाउने जातका बोटबिरुवाहरूको वृक्षारोपण आदि गर्न सकिन्छ । खुला चरिचरण, आगलागी, जंगल फडानी आदिलाई निरुत्साहित पार्ने, योजनाबद्ध विकास निर्माण योजनाहरू थाल्ने साथै स्रोत संरक्षणमा समुदायको अगुवाई सुनिश्चित गरी जलाधारहरू बिच विवाद समाधान सहित क्षमता अभिवृद्धि र विवेकपूर्ण उपयोगको वातावरण निर्माण गर्न आवश्यक देखिन्छ साथै पानीका स्रोत नजिक संरचना निर्माण गर्दा वायो ईन्जिनियरिङ विकल्प सहित संरचना निर्माण गर्ने, प्राकृतिक अवस्थालाई कायम, संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने, पालिका स्तरमा संरक्षणका ठोस नीति नियम तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

अध्याय ५: जलउपयोग गुरुयोजना

५.१ अन्तर विश्लेषण

जलउपयोग गुरुयोजना तयारी प्रक्रियामा गरेको तथ्यांक संकलनबाट भैरवी गाउँपालिकामा अझै पनि खानेपानी, सरसफाई, सिंचाइ, उर्जा, वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षणको अवस्था न्युन देखिन्छ । भैरवी गाउँपालिकाले नेपाल सरकारको दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नको लागि जलस्रोत विकास क्षेत्रमा ठुलो लगानीको लागि पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

खानेपानी:

यस गाउँपालिकाका ३९% विद्यमान खानेपानी आयोजनाहरु मात्र राम्रो सञ्चालन अवस्थामा रहेको देखिन्छ । घरधुरीहरुको खानेपानी सुविधास्तर अझ कमजोर देखिन्छ । पालिकाका ५% घरधुरीलाई मात्र आधारभूत स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको छ । यस पालिकाका कुनै पनि घरपरिवारलाई सुरक्षित रुपमा व्यवस्थापन गरिएको खानेपानी सुविधा उपलब्ध हुन सकेको छैन ।

दिगो विकास लक्ष्यले सन् २०३० सम्ममा ९९% जनसंख्यालाई आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच पुराउने साथै सुरक्षित खानेपानी प्रयोग गर्ने जनसंख्या ९०% पुराउने लक्ष्य लिएको छ । भैरवी गाउँपालिकाले सो लक्ष्य हासिल गर्नको लागि सरकारी निकाय र विकास साझेदारहरूसँग समन्वय तथा साझेदारी गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका - ३०: दिगो विकास लक्ष्य ६.१: खानेपानी सेवा परिणात्मक लक्ष्य र सूचकहरु

परिमाणात्मक लक्ष्य ६.१: सन् २०३० सम्ममा सबैको निम्ति सुरक्षित र किफायती वा बेहोर्न सकिने खानेपानीको सर्वब्यापी र समतामुलक पहुँच हासिल गर्ने ।						
६.१.१	सुरक्षित रुपमा व्यवस्था गरिएको खानेपानी सेवाहरु प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात	सन् २०१५	सन् २०१९	सन् २०२२	सन् २०२५	सन् २०३०
१	सुरक्षित खानेपानी प्रयोग गर्ने जनसंख्या (प्रतिशत)	१५	३५	५०	६५	९०
२	पाईपबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच भएका परिवार (प्रतिशत)	४९.५	६०.३	६८.४	७६.५	९०
३	आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच (प्रतिशत)	८७	९०.२	९२.६	९५	९९
४	घरपरिवारले प्रयोग गर्ने पानीमा ई-कोली जोखिम स्तर प्रति १०० मिलिलिटरमा १ सी.एफ.यू. भन्दा बढी वा बराबर भएका परिवार $\{\geq 1 \text{ cfu}/100\text{ml}\}$ (प्रतिशत)	८२.२	६०.३	४३.८	२७.४	१
५	मुहान/स्रोतको पानीमा ई-कोली जोखिम स्तर प्रति १०० मिलिलिटरमा १ सी.एफ.यू. भन्दा बढी वा बराबर भएका परिवार (प्रतिशत)	७१.१	५२.१	३७.९	२३.७	१

स्रोत: नेपाल दिगो विकास लक्ष्यहरु वर्तमान अवस्था र भावी मार्गचित्र २०१६-२०३०

सरसफाई:

नमुना घरधुरी सर्वेक्षणको तथ्यांक अनुसार यस पालिकाका घरधुरीहरूमा चर्पी निर्माण भएको देखिए तापनि भैरवी गाउँपालिकामा पूर्ण सरसफाईको अभियान शुरु नभएको देखिन्छ । घरधुरी तथ्यांक अनुसार १२% घरधुरीले मात्र गोठमल व्यवस्थित गरेको देखिन्छ भने ४७% घरधुरीले भाँडा सुकाउने चाँग प्रयोग गरेको, र ४८% घरधुरीले ठोस फोहोरको व्यवस्थापन गरेको देखिन्छ ।

दिगो विकास लक्ष्यले सन् २०३० सम्ममा उन्नत सुधारिएका सरसफाई सम्बन्धि सुविधाहरू प्रयोग गर्ने घरपरिवारहरू ९५% पुराउने लक्ष्य लिएको छ । यस दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न भैरवी गाउँपालिकामा पूर्ण सरसफाई उन्मुख स्तरकाका सुविधा निर्माण तथा अभियान व्यापक रूपमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका - ३१: दिगो विकास लक्ष्य ६.२: सरसफाई सेवा परिणामक लक्ष्य र सूचकहरू

परिमाणात्मक लक्ष्य ६.२: सन् २०३० सम्ममा सरसफाई र स्वस्थ/आरोग्यपूर्ण अवस्था कायम गर्ने कुरामा सबैको निम्ति पर्याप्त र न्यायोचित पहुँच सुनिश्चित गर्ने साथै महिला एवं किशोरीहरू र कमजोर/संकटग्रस्त स्थितिहरूमा रहेका व्यक्तिहरूको आवश्यकतालाई बिशेष ध्यान दिई खुला रूपमा दिसा-पिसाब गर्ने चलन वा बानीको अन्त्य गर्ने ।						
६.२.१	साबुनपानी सहितको हात धुने सुविधा लगायतका सुरक्षित तबरले व्यवस्थित गरिएका सरसफाई सेवाहरू प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात (प्रतिशत)	सन् २०१५	सन् २०१९	सन् २०२२	सन् २०२५	सन् २०३०
१	उन्नत/सुधारिएका सरसफाई सम्बन्धि सुविधाहरू प्रयोग गर्ने परिवार जसले यस्ता सुविधाहरू अरुसँग साझेदारी गर्नुपर्दैन (प्रतिशत)	६०	६९.३	७८.७	८५.७	९५
२	शौचालय प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात (प्रतिशत)	६७.६	७५.७	८३.८	९०	९८
३	सरसफाई सुविधाबाट लाभान्वित जनसंख्या (प्रतिशत)	८२	८६.५	८९.९	९३.३	९९
४	ढल प्रणालीहरू/उपयुक्त एफ.एस.एम. (Faecal Sludge Management) मा चर्पी जोडिएका सहरी क्षेत्रका परिवार (प्रतिशत)	३०	४६	६२	७४	९०

स्रोत: नेपाल दिगो विकास लक्ष्यहरू वर्तमान अवस्था र भावी मार्गचित्र २०१६-२०३०

सिंचाइ:

भैरवी गाउँपालिकामा व्यवस्थित सिंचाइको सुविधा नभएको कारणले ८३% घरधुरीको मुख्य पेशा कृषि भएको पालिकामा ४७% घरधुरीहरूलाई आफ्नो उत्पादनले ६ महिना भन्दा कम खान पुगेको गाउँपालिकाको प्रोफाइलबाट देखिन्छ । दिगो विकास लक्ष्यको खाद्यान्न सुरक्षा, उन्नत पोषण, र दिगो कृषि प्रबर्द्धनको लक्ष्य हासिल गर्नको लागि यस पालिकामा परम्परागत कुलो सिंचाइ निर्माणका साथै लघु सिंचाइ आयोजनाहरू निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

उर्जा:

यस पालिकामा स्थानीय स्तरमा जलविद्युत उत्पादन भएको छैन । जल उर्जाको उपयोग परम्परागत घट्टाट पिशानी सेवाको लागि मात्र गरेको देखिन्छ । दिगो विकास लक्ष्यको नबिकरणीय उर्जा खपतको

हिस्सा बढाउने तथा धन्न सकिने, दिगो उर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य हासिल गर्न यस पालिकाले सानो क्षमताको पानी बाट समेत चल्न सक्ने सुधारिएको घट्टहरु गाउँटोलहरुमा स्थापना गरि सम्भावना भए सम्मको कुटनी, पिसानी, पेलानी साथै बिजुली बत्ती समेतको सेवा हुने गरि आयोजना तर्जुमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

स्रोत संरक्षण तथा पर्यावरण संरक्षण:

यस पालिकामा स्रोत संरक्षण तथा पर्यावरण संरक्षण क्रियाकलापहरु केहि सुरुवात भएका छन् । यस पालिकामा भूमिगत जलभण्डारको सतह घटेको ले सतहमा निस्कने पानी कम हुदै गएको छ : मूल मुहान हरु धेरै साना साना छन् । यस पालिकाका ८३% मूलमुहान स्रोतहरुको क्षमता ०.१ लिटर प्रति सेकेन्ड भन्दा कम रहेको तथ्यांकले देखाएको छ । दिगो विकास लक्ष्य ६.६: पर्वतीय क्षेत्र, वन, सीमसार, नदी, भूमिगत जलभण्डार र तालहरु लगायत पानीसँग सम्बन्धित पारिस्थितिकीय प्रणालीहरुको संरक्षण र पुनर्भरण गर्ने लक्ष्य हासिल गर्नको लागि यस पालिकामा स्रोत संरक्षण तथा पर्यावरण संरक्षण क्रियाकलापहरु जस्तै स्रोत क्षेत्र संरक्षण, पहिरो संरक्षण, नदि कटान नियन्त्रण, आदि व्यापक रुपमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

५.२ आवधिक योजनाको सारांश

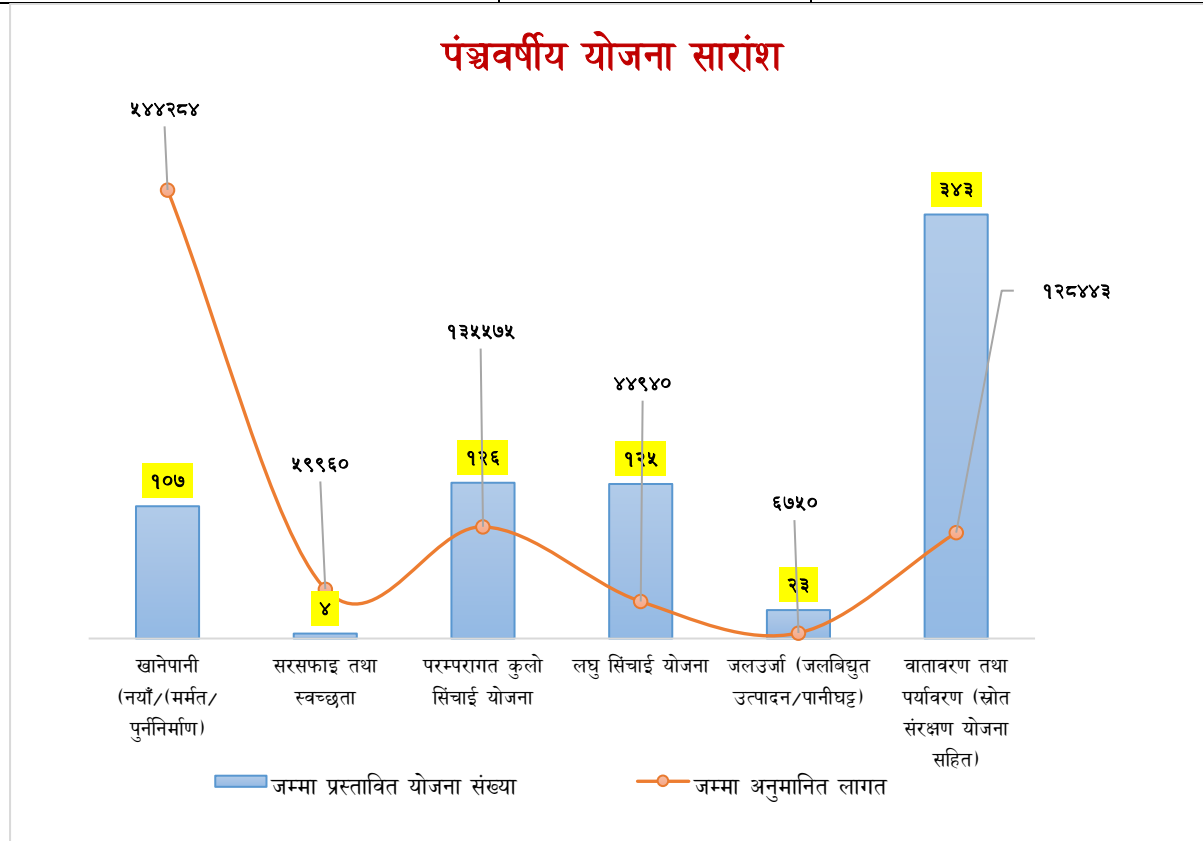
भैरवी गाउँपालिकाले माथी उल्लेखित प्रकृयाहरु अवलम्बन गर्दै यस जलउपयोग गुरुयोजनालाई अन्तिम रुप दिने क्रममा पालिकाको समग्र जलस्रोतको इस्टिम उपयोगको पाँचवर्षे योजना तर्जुमा गरेको छ । गाउँकार्यपालिकाको पालिकास्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठिले यो जलउपयोग गुरुयोजना सँगै यस पाँचवर्षे योजनाको समेत तर्जुमालाई अन्तिम रुप दिएको हो । यस जलउपयोग गुरुयोजनामा सहभागितात्मक योजना तर्जुमा प्रकृया मार्फत वडा तथा पालिकाले पहिचान गरि प्राथमिकता निर्धारण गरेका जलस्रोत सम्बन्धि आयोजनाहरु छन । यस पाँचवर्षे योजनाको अवधि आर्थिक वर्ष २०८०/८१ देखि २०८४/८५ रहेको छ र यस अवधिमा खानेपानीका १०७, सरसफाईका ४, कूलो सिँचाइका १२६, लघु सिँचाइका १२५, जलस्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षणका ३४३, र जलऊर्जाका २३ गरेर जम्मा ७२८ वटा आयोजनाहरु तर्जुमा गरि कार्यान्वयनको लागि प्राथमिकता निर्धारण गरिएको छ । तर्जुमा गरिएका आयोजनाहरुमा नयाँ आयोजनाहरुका अतिरिक्त विद्यमान आयोजनाहरुको मर्मत र पुनर्निर्माण तथा विस्तार गरि छुटेका घरधुरी तथा सेवाक्षेत्र समेट्ने र सेवास्तर वृद्धि गर्ने आयोजनाहरु समेत तर्जुमा भएका छन् ।

यस पाँचवर्षे योजनामा परेका खानेपानी, सिँचाइ, वातावरण पर्यावरण तथा जलऊर्जा सम्बन्धी उक्त ७२८ आयोजनाहरुको कुल अनुमानित लागत रु ९१,९९,५२,००० रहेको छ । पञ्चवर्षीय योजना अवधिमा खानेपानी आयोजनाहरुका लागि रु ५४,४२,८४,००० लागत अनुमान गरिएको छ । सरसफाई आयोजनाहरुका लागि रु ५९९६०,००० लागत अनुमान गरिएको छ । यसै गरी परम्परागत कूलो सिँचाइ आयोजना निर्माणका लागि रु १३,५५,७५,००० लागत अनुमान गरिएको छ । त्यसै गरि लघु सिँचाइ आयोजना निर्माणका लागि रु ४,४९,४०,००० लागत अनुमान गरिएको छ । त्यसै गरि स्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण आयोजनाहरुका लागि रु १२,८४,४३,००० लागत अनुमान गरिएको छ । त्यसै गरि जलऊर्जा आयोजना निर्माणका लागि रु ६७,५०,००० लागत अनुमान गरिएको छ ।

भैरवी गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनाको पाँचवर्षे आवधिक योजना तर्जुमाको सारांस तलको तालिका र चित्रबाट थप स्पष्ट पारिएको छ ।

तालिका - 32: भैरवी गाउँपालिकाको पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजनाको सारांस तालिका

पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजनाको सारांश		
जलउपयोगका क्षेत्र	योजना संख्या	अनुमानित लागत (ने रु '०००)
खानेपानी (नयाँ/मर्मत/ पुर्ननिर्माण)	१०७	५४४२८४
सरसफाई तथा स्वच्छता	४	५९९६०
परम्परागत कुलो सिंचाइ योजना	१२६	१३५५७५
लघु सिंचाइ योजना	१२५	४४९४०
जलउर्जा (जलविद्युत उत्पादन/पानीघट्ट)	२३	६७५०
वातावरण तथा पर्यावरण (स्रोत संरक्षण योजना सहित)	३४३	१२८४४३
जम्मा	७२८	९१९९५२

चित्र नं. 14 : भैरवी गाउँपालिकाको पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजनाको सारांस चित्र

योजनाहरुको लागत अनुमान गर्दा बिगतमा यस गाउँपालिकामा सोहि प्रकृतिका योजना कार्यान्वयन गर्दाको अनुभव, विज्ञहरुको सुझाव र संरचना अनुसारका प्राविधिक विश्लेषण मार्फत प्रति ईकाई लागतलाई आधार बनाईएको छ । यस गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनाको लागत अनुमान गर्दा आयोजनको प्रकार र प्रकृति अनुसार निम्न अनुसारका प्रति ईकाई लागत दरहरु लिइएको छ । यस पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजनाको लागत अनुमान गर्दा वार्षिक मूल्यवृद्धि प्रक्षेपण गरिएको छैन ।

क्र.सं.	आयोजनाको प्रकार/प्रकृति	ईकाई	प्रति ईकाई लागत अनुमान (ने.रु)
१	खानेपानी आयोजना (नयाँ वा पुनर्निर्माण)	जनसंख्या	३०,०००
२	परम्परागत कुलो सिंचाइ (नयाँ वा पुनर्निर्माण)	रोपनी	५,०००
३	लघु सिंचाइ (नयाँ वा पुनर्निर्माण)	जनसंख्या	३,०००
४	फोहोर व्यवस्थापन तथा डम्पिङ साइट निर्माण	घरधुरी	३,०००
५	सार्वजनिक शौचालय	संख्या	१५,००,०००
६	पूर्ण सरसफाई घरधुरी अभियान (चाङ र जुठ्यान निर्माण सहित)	घरधुरी	३,०००
७	विद्यालय वास तीनतारा सुविधास्तर उन्नती	विद्यालय	४,००,०००
८	वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण आयोजना (नयाँ वा पुनर्निर्माण)		संरचना अनुसार
९	मर्मत आयोजनाहरू		मर्मत संरचना अनुसार

५.२.१ खानेपानी योजनाहरू

भैरवी गाउँपालिकाले पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजना अन्तर्गत खानेपानीको सेवास्तर वृद्धि गर्नको लागि ५४ वटा नयाँ ग्राभिटी आयोजना र १२ वटा लिफ्ट आयोजना तर्जुमा गरेको छ जसले क्रमश १९८३ घरधुरी र १९७७ घरधुरीहरूको खानेपानी सेवास्तर वृद्धि गर्नेछ । यसका अतिरिक्त ४० ग्राभिटी आयोजना र १ वटा लिफ्ट आयोजना मर्मत पुनर्निर्माण तथा सेवा विस्तार गरि खानेपानी सेवास्तर वृद्धि गर्नको लागि तर्जुमा भएको छ जसले क्रमश २७६६ घरधुरी र २५ घरधुरीहरू लाभान्वित हुनेछन । पाँचवर्ष भित्रमा कार्यान्वयन सम्पन्न गर्ने गरि तर्जुमा भएका खानेपानी आयोजनाहरूको लागत अनुमान विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - ३३: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका खानेपानी आयोजनाहरूको विवरण

वडा नं.	प्रस्तावित योजनाहरूको विवरण					
	नयाँ			मर्मत सम्भार । पुन निर्माण। सेवा विस्तार		
	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.'०००)	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु.'०००)
ग्राभिटी प्रणालीमा आधारित योजनाहरू						
१	३	१७६	२०२४०	३	११५	३३०६
२	५	२२४	२५७६०	२	२९०	१६२७
३	६	२३६	२७१४०	३	४२४	१८८२
४	१६	३५६	४१०२०	१	१०५	२४८३
५	१०	५३९	६२०२०	५	२७६	७२०७
६	९	३६३	४१७६०	७	३५१	१५१०८
७	५	१९३	२२२२०	१९	१२०५	५३७६०
जम्मा	५४	२०८७	२४०१६०	४०	२७६६	८५३७३
लिफ्टिङ्ग प्रणालीमा आधारित योजनाहरू						

१	३	४८८	४७१४०	१	२५	३५१
२	२	२५५	२९३२०			
३	५	१०८८	१२५१४०			
४	१	४१	४७२०			
५						
६						
७	१	१०५	१२०८०			
जम्मा	१२	१९७७	२१८,४००	१	२५	३५१
कुल जम्मा	६६	४०६४	४५८५६०	४१	२७९१	८५७२४

५.२.२ सरसफाई योजनाहरु

भैरवी गाउँपालिकाले पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजना अन्तर्गत गाउँपालिका भित्रका सबै वडाहरुमा सरसफाईको सेवास्तर वृद्धि गर्नका लागि पालिका स्तरीय ४ वटा आयोजना तर्जुमा गरेको छ जसले गाउँ पालिकाका सबै घरधुरीबाट संकलित ठोस फोहोरको सुरक्षित बिसर्जन गर्नेछ । सार्वजनिक शौचालयहरु निर्माण गर्नेछ । साथै पालिकालाई पूर्ण सरसफाई उन्मुख क्षेत्र घोषणा गर्नेछ । साथै विद्यालयलाई तिनतारा स्तरको वास सेवा स्तरमा पुराउने कार्यक्रम रहेको छ । पाँचवर्ष भित्रमा कार्यान्वयन सम्पन्न गर्ने गरि तर्जुमा भएका सरसफाई आयोजनाहरुको लागत अनुमान विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - ३४: पञ्चवर्षीय योजना अन्तर्गत तर्जुमा भएका सरसफाई आयोजनाहरुको विवरण

वडा नं.	प्रस्तावित योजनाहरुको विवरण				
	योजना संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	लाभान्वित विद्यालय संख्या	योजनाको प्रकृति	अनुमानित लागत (ने.रु.'०००)
१ देखि ७	१	५३१०		ठोस फोहोर व्यवस्थापन	१५९३०
१ देखि ७	१	७ शौचालय		सार्वजनिक शौचालय निर्माण	१०५००
१ देखि ७	१	५३१०		पूर्ण सरसफाई	१५९३०
१ देखि ७	१		४४	विद्यालय तिनतारा	१७६००
जम्मा	४				५९९६०

५.२.३ बहुउपयोगी योजनाहरु

भैरवी गाउँपालिकामा गुरुयोजना निर्माणका क्रममा बहुउपयोगी योजनाको प्रस्ताव र तर्जुमा नभएको भए पनि पानीका स्रोतहरुको विस्तृत सर्वेक्षण र गुरुयोजना कार्यान्वयन चरणमा गरिने योजनाको पूर्व सम्भाव्यता अध्ययनका क्रममा पानीको बहुउपयोगिता सहितका योजना निर्माण हुने सम्भावना रहेको छ ।

५.२.४ सिंचाइ योजनाहरु

परम्परागत कुलो सिंचाइ योजना:

भैरवी गाउँपालिकाले पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजना अन्तर्गत गाउँपालिकामा रहेका जलस्रोतहरूको इस्टिम उपयोग गरि सबै वडाहरूमा परम्परागत कुलो सिंचाइ आयोजनाहरू तर्जुमा गरेको छ । पालिका भरिमा जम्मा १२६ वटा नयाँ निर्माण कुलो सिंचाइ आयोजनाहरू तर्जुमा भएका छन् । तर्जुमा भएका १२६ आयोजनाहरूबाट ३१६४८ रोपनी जमिन सिंचाइ हुनेछ जसले ६५०७ घरधुरीहरूलाई फाइदा पुराउने छ । एकै घरपरिवारका विभिन्न ठाउँमा खेत जमिन हुने भएकोले सिंचाइ आयोजनाहरूमा घरधुरी संख्या दोहोरिन गएको छ ।

पाँचवर्ष भित्रमा कार्यान्वयन सम्पन्न गर्ने गरि तर्जुमा भएका परम्परागत कुलो सिंचाइ आयोजनाहरूको लागत अनुमान विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - ३५: पञ्चवर्षीय योजना अन्तर्गत तर्जुमा भएका परम्परागत कुलो सिंचाइ आयोजनाहरूको विवरण

वडा नं.	प्रस्तावित योजनाहरूको विवरण					
	नयाँ			मर्मत सम्भार/पुनर्निर्माण/सेवाविस्तार		
	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत(ने.रु.'०००)	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत(ने.रु.'०००)
परम्परागत (कुलो/नहर/पाइप)						
१	२६	१५२५	३१७६५	०	०	०
२	२३	७७७	२१२१५	०	०	०
३	१४	१८१०	१६०००	०	०	०
४	१६	७५४	१६७५०	०	०	०
५	२०	७६८	२१९१०	०	०	०
६	१२	३५६	१२१६०	०	०	०
७	१५	५१७	१५७७५	०	०	०
जम्मा	१२६	६५०७	१३५५७५			

लघु सिंचाइ योजना:

भैरवी गाउँपालिकाले पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजना अन्तर्गत गाउँपालिकामा रहेका जलस्रोतहरूको इस्टिम उपयोग गरि सबै वडाहरूमा लघुसिंचाइ आयोजनाहरू तर्जुमा गरेको छ । पालिका भरिमा जम्मा १२५ वटा लघुसिंचाइ आयोजनाहरू तर्जुमा भएको छ जसमध्ये १२३ वटा नयाँ निर्माण र २ वटा मर्मत विस्तार आयोजनाहरू रहेका छन् । तर्जुमा भएका नयाँ र मर्मत विस्तार आयोजनाहरूबाट क्रमश २६२८ घरधुरी र २९ घरधुरी लाभान्वित हुनेछन् ।

पाँचवर्ष भित्रमा कार्यान्वयन सम्पन्न गर्ने गरि तर्जुमा भएका लघुसिंचाइ आयोजनाहरूको लागत अनुमान विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - 36: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका लघुसिंचाइ आयोजनाहरुको विवरण

वडा नं.	प्रस्तावित योजनाहरुको विवरण					
	नयाँ			मर्मत सम्भार/पुननिर्माण/सेवाविस्तार		
	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत(ने.रु.'०००)	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत(ने.रु.'०००)
लघु सिंचाइ						
१	१३	४६०	७३५९			
२	३०	५६१	९९६०			
३	१८	५७५	१०४५८	१	२२	३१०
४	१४	२९०	४४४६			
५	१६	२७५	४८१२	१	७	८०
६	१५	२०३	३११७			
७	१७	२६४	४३९८			
जम्मा	१२३	२६२८	४४५५०	२	२९	३९०

५.२.५ स्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण योजनाहरु

भैरवी गाउँपालिकामा जलस्रोत क्षेत्र संरक्षण गरि जलभण्डारको वृद्धि गर्नु पर्ने आवश्यकता जलउपयोग गुरु योजनाको तथ्यांकबाट देखिएकोले गाउँपालिकाका सबै वडाहरुमा मूल सुधार, वृक्षारोपण, पहिरो नियन्त्रण, नदि कटान नियन्त्रण, आदि योजनाहरु तर्जुमा भएका छन् ।

भैरवी गाउँपालिकाले पञ्चवर्षीय जलउपयोग गुरुयोजना अन्तर्गत पालिका भरिमा जम्मा ३४३ वटा स्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण योजनाहरु तर्जुमा भएका छन् जसमध्ये ३३८ वटा नयाँ आयोजना, ५ वटा मर्मत सुधार/पुननिर्माण तथा विस्तार आयोजनाहरु रहेका छन् । उक्त आयोजनाहरुबाट नजिकका समुदायहरु प्रत्यक्ष लाभान्वित हुने भएकोले आयोजनाहरुका लाभान्वित घरधुरी संख्याको जोड पालिकामा रहेको वास्तविक घरधुरी भन्दा धेरै देखिएको छ ।

पाँचवर्ष भित्रमा कार्यान्वयन सम्पन्न गर्ने गरि तर्जुमा भएका स्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण आयोजनाहरुको लागत अनुमान विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - 37: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका स्रोत संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण आयोजनाहरुको विवरण

वडा नं.	प्रस्तावित योजनाहरुको विवरण					
	नयाँ			मर्मत सम्भार/पुननिर्माण/सेवाविस्तार		
	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत(ने.रु.'०००)	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत(ने.रु.'०००)
नदि नियन्त्रण						
१	१	२५	५१२			

૨	૨૬	૮૩૫	૧૭૦૫૬			
૩	૧૧	૧૪૭૦	૨૯૯૯૨			
૪	૧૬	૪૮૪	૯૮૮૦			
૫	૮	૬૮૮	૧૪૦૪૦			
૬	૪	૫૧	૧૦૪૪			
૭	૧૩	૩૯૫	૮૦૬૦			
જમ્મા	૭૯	૩૯૪૮	૮૦૫૮૪			
પહિરો નિયન્ત્રણ						
૧	૬	૧૨૫	૧૨૭૮			
૨	૧૬	૬૩૭	૬૪૯૬			
૩	૬	૩૪૫	૩૫૨૨			
૪	૮	૨૨૦	૨૨૪૬			
૫	૧૫	૮૧૪	૮૩૦૬	૧	૧૮	૧૮૪
૬	૭	૧૩૫	૧૩૭૮			
૭	૧૯	૫૦૧	૫૧૧૨			
જમ્મા	૭૭	૨૭૭૭	૨૮૩૩૮	૧	૧૮	૧૮૪
બૃક્ષારોપણ						
૧						
૨	૨	૧૨૩	૩૧૫			
૩	૧	૩૫	૯૦			
૪	૪	૨૩૫	૫૫૬			
૫	૪	૧૬૪	૪૧૯	૧	૪૭	૧૨૦
૬	૪	૫૧૯	૬૯૫			
૭						
જમ્મા	૧૫	૧૦૭૬	૨૦૭૫	૧	૪૭	૧૨૦
મૂલ સુધાર						
૧	૧૧	૩૨૮	૧૬૭૫			
૨	૪૮	૧૩૧૮	૬૭૨૮			
૩	૨૯	૫૨૭	૨૬૮૯			
૪	૧૯	૨૯૧	૧૪૮૪			
૫	૧૯	૨૯૦	૧૪૮૧			
૬	૧૯	૩૦૫	૧૫૫૭	૩	૫૮	૨૯૬
૭	૨૨	૨૪૧	૧૨૩૨			
જમ્મા	૧૬૭	૩૩૦૦	૧૬૮૪૬	૩	૫૮	૨૯૬
કુલ જમ્મા	૩૩૮	૧૧૧૦૧	૧૨૭૮૪૩	૫	૧૨૩	૬૦૦

५.२.६ जलउर्जा योजनाहरु

भैरवी गाउँपालिकामा जलस्रोतको क्षमता थोरै भएको तथाकभट देखिएकोले महिलाहरुको लागि अति आवश्यक अन्न पिसानी सेवा गाउँबस्ति नजिक र सुरक्षित स्थानमा पुराउनको लागि पालिकाका मुख्य बस्तिहरुमा २३ वटा सुधारिएको घट्ट आयोजना तर्जुमा गरिएको छ जसबाट करिब सबै वडाका बस्तिहरु लाभान्वित हुन सक्ने छन् । उक्त २३ वटा सुधारिएको पानीघट्ट आयोजनाहरु मध्ये २० वटा नयाँ आयोजना, ३ वटा मर्मत/पुनर्निर्माण तथा विस्तार आयोजना रहेका छन् । यस पालिकामा राष्ट्रिय विद्युत लाइनबाट विद्युत वितरण हुने योजना रहेकोले लघुजलविद्युत आयोजनाहरु तर्जुमा गरिएको छैन ।

पाँचवर्ष भित्रमा कार्यान्वयन सम्पन्न गर्ने गरि तर्जुमा भएको जलउर्जा आयोजनाहरुको लागत अनुमान विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका - ३८: पञ्चवर्षीय योजना अन्तरगत तर्जुमा भएका जलउर्जा आयोजनाहरुको विवरण

वडा नं.	प्रस्तावित योजनाहरुको विवरण					
	नयाँ			मर्मत सम्भार/पुनर्निर्माण/सेवाविस्तार		
	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत(ने.रु.'०००)	संख्या	लाभान्वित घरधुरी संख्या	अनुमानित लागत(ने.रु.'०००)
सुधारिएको पानी घट्ट						
१	३	५२५	९००	१	१५५	१५०
२	५	१०९०	१५००			
३						
४	१	१०५	३००			
५	५	५८०	१५००			
६	१	५१०	३००	२	११९०	६००
७	५	८९९	१५००			
जम्मा	२०	३७०९	६०००	३	१३४५	७५०
लघु जलविद्युत						
जम्मा	०	०	०	०	०	०
कुल जम्मा	२०	३७०९	६०००	३	१३४५	७५०

अध्याय ६: गुरुयोजना कार्यान्वयन, बजारीकरण र अद्यावधि

६.१ गुरुयोजनामा लगानीका लागि अल्प/ मध्यम/ दीर्घकालीन योजना

भैरवी गाउँपालिकाले देहाय अनुसारको अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालिन लक्ष्यहरु निर्धारण गरि योजना तर्जुमा गरेको छ ।

पालिकाको अल्पकालीन लक्ष्य (आ.व. २०८१/८२ सम्ममा):

खानेपानी सेवा: ६०% आयोजनाहरुको खानेपानी सेवास्तर आधारभूत स्तरमा पुराउने ।

- आधारभूत खानेपानी सेवास्तर भएको जनसंख्या ४०%
- सुरक्षित खानेपानी व्यवस्था भएको सेवास्तर उपभोग गर्ने जनसंख्या २०%

सरसफाई सेवा: सबै घरधुरी तथा मौसम अनुसार अस्थाई बसाइ गर्ने गरेको सबै घरहरुमा समेत सुरक्षित चर्पीको प्रयोग गरेको हुनेछ ।

- सधैं चर्पीको प्रयोग गर्ने जनसंख्या ९८%
- व्यवस्थित चर्पी प्रयोग गर्ने अर्थात् साबुन पानीले हात धुने व्यवस्था भएको चर्पी प्रयोग गर्ने जनसंख्या ८०%
- अपांगता भएका व्यक्ति भएका घरहरुमा खानेपानी र शौचालयको पहुँच अपांगता मैत्री भएको घरसंख्या ८०%
- पूर्ण सरसफाई अभियान सबै वडाहरुमा सञ्चालन भएको

परम्परागत कुलो सिंचाइ र लघु सिंचाइ सेवा: पालिकाको १५% खेति योग्य जमिनमा व्यवस्थित सिंचाइ सेवा भएको हुनेछ ।

जलउर्जा सेवा: सबै वडाहरुमा सुधारिएको घट्ट सेवा स्थापना भइ सेवा सञ्चालन भएको हुनेछ ।

स्रोत तथा वातावरण संरक्षण: उपयोगमा रहेका ४०% जलस्रोत क्षेत्रहरु संरक्षण भएको हुनेछ ।

पालिकाको मध्यकालिन लक्ष्यहरु (आ.व. २०८४/८५ सम्ममा):

खानेपानी सेवा: सबै आयोजनाहरुको खानेपानी सेवास्तर आधारभूत स्तरमा पुराउने ।

- आधारभूत खानेपानी सेवास्तर भएको जनसंख्या ५०%
- सुरक्षित व्यवस्था भएको खानेपानी सेवास्तर उपभोग गर्ने जनसंख्या ५०%

सरसफाई सेवा: पालिका “पूर्ण सरसफाई उन्मुख क्षेत्र” घोषणा भएको हुनेछ ।

- सबै वडाहरु पूर्ण सरसफाई उन्मुख क्षेत्र घोषणा भएको हुनेछ ।

परम्परागत कुलो सिंचाइ र लघु सिंचाइ सेवा: पालिकाको ३०% खेति योग्य जमिनमा व्यवस्थित सिंचाइ सेवा भएको हुनेछ ।

जलउर्जा सेवा: सबै वडाका ठुला बस्तीहरुमा सुधारिएको घट्ट सेवा स्थापना भइ सेवा सञ्चालन भएको हुनेछ ।

स्रोत तथा वातावरण संरक्षण: उपयोगमा रहेका १००% जलस्रोत क्षेत्रहरु संरक्षण भएको हुनेछ ।

पालिकाको दिर्घकालिन लक्ष्यहरु (आ.व. २०८७/८८ सम्ममा):

खानेपानी सेवा: सबै आयोजनाहरुको खानेपानी सेवास्तर सुरक्षित व्यवस्था भएको स्तरमा पुराउने।

- सुरक्षित व्यवस्था भएको खानेपानी सेवास्तर उपभोग गर्ने जनसंख्या १००%

सरसफाई सेवा: पालिका “पूर्ण सरसफाई क्षेत्र” घोषणा भएको हुनेछ ।

- सबै वडाहरु पूर्ण सरसफाई क्षेत्र घोषणा भएको हुनेछ ।

परम्परागत कुलो सिंचाइ र लघु सिंचाइ सेवा: पालिकाको ५०% खेति योग्य जमिनमा व्यवस्थित सिंचाइ सेवा भएको हुनेछ ।

जलउर्जा सेवा: पालिकाका सबै मुख्य बस्तीहरुमा सुधारिएको घट्ट सेवा स्थापना भइ सेवा सञ्चालन भएको हुनेछ ।

स्रोत तथा वातावरण संरक्षण: पालिकाका सबै जलस्रोत क्षेत्रहरु व्यवस्थित संरक्षण भएको हुनेछ ।

६.२ पहिलो वर्षको कार्यान्वयन योजना

भैरवी गाउँ पालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनाको पञ्चवर्षीय योजनामा उच्च प्राथमिकतामा रहेका आयोजनाहरु यस पहिलो आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को लागि छनौट गरिएको छ ।

तालिका - ३९: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएका खानेपानी योजनाहरु

क्र.स.	योजनाको नाम	वडा नं.	योजनाको प्रकार	योजनाको प्रकृती	प्रस्तावित टोलहरुको नाम	लाभान्वित घरधुरी	अनुमानित लागत (ने.रु. '०००)	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	छामघाट कोटेश्वर लिफ्ट खानेपानी तथा सरसफाई योजना	१	लिफ्ट प्रणाली	नयाँ	गैरागाउँ, गैराखाडी, चापागाउँ, खोलीबजार, जलजले, सानासैनी, कार्किगाउँ, महतरा गाउँ, कुलु, मेहेलटाकुरा, देउलावन, गिड्म, खलआउत, सानोगाउँ	३२५	२८४००	गाउँपालिका	
७	सिंह बिरेडाडा लिफ्ट खानेपानी तथा सरसफाई योजना	२	लिफ्ट प्रणाली	नयाँ	चाखा टोल, दमाईवाडा टोल, हुमेगाउँ, खाली टोल, बयाल टोल, लामाआउत, डाडा टोल, रुजा, चैतारा, बालेसैनि देउल, गालुगाउँ, गैरागाउँ	२३१	२६५६०	गाउँपालिका	
६१	सिमखेत लिफ्ट खानेपानी तथा सरसफाई योजना	७	लिफ्ट प्रणाली	नयाँ	गौतम टोल, गाभुगौडा टोल, भाटिचौर टोल, गुरुङ टोल, मल्ल टोल, पोख्रेल टोल, दलित टोल	१०५	१२०८०	गाउँपालिका	
२३	छामघाट तियाडिडाडा लिफ्ट खानेपानी तथा सरसफाई योजना	३	लिफ्ट प्रणाली	नयाँ	वडा नं. ३ सबै	८८०	१०१२००	गाउँपालिका	
	जम्मा					१५४१	१६८२४०		

तालिका - ४०: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएको कुलो सिंचाइ योजनाहरु

क्र.सं.	योजनाको नाम	वडा नं.	योजनाको प्रकार	योजनाको प्रकृती	लाभान्वित घरधुरी	क्षेत्रफल (रोपनी)	मुख्य खेतहरुको नाम	अनुमानित लागत (ने.रु. '०००)	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	चिसापानी जुम्रे सिंचाइ कुलो योजना	५	कुलो सिंचाइ	नयाँ	१७५	५००	जुङ्गे खेत	२०००	गाउँपालिका	
२	तितेकाल्ला सिंचाइ कुलो	६	कुलो सिंचाइ	नयाँ	३३	५०	राति माटे	२५०	गाउँपालिका	
३	भम्के मुल लेकखेत सिंचाइ कुलो	३	कुलो सिंचाइ	नयाँ	७००	१५००	बड्लम्जी भैरि	३०००	गाउँपालिका	
४	निउरेनि सिमखोला सिंचाइ कुलो	७	कुलो सिंचाइ	नयाँ	२६	१५५	सिरुखाल्टा	७७५	गाउँपालिका	
५	खामेखोला टापु सिंचाइ कुलो	२	कुलो सिंचाइ	नयाँ	२७	३३	खामेखेत	१६५	गाउँपालिका	
६	छामघाट हाडेखेत सिंचाइ कुलो	१	कुलो सिंचाइ	नयाँ	१५०	३६०	कापलतडा , छामघाट ,हाडे	१८००	गाउँपालिका	
७	बज्याड स्याउले कुलो सिंचाइ योजना	४	कुलो सिंचाइ	नयाँ	१०	२००	सिम्खेत र बजेडा	१०००	गाउँपालिका	
८	पहाडि पाखा चाख्टा कालसैन सिंचाइ कुलो	३	कुलो सिंचाइ	नयाँ	५०	१००	पोखरी पाटा जार्ज	५००	गाउँपालिका	
९	कुनखोला ब्युराकोट सिंचाइ कुलो योजना	४	कुलो सिंचाइ	नयाँ	२०	५०	ब्युराकोट, कुनाखोला, लामकाने	२५०	गाउँपालिका	
१०	दाडियाखोला सालतडा कुलो सिंचाइ योजना	१	कुलो सिंचाइ	नयाँ	३१	५५	सालतडा	२७५	गाउँपालिका	
	जम्मा				१२२२	३००३		१००१५		

तालिका - ४१: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएका लघुसिंचाइ योजनाहरू

क्र.सं.	योजनाको नाम	वडा नं.	योजनाको प्रकार	योजनाको प्रकृती	लाभान्वित घरधुरी	क्षेत्रफल (रोपनी)	मुख्य टोलहरूको नाम	अनुमानित लागत (ने.रु. '०००)	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	गैराखेत सिंचाइ पोखरी	६	लघु सिंचाइ	नयाँ	५	४०	सन्यासी टोल	१०५	गाउँपालिका	
२	सिमसेर टोल सिंचाइ पोखरी योजना	७	लघु सिंचाइ	नयाँ	१३	६०	सिमसेर टोल	३३०	गाउँपालिका	
३	घामघुमे सिमाधोला सिंचाइ पोखरी	२	लघु सिंचाइ	नयाँ	७	६०	गालुगाउ चाखा	१३५	गाउँपालिका	
४	कुडापोखरी सिंचाइ (क)	१	लघु सिंचाइ	नयाँ	०	७०	गिड्म	३०	गाउँपालिका	
५	उखातेडाडा सिंचाइ पोखरी	४	लघु सिंचाइ	नयाँ	४५	२०५	बासकोट	५२५	गाउँपालिका	
६	डिफेखेत सिंचाइ पोखरी योजना	५	लघु सिंचाइ	नयाँ	२०	५०	ओखलढुङ्गा	३५१	गाउँपालिका	
७	हाडासैन सिंचाइ पोखरी	४	लघु सिंचाइ	नयाँ	२०	४०	रिगाटे, धमलाबाडा, भैरी	३३०	गाउँपालिका	
८	काफलगैरा सिंचाइ पोखरी योजना	१	लघु सिंचाइ	नयाँ	३०	१०५	माटिखान टोल, माझाघर	३८१	गाउँपालिका	
९	पाथरगाडे सिंचाइ पोखरी	२	लघु सिंचाइ	नयाँ	३८	२००	पारिघर ज्यामिडोका नाइकाघर भनैज	७११	गाउँपालिका	
१०	कालेखोला सिंचाइ	७	लघु सिंचाइ	नयाँ	१५	५५	चुक्लिगैरा	२४३	गाउँपालिका	
११	धारगाडा सिंचाइ पोखरी	३	लघु सिंचाइ	नयाँ	५०	८०	तिदुगैरा	८८८	गाउँपालिका	
१२	नेवारबारी सिंचाइ पोखरी	६	लघु सिंचाइ	नयाँ	५	४०	गौतम टोल	१८०	गाउँपालिका	
१३	माथिल्लो पुन टोल सिंचाइ पोखरी योजना	६	लघु सिंचाइ	नयाँ	१४	३५	माथिल्लो पुन टोल	२४०	गाउँपालिका	
१४	सिम्ला खेत सिंचाइ पोखरी	३	लघु सिंचाइ	नयाँ	१५	११०	सिम्ला खेत सिंचाइ पोखरी	२७९	गाउँपालिका	
१५	डाडाटोल सिंचाइ पोखरी योजना	७	लघु सिंचाइ	नयाँ	९	१५	डाडाटोल	१३५	गाउँपालिका	
	जम्मा				२८६	११६५		४८६३		

तालिका - ४२: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएका वातावरण तथा स्रोत संरक्षण योजनाहरू

क्र.स.	योजनाको नाम	वडा नं.	योजनाको प्रकार	योजनाको प्रकृती	लाभान्वित घरधुरी	प्रस्तावित सेवा क्षेत्र	अनुमानित लागत (ने.रु. '०००)	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	धाराखोला मुलसुधार	३	मुल सुधार	नयाँ	२३	धारा खोला	११७	गाउँपालिका	
२	नलखोला मुल सुधार	५	मुल सुधार	नयाँ	७	दलित थापा	३६	गाउँपालिका	
३	पिपल्पधेरा मुल सुधार	६	मुल सुधार	मर्मत	३२	गुरुङ टोल र पहराइ	१६३	गाउँपालिका	
४	दाडिमे कपडेलापल खोल्सा पहिरो नियन्त्रण योजना	३	पहिरो नियन्त्रण	नयाँ	२५	तिदुगैरा, खत्री टोल	२५६	गाउँपालिका	
५	घट्टेखोला झर्नेनि तटबन्धन	७	नदि नियन्त्रण	नयाँ	१८	तारामिटोल	३६८	गाउँपालिका	
६	काब्रेखोलम घामघुमे तटबन्धन	२	नदि नियन्त्रण	नयाँ	३७	डाडा गालुगाउ	७५६	गाउँपालिका	
७	पारिराडु तडबन्धन	१	नदि नियन्त्रण	नयाँ	२५	पारिराडु	५१२	गाउँपालिका	
८	धाराखोला बडिसिमल पहिरो नियन्त्रण	५	पहिरो नियन्त्रण	नयाँ	६०	बिष्टबाडा, धैरेनि	६१२	गाउँपालिका	
९	थानाघर मुल सुधार योजना	३	मुल सुधार	नयाँ	८	पिथुवडा	४१	गाउँपालिका	
१०	पुष्पलाल आधारभुत बिधालय मुल सुधार योजना	७	मुल सुधार	नयाँ	१०	पुष्पलाल आधारभुत बिधालय	५१	गाउँपालिका	
११	कागडेसिम खा पा	२	मुल सुधार	मर्मत	१५	गालुगाउ	७७	गाउँपालिका	
१२	सिम डाआउत मुल सुधार	१	मुल सुधार	नयाँ	७	गुहेलि डाडाआउत	३६	गाउँपालिका	
१३	कोलडाडा धाराखेत	१	मुल सुधार	नयाँ	२०	कार्कीबाडा	१०२	गाउँपालिका	
१४	सार्के खाडि खा पा	२	मुल सुधार	मर्मत	५०	रुजा , खालि बयलकोट	२५५	गाउँपालिका	
१५	देउतिथान मुल सुधार	७	मुल सुधार	नयाँ	७	गुरुङ्ग टोल	३६	गाउँपालिका	
१६	तल्लो सालपानि मुल सुधार	३	मुल सुधार	नयाँ	१२	तल्लो सालपानी	६१	गाउँपालिका	
१७	धामिचौतारा मुल सुधार योजना	६	मुल सुधार	मर्मत	२३	दर्लामि	११७	गाउँपालिका	
१८	सिम मुलसुधार	४	मुल सुधार	नयाँ	३०	रिङ्गाटे र दमाई टोल	१५३	गाउँपालिका	
१९	पारिघर मुल सुधार योजना	४	मुल सुधार	मर्मत	१९	पारिघर	९७	गाउँपालिका	

२०	छाप्रा मुल सुधार	५	मुल सुधार	नयाँ	२५	ओखलढुङ्गा	१२८	गाउँपालिका	
२१	तल्लो बाघमारे खानेपानी मुल सुधार	६	मुल सुधार	पुनर्निर्माण	१२	डाडापोरि	६१	गाउँपालिका	
२२	दमाईकाखोला मुल सुधार	३	मुल सुधार	नयाँ	३५	कुराहा	१७९	गाउँपालिका	
२३	डाडाटोल झाक्रीटोल मुल सुधार योजना	७	मुल सुधार	नयाँ	२	डाडाटोल	१०	गाउँपालिका	
	जम्मा				५०२		४२२४		

तालिका - ४३: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएको सुधारिएको पानीघट्ट योजना

क्र.स.	योजनाको नाम	वडा नं.	योजनाको प्रकार	योजनाको प्रकृती	प्रस्तावित लाभान्वित टोलहरु	लाभान्वित घरधुरी	अनुमानित लागत (ने.रु. '०००)	कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	घट्टेखोला सुधारिएको पानीघट्ट	७	सुधारिएको पानीघट्ट	नयाँ	बराल टोल मिजार टोल तारामि	६०	३००	गाउँपालिका	
२	टिमुरसैन सुधारिएको पानी घट्ट योजना	४	सुधारिएको पानीघट्ट	नयाँ	स्याउले न्याउली ओदाल टीमुरसैन	१०५	३००	गाउँपालिका	
३	साङ्टा आधुनिक पानी घट्ट क	५	सुधारिएको पानीघट्ट	नयाँ	ओखलढुङ्गा	१५०	३००	गाउँपालिका	
४	झकडे खेत सुधारिएको पानी घट्ट	६	सुधारिएको पानीघट्ट	नयाँ	भैरबि ६ र महाबु ५ वडा सबै	५१०	३००	गाउँपालिका	
५	परिराङ्ग सुधारिएको पानी घट्ट	१	सुधारिएको पानीघट्ट	नयाँ	सिमलतडा	१५०	३००	गाउँपालिका	
६	देउतिकाथान लाखड खेत तल्लो सुधारिएको पानीघट्ट(ख)	२	सुधारिएको पानीघट्ट	नयाँ	कैन टुनिपाटा महाब २ र ३ तथा भैरवी १ र २ का सम्पूर्ण टोल	४५०	३००	गाउँपालिका	
७	देउतिकाथान लाखडखेत माथिल्लो सुधारिएको पानीघट्ट	२	सुधारिएको पानीघट्ट	नयाँ	टुनिपाटा कैन लगायत वडा नः २ का सम्पूर्ण टोल	३००	३००	गाउँपालिका	
८	सालताडा सुधारिएको पानी घट्ट	१	सुधारिएको पानीघट्ट	नयाँ	गुहेलि र महाबु २ र ३	१७०	३००	गाउँपालिका	

९	भाङ्घारी सुधारिएको पाखरी	६	सुधारिएको पानीघट्ट	पुनर्निर्माण	भैरवि गा पा ६ र महाबु गा पा ५ का बस्ति	५५०	३००	गाउँपालिका	
१०	सैन सुधारिएको पानी घट्ट	५	सुधारिएको पानीघट्ट	नयाँ	सैनचौर	८०	३००	गाउँपालिका	
	जम्मा					२५२५	३०००		

तालिका - ४४: पहिलो वर्षको लागि तर्जुमा गरिएका सरसफाई योजनाहरू

क्र.स.	योजनाको नाम	वडा नं.	योजनाको प्रस्तावित संरचनाहरू तथा लागत सम्वन्धित विवरण			कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
			निर्माण हुने संरचना	संख्या	अनुमानित लागत (ने.रु. '०००)		
१	सार्वजनिक शौचालय निर्माण योजना	मुख्य बजार क्षेत्र	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	२ शौचालय	३०००	गाउँपालिका	
२	गाउँपालिका पूर्ण सरसफाई घोषणा	१ देखी ७	पूर्ण सरसफाई अभियान (पक्की चाड र चुठेन निर्माण)	१००० घरधुरी	३५००	गाउँपालिका	
३	विद्यालय तिनतारा घोषणा	१ देखी ७	वास तिनतारा स्तर उन्नति निर्माण (प्रयोगकर्ता मैत्री धारा निर्माण, पानी संकलन गर्ने टंकी, पाइपलाइन जडान, खानेपानीको गुणस्तर सुधार, प्रयोगकर्ता मैत्री शौचालय निर्माण, आदि)	१४ विद्यालय	५६००	गाउँपालिका	
	जम्मा				१२१००		

६.३ बजारीकरण रणनीति तथा सरोकारवाला पहिचान

भैरवी गाउँपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना तयार भए पश्चात उच्च प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि लगानीको खोजी तथा कार्यरत विकास साझेदारहरूसँग आयोजना बाँडफाँट गरी आयोजना कार्यान्वयनको लागि सुनिश्चित गर्नेछ । गाउँपालिकाले गुरुयोजनाको प्रचारप्रसार गरी कार्यान्वयन गर्न लगानी जुटाउनका लागि गाउँपालिकामा जलस्रोत विकासको क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी, गैरसरकारी तथा विकास साझेदार संघसंस्थाहरूसँग छलफल गरी सबैले जलउपयोग गुरुयोजनाको अवधारणा र प्राथमिकतालाई अवलम्बन गर्ने निर्णय गर्नेछन् । गुरुयोजना कार्यान्वयनका लागि तपसिलका रणनीति अपनाइने छन र यसका लागि सम्बन्धित समितिहरूलाई अझ सशक्त बनाइने छ ।

- भैरवी गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजनाको सूचना प्रवाहको लागि यस गाउँपालिकाको वेबसाइटमा जलउपयोग गुरुयोजनाको अवधारणा, लक्ष्य, रणनीति र प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरूको विवरण आकर्षक रूपमा राखी उक्त आयोजनाहरूको कार्यान्वयन अवस्थाको मासिक रूपमा अद्यावधिक गर्ने नीति लिइनेछ ।
- गाउँपालिकाले तयार गरेको गुरुयोजनाको प्रचारप्रसार गरी सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारका जलस्रोत विकास सम्बद्ध मन्त्रालयहरू, विभागहरू, डिभिजन कार्यालयहरू, क्षेत्रिय आयोजनाहरूसँग लगानी सहकार्यका लागि समन्वय गर्ने नीति लिइनेछ ।
- गाउँपालिकास्तरका सरोकारवाला साझेदारहरूको आवश्यकता अनुसार समन्वय बैठक र अन्तक्रियाहरू आयोजना गरी गाउँपालिकाको गुरुयोजनाको प्राथमिकता अनुसारका आयोजना, यसका अवधारणा तथा रणनीति बमोजिम नयाँ आयोजनाहरू छनौट गर्ने तथा लगानी गर्ने प्रतिबद्धता सहितका कार्यक्रमहरू गर्ने नीति लिइनेछ ।
- गाउँपालिकास्तरमा जलउपयोग गुरुयोजनाको दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, रणनीति, तथा योजनाहरूको प्रचार प्रसार तथा समीक्षा गर्ने तथा जलस्रोत क्षेत्रमा कार्यगर्ने सरोकारवालाहरूलाई गुरुयोजनाले तर्जुमा गरेका आयोजनामा लगानी गर्न प्रेरित गराउने जस्ता क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- जलउपयोग गुरुयोजनाको तथ्याङ्क अनुसारका जलस्रोतहरूको लगत, मूल-मुहान स्रोतको संरक्षण, सम्भाव्य उपयोग र लगानी सम्भावना सहितको अन्तरक्रिया कार्यक्रमहरू समय-समयमा सरोकारवालाहरू माझ सञ्चालन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- क्षेत्रगत योजनाहरूमा लगानी सम्बन्धी दोहोरोपना हटाउन र गाउँपालिकाले प्राथमिकतामा राखेका जलस्रोत आयोजनाहरूमा लगानी केन्द्रित गर्न गाउँपालिकाको वार्षिक योजना तर्जुमा पूर्व विषयगत समितिका बैठकहरू मार्फत आगामी वर्षका योजना तथा कार्यक्रमहरू सरोकारवालाहरूसँगको उपलब्ध बजेट तथा सहकार्यका क्षेत्र अनुसार जलउपयोग गुरुयोजनामा प्राथमिकतामा रहेका आयोजनाहरू मध्येबाट बाँडफाँट गरी वार्षिक बजेट तथा कार्ययोजना बनाउने नीति लिइनेछ ।

भैरवी गाउँपालिकामा गुरुयोजना कार्यान्वयनको पहिलो वर्षमा जलस्रोत विकास क्षेत्रमा लगानी सहयोग गर्न सम्भाव्यता भएका मुख्यतया देहायका निकायहरू रहेका छन् ।

१. प्रदेश सरकार
२. सङ्घीय सरकार

३. युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजना समेतका भैरवी गाउँपालिकामा कार्यरत विकास साझेदारहरु

गाउँपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजनामा तर्जुमा भएका आयोजनाहरुमा सहकार्य गर्ने वा लगानी गर्ने सरोकारवालाहरुको पहिचान गर्नको लागि देहायको चित्रलाई ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले लगानी गर्ने सरोकारवालाहरुको खोजि गर्नेछ ।

चित्र नं. १५ : जलस्रोत संरक्षण तथा जलउपयोग क्षेत्रका सरोकारवाला पहिचान चित्र

साथै पहिलो वर्षमा कार्यान्वयनका लागि तर्जुमा भएका जलस्रोत योजनाहरु हाल पहिचान भएका निकायहरुबाट मात्र लगानी सम्भव हुने नदेखिएकोले सरकारी निकाय, विकास साझेदार, गैरसरकारी संस्थाहरु र निजि क्षेत्रहरुलाई भैरवी गाउँपालिकाको जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनमा लगानी सहकार्य गर्नको लागि अनुरोध छ ।

जल उपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न लगानी सहकार्य गर्ने सम्भावित सरोकारवालाहरु				
सरोकारवाला संस्थाको नाम	क्रियाकलापको प्रकार	सम्भावित कार्य क्षेत्र (वडा/भुगोल)	निकाय /संस्थाको आर्थिक स्रोत (दातृ संस्था)	भविष्यमा सहकार्य हुन सक्ने क्षेत्र
युएसएआईडी कर्णाली जल परियोजना	जलस्रोत व्यवस्थापन	गाउँपालिकाका सबै वडाहरु	युएसएआईडी	खानेपानी, बहुउपयोगी योजना, स्रोत संरक्षण, नीति सहयोग, क्षमता विकास क्रियाकलाप, सरसफाइ/स्वच्छता
प्रदेश सरकार, खानेपानी डिभिजन कार्यालय	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता	गाउँपालिकाका सबै वडाहरु	प्रदेश सरकार	खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता, खानेपानी प्रशोधन प्रणाली निर्माण
खानेपानी विभाग, सङ्घीय खानेपानी आयोजना कार्यालय	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता	गाउँपालिकाका सबै वडाहरु	सङ्घीय सरकार, खानेपानी विभाग	खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता, खानेपानी प्रशोधन प्रणाली निर्माण
बैकल्पिक उर्जा प्रवर्धन केन्द्र	जल उर्जा	गाउँपालिकाका सबै वडाहरु	नेपाल सरकार, बहु राष्ट्रिय सहयोग	लघु/साना जलविद्युत, सुधारिएको घट्ट, परम्परागत घट्ट, नयाँ, मर्मत विस्तार, क्षमता अभिवृद्धि, मर्मत सेवा केन्द्र स्थापना, अनुसन्धान, अध्ययन
वन तथा भूसंरक्षण विभाग	वातावरण तथा पर्यावरण संरक्षण	गाउँपालिकाका सबै वडाहरु	सङ्घीय सरकार, वन तथा भूसंरक्षण विभाग	वन संरक्षण, पहिरो नियन्त्रण, नदि नियन्त्रण, नर्सरी
सिंचाई विभाग	सिंचाई	गाउँपालिकाका सबै वडाहरु	सङ्घीय सरकार, सिंचाई विभाग	परम्परागत सिंचाई, लघु सिंचाई
विकास सझेदारहरु र गैर सरकारी संस्थाहरु	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विद्यालय वास, स्वास्थ्य, लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण	गाउँपालिकाका सबै वडाहरु	विकास सझेदारहरु	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, विद्यालय वास, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि कार्यक्रम, समावेशी कार्यक्रम, जनचेतना, स्वास्थ्य

६.४ जलाधार/उपजलाधार क्षेत्र व्यवस्थापन रणनीति

भैरवी गाउँपालिकाले पालिका भित्र रहेका चार वटा उपजलाधार क्षेत्रहरूमा एकिकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका सिद्धान्तमा आधारित जलउपयोग गुरुयोजना लागु गरि जलाधार क्षेत्रको वातावरण तथा पर्यावरणमा वृद्धि गर्ने तथा जलस्रोतहरूको सन्तुलित, न्यायोचित तथा ईस्टतम उपयोग गरि सामाजिक न्यायमा आधारित सेवास्तरमा वृद्धि र आर्थिक सम्वृद्धि हासिल गर्ने रणनीति लिएको छ ।

यस पालिकामा मूल मुहानहरूको क्षमता सुख्खा महिनामा निकै नै कम हुने तथ्यांकले देखाएकोले मूलमुहान तथा खोला खोल्सी क्षेत्रहरूमा व्यापक रुपमा जलस्रोत संरक्षणका आयोजनाहरू तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्ने नीति लिइनेछ । भैरवी गाउँपालिका पहाडी क्षेत्र भएको बर्षातको ४ महिनामा १५०० मिलिमिटर सम्म वर्षा हुने भएतापनि बर्षातको पानी सतहबाट बगेर गई केहि महिनामा नै पानीका मुहान तथा खोलाहरू मा पानीको बहाव निकै कम हुने गरेको छ । गुरु योजनामा तर्जुमा भएका जलस्रोत संरक्षणका आयोजनाहरू कार्यान्वयन गरि यस क्षेत्रको पहाडमा परेको बर्षातको पानीलाई जमिनमा वा जमिन भित्र सके सम्म धेरै परिमाण धारण गरि सुख्खा महिना सम्म पानी लाई भण्डारण गर्ने रणनीति लिइनेछ । यसरी यस क्षेत्रका पहाडहरू सुख्खा महिना सम्म रसिलो भई पानी भण्डारण टंकीको रुपमा कार्य गर्नेछ र तर्जुमा भएका जलउपयोगका आयोजनाहरूका लागि सुख्खा महिनामा समेत धेरै परिमाणमा पानी उपलब्ध हुनेछ । यसरी भैरवी गाउँपालिकाले पानीको पुनर्भरण, पुनर्धारण र पुनर्प्रयोग सिद्धान्तमा आधारित जलाधार संरक्षण गर्ने नीति लिइनेछ ।

६.५ गुरुयोजना पुनरालोकन तथा अध्यावधि गर्ने संयन्त्र

भैरवी गाउँपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन, पुनरावलोकन तथा अध्यावधिक गर्नका लागि पालिका र वडाको निर्णय गर्ने र अनुगमन तथा समिक्षा गर्ने संरचनाहरूमा सुधार तथा समितिहरूलाई थप सक्रिय बनाइ देहाय बमोजिमका कार्यहरू गर्नेछ ।

- गाउँ कार्यपालिकाले यस जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको लागि संस्थागत संरचनाहरूको विस्तार गर्ने र जलस्रोत सरसफाई तथा स्वच्छता समन्वय समितिहरूलाई थप सक्रिय बनाउने कार्य गर्नेछ । यसरी गाउँ कार्यपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको लागि यस गुरुयोजनाले परिकल्पना गरेको संस्थागत संरचनाहरूको विस्तार गरि सबैको जिम्मेवारी दिने कार्य गर्नेछ ।
- गाउँ कार्यपालिकाले गाउँपालिका स्तरमा यस जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको अनुगमन, समिक्षा, पुनरावलोकन, गुरुयोजना अध्यावधिक सम्बन्धि निर्णयहरू गर्नेछ ।
- गाउँ कार्यपालिकाले कार्यपालिका अन्तर्गतका समिति र उपसमितिहरूलाई यस जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनका विभिन्न विषयहरू: खानेपानी, सिंचाइ, जलउर्जा, वातावरण तथा पर्यावरण, लैङ्गिक तथा समावेशी, सुशासन आदिमा अनुगमन गरि सुझावको लागि जिम्मेवारी दिनेछ ।
- गाउँपालिका स्तरीय जलस्रोत सरसफाई तथा स्वच्छता समन्वय समितिले यस जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको अनुगमन गरि सुझाव दिनेछ । जस अन्तर्गत जलस्रोत सेवा सञ्चालन व्यवस्थापनको अवस्था, खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण, खानेपानी सेवा स्तर उन्नति, लैङ्गिक तथा समावेशी रणनीति कार्यान्वयनको अवस्था, अपांगता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता र खानेपानीमा पहुँच आदिको स्थलगत अनुगमन तथा तथ्यांक विश्लेषण गरि सुझाव दिनेछ । यस समितिले मासिक रुपमा अनुगमन गरि निर्देशन/सुझाव दिनेछ ।

- वडा स्तरीय जलस्रोत सरसफाई तथा स्वच्छता समन्वय समितिले यस जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको अवस्था प्रत्येक महिनामा अनुगमन गरि सुझाव दिनेछ ।
- टोल सरसफाई समितिलाई सक्रिय बनाई यस जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्दा समावेशी र कोहि पनि नछुट्ने परिकल्पना गरे अनुसारको भएको अनुगमन गरि समावेशी सुनिश्चित गर्न सुझाव दिनेछ ।
- पालिका र वडास्तरका समिति र उपसमितिहरुको संरचनाहरुलाई थप समावेशी बनाइने छ ।

गाउँपालिकाले यस जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्नको लागि पालिका र वडा कार्यालयको प्राविधिक कार्य गर्ने संरचनाहरुको विस्तार गरि देहाय बमोजिमका प्राविधिक कार्यहरु गर्नेछ ।

- गाउँपालिकामा जलस्रोतको प्राविधिक कार्य गर्नको लागि हाल रहेको खानेपानी इकाईलाई विस्तार गरि पानी परिक्षण प्रयोगशाला सहितको जलस्रोत शाखामा क्षमता विस्तार गरिने छ ।
- गाउँपालिका स्तरीय जलस्रोत शाखाले यस गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न प्राविधिक कार्य एवं जलस्रोतको गुणस्तर परिक्षण कार्य गर्नेछ ।
- साथै वडा कार्यालयहरुमा समेत जलस्रोत इकाई स्थापना गरिनेछ । यस इकाईको क्षमता विकास गरि जलस्रोत आयोजना सञ्चालन व्यवस्थापन कार्यान्वयन तथा सेवा प्रदायकहरुको क्षमता विकास गर्न प्राविधिक कार्य गर्नेछ ।
- गाउँपालिका स्तरमा पानी परिक्षण प्रयोगशाला स्थापना गरि क्षमता विकास गरिनेछ । यस प्रयोगशालाले नियमित पानी परिक्षण तथा खानेपानीको गुणस्तर सर्वेक्षण गरि विश्लेषण प्रस्तुत गरि सुझाव गर्नेछ ।

गाउँपालिकाले यस गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्नको लागि जलस्रोत सेवा सञ्चालन, मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन तथा सेवास्तर उन्नति अवस्था सम्बन्धि तथ्यांक अध्यावधिक तथा विश्लेषण गर्ने संरचनाहरुको स्थापना तथा क्षमता विस्तार गरि देहाय बमोजिमका कार्यहरु गर्नेछ ।

- जलस्रोत सेवा सञ्चालन व्यवस्थापन तथा सेवास्तर अवस्थाको तथ्यांक मासिक रुपमा अध्यावधिक गरि विश्लेषण गर्न जलस्रोत सेवाको तथ्यांक गाउँपालिका स्तरमा स्थापना गरिने छ । यो जलस्रोत तथ्यांक इकाई गाउँपालिका स्तरीय जलस्रोत शाखामा राखिने छ । जलस्रोत सेवा सञ्चालन व्यवस्थापन तथा सेवास्तर अवस्था विश्लेषण गर्ने कार्य यस इकाईले जलस्रोत शाखा, पानी परिक्षण प्रयोगशाला र सेवा प्रदायकहरुको समन्वयमा तथ्यांक अध्यावधिक गर्ने कार्य गर्नेछ ।
- यस जलस्रोत तथ्यांक इकाईले प्रत्येक महिना जलस्रोत सरसफाई तथा स्वच्छता समन्वय समितिको बैठकमा जलस्रोत सेवा सञ्चालन व्यवस्थापनको अवस्था र उपभोक्ताहरुलाई उपलब्ध गराएको सेवास्तरको अवस्था विश्लेषण गरि प्रस्तुत गर्नेछ ।
- प्रत्येक वर्ष जलस्रोत आयोजनाहरुको "उपभोक्ता सन्तुष्टि सर्वेक्षण" गरि पालिका स्तरीय जलस्रोत सरसफाई तथा स्वच्छता समन्वय समितिको बैठकमा प्रस्तुत गर्नेछ ।
- जलस्रोत सेवा प्रदायकहरुको स्व-मुल्यांकन प्रतिवेदन वार्षिक रुपमा संकलन तथा अध्यावधिक गरि प्रत्येक आयोजनाको जलस्रोत सेवा सञ्चालन व्यवस्थापन अवस्था विश्लेषण गरि प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नेछ ।

६.६ गुरुयोजना कार्यान्वयन रणनीति

भैरवी गाउँपालिकाले यस जलउपयोग गुरुयोजना २०८०-२०८४ कार्यान्वयन गर्दा देहाय बमोजिमका रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नेछ ।

प्राथमिकतामा आधारित जलस्रोत आयोजना कार्यान्वयन रणनीति:

यस गाउँपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजनामा तर्जुमा भएका आयोजनाहरूको निर्धारित प्राथमिकता बमोजिम आयोजनाहरूको वार्षिक बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन गर्ने नीति लिनेछ ।

जलस्रोत आयोजना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन रणनीति:

- जलस्रोत आयोजना सञ्चालन व्यवस्थापनको लागि सेवा प्रदायकको क्षमता र अन्य उपलब्ध स्रोतको आधारमा जलस्रोत सेवा सञ्चालन व्यवस्थापन कार्यविधि लागु गरिनेछ । जलस्रोत सेवा सञ्चालन व्यवस्थापन कार्यविधि अन्तर्गत जलस्रोत आयोजनाहरूको सेवा सञ्चालन व्यवस्थापनका प्रामाणिक सञ्चालन विधिहरू (Standard Operating Procedure) को प्रयोग गरी आयोजनाहरूको सञ्चालन, मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन गरिनेछ जस अन्तर्गत जीवनचक्र खर्चको आधारमा जलस्रोत सेवा महशुल निर्धारण, सेवास्तर उन्नति अवस्था, जलस्रोतको क्षमता अनुगमन, पानीको गुणस्तर परीक्षण तथा अनुगमन, निरोधात्मक सम्भार, गुनासो व्यवस्थापन, लेखा व्यवस्थापन, स्वमुल्यांकन आदि समावेश रहनेछ ।

समावेशी जलस्रोत रणनीति:

- निर्धारित लक्ष्य हासिल गर्नको लागि यस गुरुयोजनाका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्दा सम्भावित जोखिममा रहेका व्यक्तिहरूको आवश्यकतालाई सम्बोधन गरिने छ । यसरी कार्य गर्दा त्यस्ता व्यक्ति र वर्गलाई "कुनै हानी नगर्नुहोस" भन्ने सिद्धान्तलाई पालना गरिने छ ।
- जलस्रोत आयोजनाको सेवा महशुल निर्धारण गर्दा महशुल तिर्न नसक्ने अति विपन्न घरधुरीहरू (महिला वा ज्येष्ठ नागरिक वा अपाङ्गता भएका व्यक्ति घरमुली भएका अति विपन्न घरधुरीहरू समेत) पहिचान गरी उक्त घरधुरीहरूको लागि प्रत्येक वर्ष सहूलियत दरमा महशुल निर्धारण गर्ने नीति लिइनेछ । साथै एक वर्षमा उक्त घरपरिवारको आय वृद्धि गरी महशुल तिर्न सक्ने बनाउनको लागि आयआर्जन मुलक क्रियाकलाप गर्न जलस्रोत सेवा प्रदायक संस्थाले उक्त घरपरिवारहरूलाई सहयोग गर्नेछ ।
- जलस्रोत आयोजनाको सेवास्तर वृद्धि गर्दा कोहि पनि नछुट्ने गरी महिला, पुरुष, बालबालिका, अल्पसंख्यक, पिछडिएका र जोखिममा रहेका जातजाति सबैको लागि सेवा उपलब्ध हुने गरी कार्यक्रम लागु गरिनेछ । आयोजनामा सहभागी गराउनको लागि आयोजना निर्माण र सेवा शुल्कमा यस्ता सिमान्तकृत वर्गहरूलाई विशेष क्षमता अनुसारको सहभागिता वा सरकार वा समुदायले विशेष सहूलियत दिने नीति लिइनेछ ।
- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, जलवायु अनुकूलन तथा विपद व्यवस्थापन जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयहरूलाई यस गुरुयोजनाको कार्यान्वयनमा अनिवार्य अवलम्बन गरिनेछ ।
- गुरुयोजना कार्यान्वयन एवम् जलस्रोत आयोजना सञ्चालन व्यवस्थापनका प्रत्येक तहका निर्णय प्रक्रियामा महिला, दलित, अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, आदिको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि जलस्रोत रणनीति:

- खानेपानीमा पहुँचको लागि अरुको सहयोग आवश्यक पर्ने अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि अरुको सहयोग आवश्यक पर्ने स्तरीकरणको आधारमा प्राथमिकीकरण गरी पहुँच पुराउने रणनीति लिइनेछ ।
- अपाङ्गता भएका घरपरिवारलाई खान र व्यक्तिगत स्वच्छता ब्यबहारको लागि पानीमा प्रत्येक सदस्यको बराबर पहुँच हुनु पर्ने कुराको महत्व बारे राम्रो संग बुझाइ सबै सदस्यहरुलाई पानीको बराबर पहुँच पुर्‍याउनको लागि यस्ता परिवारहरुलाई सहयोग पुर्‍याउने रणनीति लिइनेछ ।
- जलउपयोग गुरुयोजना तर्जुमा/अद्यावधिक गर्दा, जलस्रोत आयोजनाको डीपीआर बनाउँदा, क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम बनाउँदा र कार्यान्वयन गर्दा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको स्थानीय संस्थासंगको सहभागितामा गरिने छ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको खान र स्वच्छता ब्यबहारमा पानीको पहुँच सुनिश्चित गर्नको लागि सरसफाइ तथा स्वच्छता ब्यबहार परिवर्तनका कार्यक्रमहरु गाउँपालिकाको पहलमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको संस्था र स्थानीय सरकारको सहभागितामा गरिने छ ।
- सामाजिक ब्यबहार परिवर्तन संचारलाई समावेशी गराउनको लागि सचेतना र अन्य दृष्टिकोण परिवर्तन गर्ने रणनीतिहरुलाई प्राथमिकताका साथ लागु गरिनेछ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको सरकारी प्रशासनिक सम्बन्धी कार्य र अन्य सहयोगको लागि सामाजिक संस्था र अन्य सहयोगी सेवाहरुको समेत सहयोग लिने रणनीति लिइनेछ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु जो सबै भन्दा सिमान्तकृत हुन्छन उनीहरुको अनुभव र सहभागिता सुनिश्चित गर्न उनीहरुलाई अनुगमन प्रक्रियामा समावेश गर्ने रणनीति लिइनेछ । अनुगमनमा अपाङ्गता भएका महिला र पुरुष दुबैको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने रणनीति लिइनेछ ।

जलस्रोत आयोजना कार्यान्वयन तथा नीति निर्माण रणनीति:

- गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्दा मापदण्ड बनाई लागु गरिनेछ एवम् नियमन गरिनेछ । यसका लागि गाउँपालिकाले आवश्यक मापदण्ड, कार्यविधि, ऐन तथा निर्देशिका तयार गरी लागु गर्नेछ ।
- साथै यस गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्नको लागि गाउँपालिकाले गाउँपालिका र वडास्तरमा आवश्यक संस्थागत संरचना विस्तार तथा क्षमता विकास गर्नेछ । यस रणनीति अनुसारका संस्थागत संरचनाहरु विस्तार गरी जिम्मेवारी दिनेछ ।
- गाउँपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको लागि गुरुयोजनाको आधारमा वार्षिक योजना तर्जुमा गरी आवश्यक वार्षिक बजेट विनियोजन गर्नेछ । साथै प्रदेश सरकार, सङ्घीय सरकार र विकास साझेदारहरुसंग यस जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्न सहकार्यका लागि पहल गर्नेछ ।

भैरवी गाउँपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्नको लागि देहाय अनुसारका संस्थागत संरचना तथा जिम्मेवारी रहने रणनीति लिएको छ ।

निर्णय गर्ने संस्थागत संरचना: यस गाउँपालिकाको गाउँ कार्यपालिकाले जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयन सम्बन्धी सम्पूर्ण निर्णयहरु गर्नेछ । साथै गुरुयोजना बजारीकरणको प्रमुख जिम्मेवारी समेत गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ ।

कार्यान्वयन गर्ने संस्थागत संरचना: जलउपयोग गुरुयोजनाको कार्यान्वयन गाउँ कार्यपालिका अन्तर्गतको जलस्रोत व्यवस्थापन बोर्ड वा जलस्रोत शाखाले गर्नेछ ।

अनुगमन गर्ने संस्थागत संरचना: जलउपयोग गुरुयोजना कार्यान्वयनको अनुगमन जलस्रोत/खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिले गर्नेछ ।

अस्वीकरण:

यो प्रतिवेदन अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआईडी) मार्फत् अमेरिकी जनताहरूको सहयोगका कारण सम्भव भएको हो । यस प्रतिवेदन भित्रका विषयवस्तु र सामग्री भैरवी गाउँपालिकाको एकल जिम्मेवारी हुन् र तिनले युएसएआईडी वा अमेरिकी सरकारको विचारको प्रतिविम्बित गर्छन् भन्ने जरुरी छैन ।